

*Інститут спеціальної педагогіки і психології імені
Миколи Ярмаченка Національної академії
педагогічних наук України*

ВАЛЕНТИНА ІЛЬЯНА

ДИСЛЕКСІЯ: ПІДТРИМКА ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Навчально-методичний посібник

Київ - 2023

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України

Валентна Ільяна

***Дислексія: підтримка дитини з особливими
мовленнєвими потребами в освітньому середовищі***

Навчально-методичний посібник

Київ – 2023

УДК 376.3

Ільяна В.М. Дислексія: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ, 2023 (рукопис)

Ільяна В. М., 2023

Зміст

Вступне слово

Розділ 1.

1.1. Дислексія: визначення, причини виникнення, симптоматика, сучасний стан проблеми.

1.2. Про труднощі та бар'єри в освітньому середовищі дитини з дислексією.

1.3. Стратегія надання підтримки дитині з дислексією в освітньому середовищі.

Розділ 2.

2.1. Алгоритм обстеження дитини з дислексією.

2.1.1. Діагностики писемного мовлення.

2.1.2. Діагностика стану сформованості усного мовлення.

2.1.3. Діагностика когнітивної сфери.

2.2. Визначення рівня освітніх труднощів дитини з дислексією.

Розділ 3.

3.1. Корекційно-розвиткова складова.

3.1.1. Робота над голосними звуками, позначення їх буквами та графемами.

3.1.2. Робота над приголосними звуками, позначення їх буквами та графемами.

3.2. Дієвий інструментарій подолання бар'єрів, що виникають під час здобуття освіти.

3.3. На допомогу педагогам та батькам.

Заключне слово

Додатки

Список використаних джерел

«Дислексія – це набагато більше, ніж академічні виклики, – це наявність певного типу мозку зі своїми сильними та слабкими сторонами»

проф. Gorno-Tempini

Вступне слово

Уявімо дитину 6 років. Ідучи до школи, вона прагне відкрити цілий світ. Маленький школяр горить бажанням вчитися. Його потенціал та жага до нового мають бути обов'язково реалізованими в цей період. Але, коли дитина потрапляє до школи, методи та технології, що зазвичай використовуються, саме їй не підходять. Вона, як і будь-яка інша людина має свої сильні та слабкі сторони. Її сприймання, пам'ять, увага мають певну своєрідність, що проявляється саме під час опанування грамоти. У дитини з дислексією виникають специфічні труднощі, які на початковому етапі здобуття освіти проявляються, перш за все, великою кількістю стійких помилок під час читання та письма. З часом ці труднощі виснажують дитину і школяр починає відчувати розпач та зневіру в своїх силах, опиняючись з проблемою нерідко сам на сам. Навіть у сучасному освітньому середовищі є певна частина педагогів, які вважають таких дітей неуважними та лінивими. Також і не всі батьки є достатньо поінформованими та знайомими з цією проблемою, особливо на початкових етапах шкільного навчання їхніх дітей. Однак здобуття освіти – це не лише академічні здобутки, а й формування цілого спектру компетентностей. Тому сприймаючи дитину з дислексією крізь призму виключно її слабких сторін, ми не можемо бачити повну картину та надати необхідну кваліфіковану допомогу. Саме тому для нас визначальне значення має цитата професора Горно-Темпіні, яка приводить нас до думки, що лише *доступна освіта може стати запорукою соціалізації дитини з дислексією та реалізації її потенціалу в сучасному світі.*

Однак, ситуація щодо сприйняття та визнання дислексії змінюється та має позитивну динаміку. Широкі інформаційні компанії, які ініціює Міністерство освіти і науки України, науковці та громадські організації, сприяють розширенню погляду щодо означеної проблематики. Зміна акцентів призводить до відповідних змін у суспільстві. Наявність значної кількості досліджень західних та вітчизняних науковців різних галузей, які тривають і нині та фокусуються на проблемі дислексії, не вичерпують актуальність даної теми. Так, важливими лишаються питання надання підтримки означеній категорії учнів в процесі здобуття освіти, насамперед, в інклюзивному просторі. Зрозуміло, що таким дітям необхідно створити спеціальні умови у процесі навчання. Однак, без розробки нового методичного інструментарію для відповідних спеціалістів, не можливо визначити, які саме умови потрібні в кожному окремому випадку.

Наш посібник спрямований на розширення та поглиблення розуміння означеної проблеми. Крізь призму психолінгвосинергетичного підходу ми намагались дати відповіді на ряд актуальних практичних питань: Як саме організувати необхідну підтримку під час здобуття освіти означеній категорії дітей? Кого і в якій якості потрібно долучати до освітнього процесу? Як сприяти подоланню дислексії та мінімізувати негативні впливи під час навчання?

Матеріали посібника стануть у нагоді не лише логопедам, психологам та фахівцям ІРЦ, а й педагогам загальноосвітніх навчальних закладів, помічникам педагога та батькам.

Розділ 1

1.1. Дислексія: причини виникнення, симптоматика, особливості прояву, сучасне розуміння проблеми

Відомо, що *усна* та *писемна форми мовлення* належать до другої сигнальної системи. Писемне мовлення складається з двох форм: читання та письма, які існують у тісному взаємо-зворотному зв'язку. Як і будь-яка навичка, *читання* та *письмо* формуються шляхом цілеспрямованого навчання, що вимагає не лише певного часу від особи, яка оволодіває навичкою, а й відповідно сформованого та розвинутого підґрунтя з боку психофізіологічної основи. Його механізми складаються в період навчання грамоти та вдосконалюються впродовж подальшого навчання. Недостатність з боку одного з елементів психофізіологічної структури призводить до порушення гармонійного протікання процесу оволодіння навичкою і спричиняє окрему групу порушень писемного мовлення, що і в класичній, і в сучасній літературі визначається, як:

- *Алексія* – повна неможливість оволодіти навичкою читання.
- *Дислексія* – часткове порушення процесу оволодіння читанням, яке зумовлене несформованістю вищих психічних функцій (ВПФ) та проявляється в численних помилках, які повторюються, під час читання.
- *Аграфія* – повна неможливість оволодіти навичкою письма.
- *Дисграфія* – часткове специфічне порушення процесу письма.
- *Дизорфографія* – специфічне стійке порушення письма, що виявляється у труднощах засвоєння орфографічних навичок, за умов знання відповідних правил.

Необхідно зазначити, що у країнах Західної Європи, США, Канаді тощо *дислексія* – це певним чином збірний термін, який використовується як у випадках дислексії, так і у випадку дисграфії, які часто поєднуються. Однак, при подальшій роботі спеціалістами використовується вузька та точна термінологія, наведена вище. Проте визначальною характерною ознакою є те,

що це вибіркове порушення здатності до оволодіння навичками читання та письма *при збереженні загальної здатності до навчання*. Наведені вище визначення розкривають зміст поняття *специфічних розладів читання та письма* і наголошують на первинній збереженості інтелектуальної сфери, а також нормотиповому стані слуху та зору. За умов відхилення зазначених компонентів, порушення читання та письма визначаються як не специфічні розлади писемного мовлення, тобто такі, що виникають як результат порушення інтелектуальної сфери, слуху чи зору. Використання терміну дислексія в цих випадках є не правомірним. За таких умов, доцільним є використання виключно терміну не специфічні розлади (порушення) читання та / або письма. Цей аспект є важливим не лише в контексті його застосування спеціалістами під час заключень, а й безпосередньо в контексті побудови корекційної роботи, коли порушення писемного мовлення є вторинними порушенням, що зумовлює вибір подальшої стратегії роботи з подолання розладу.

Дислексія на сьогодні є однією з найпоширеніших проблем навчання. Різні терапевтичні підходи та навчальні стратегії використовуються для вирішення труднощів читання та письма, пов'язаних з дислексією.

Діти з дислексією мають значні проблеми під час навчання і зазнають сильного емоційного тиску як у школі, так і в сім'ї. Дорослі з дислексією часто соромляться і намагаються приховати це від свого соціального та професійного оточення. Відповідно до останніх наукових даних від 7 до 12 відсотків людей у сучасному світі мають дислексію. Зрозуміло, що така розповсюдженість проблеми лише підкреслює необхідність пошуків шляхів її розв'язання.

Актуальним та таким що лише посилює багаторічний інтерес науковців різних галузей є питання визначення *причин появи дислексії*. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження порушень читання та письма свідчить, що погляди науковців базуються на різних вихідних положеннях. Більшість праць, присвячених дислексії, спрямовані на пошук внутрішніх механізмів виникнення цього порушення. У зарубіжній науковій літературі представлено біологічний і когнітивний аспекти, які умовно поєднуються в

групу внутрішніх чинників, що зосереджуються на виявленні причин: через виявлення особливостей дезорганізації процесів діяльності, порушень розвитку дитини з дислексією. Розглянемо їх більш детально.

Біологічний аспект вивчення дислексії передбачає виділення органічних, зазвичай спадкових факторів, що зумовлюють порушення читання. Традиційно передача геномної інформації між поколіннями (тобто успадкування послідовності ДНК) вважається ключовим шляхом успадкування дислексії або ризиком до її розвитку. Так, ризик для дитини, якщо один з батьків є дислексиком, становить від 40 до 49 відсотків. Також ризик появи зазначених специфічних труднощів мають сиблінги. Так, якщо їхні брат чи сестра дислексик вірогідність дислексії складає 40%. На сьогодні також існує ряд досліджень, які виявили та назвали конкретні гени, що відповідають за дислексію та інші проблеми навчання. Але дослідження ще далекі від розробки раннього генетичного тесту на дислексію. Необхідно зазначити, що дислексія – не єдине порушення навчання, на яке впливають гени. Вважається також, що різні гени поєднуються із загальним середовищем, впливаючи на розвиток дислексії. Негеномні фактори (наприклад, епігенетичні та екологічні) також здатні впливати на функцію гена та змінювати успадкування. Це означає, що гени – не єдина причина, яка впливатиме на появу дислексії. Дослідження показують, що до 50% навичок читання або їх відсутність може бути пов'язано з факторами навколишнього середовища. Інші 50% успадковуються через генетику. Інші дослідження показують, що кількість дислексії, яка розвивається, сягає 75%, оскільки гени з факторами навколишнього середовища сприяють розвитку порушення.

Можемо підсумувати. Біологічний аспект вивчення порушень писемного мовлення передбачає виокремлення органічних, зазвичай спадкових, причин порушення читання. Цей напрям є вагомим для діагностики.

Когнітивний аспект вивчення вбачає причину порушень писемного мовлення у не сформованості вищих психічних функцій. Цей напрям є вагомим для педагогічної корекції. Як результат цього підходу в сучасній логопедії виокремилася концепція фонологічного та зорового дефіцитів. Результати

досліджень свідчать, що прихильники концепції зорового дефіциту (переважно закордонні вчені) пов'язують виникнення дислексії із порушеннями зорового аналізу та синтезу, труднощами зорово-просторового сприймання та значним зниженням зорової уваги і зорової працездатності. Прибічники концепції фонологічного дефіциту розглядають проблему виникнення порушень читання як результат порушень усного мовлення. В зарубіжній літературі, в межах концепції фонологічного дефіциту при дислексії, виділяються переважно труднощі поділу слова на звуки (Bradley and Bryant, Lundberg, Hoien). Вчені В. Ільяна, М. Bosse розглядають дислексії з двох позицій – усно-мовленнєвого та зорового дефіцитів та інших базових причин, де враховується повнокомпонентна психологічна структура читання. Повнокомпонентність у процесі діагностики вивчення усіх складових та урахування їх стану розвитку під час корекції вад писемного мовлення, значно збагачує та підвищує ефективність роботи з подолання зазначених порушень, про що свідчать дослідження науковців з позицій психолінгвістичного підходу та побудовані на цій основі методики подолання розладів писемного мовлення.

Ми детально розглянули питання визначення причин виникнення специфічних розладів писемного мовлення, однак звернемо вашу увагу на найбільш виразні ознаки, притаманні цим труднощам. Розглянемо *симптоматику дислексії*, як збірного терміну під якими ми розуміємо порушення писемного мовлення.

Ознаки дислексії може бути важко розпізнати до того, як дитина піде до школи, але все ж таки є деякі ранні особливості, що можуть вказувати на проблему. Коли дитина досягне шкільного віку, її вчитель може першим помітити проблему. Ступінь тяжкості, звісно, може бути різним, але стан часто стає очевидним, коли дитина починає вчитися читати та писати.

Перед школою

Ознаки того, що дитина може мати ризик дислексії, включають:

- Затримку мовленнєвого розвитку (ЗМР), що проявляється у пізній появі перших слів, речень, зв'язного мовлення).

- Наявність тяжких порушень мовлення: алалії, дизартрії, поліморфної дислалії та ринолалії, що супроводжуються загальним недорозвитком мовлення (ЗНМ) та / або нерізко вираженим загальним недорозвитком мовлення (НЗНМ), коли у дитини з нормальним слухом та інтелектом порушуються усі компоненти мови: лексика, фонетика, граматики.

- Наявність легших за ступенем складності мовленнєвих розладів, таких як дислалія чи стерті форми дизартрії, ускладнених фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення (ФФНМ), коли у дитини спостерігається порушення процесів формування звуковимовної системи рідної мови внаслідок порушень сприймання та вимови фонем.

- Особливості функціонування слухо-мовленнєвої пам'яті, що проявляється у труднощах під час запам'ятовування слів, віршів, букв, цифр, кольорів, пір року, назв днів тижня тощо.

- Труднощі в просторовому орієнтуванні (формуванні знання частин власного тіла, розрізненні просторових ознак і відношень предметів, сприйманні простору й оцінювання відстані, визначення віддаленості предмета, тощо).

- Наявність гіперактивного розладу з дефіцитом уваги (ГРДУ), що проявляється у порушенні здатності дитини контролювати та регулювати свою поведінку. Характерними є моторна гіперактивність, імпульсивність, невміння зосереджуватись, тощо.

Шкільний вік

Коли дитина йде до школи та починає опанувати грамоту симптоми дислексії стають вираженими та проявляються у читанні, та / або письмі.

Розглянемо увесь можливий спектр *специфічних помилок та труднощів*, який може бути притаманний *писемній продукції* на різних рівнях:

- Труднощі під час запам'ятовування, розпізнавання та відтворення графічних одиниць (графем).
- Труднощі у розпізнаванні написаного дитиною.
- Незрозумілий почерк. Часто одна й та ж сама графема може бути написана дитиною по-різному.

- Помилки на рівні букви і складу:
  - пропуски букв та складів;
  - заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки;
  - заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення);
  - заміни букв за кінетичним принципом;
  - додавання зайвих букв та складів;
  - перестановки.
- Помилки на рівні слова:
  - недописування частини слова;
  - написання частин одного слова окремо;
  - злиття двох слів у одне;
  - написання службових частин із словом разом.
- Труднощі з правописом (наявність орфографічних помилок, при відносному знанні правил).
- Помилки на рівні речення:
  - аграматизми;
  - помилки у дотриманні меж речення.

Якість читання також може відзначатися своєрідністю. Вона буде значно нижча від очікуваного рівня для віку. Характерними можуть бути уповільнений темп, невміння дотримуватись пауз, монотонність, значна кількість помилок, погане розуміння прочитаного.

Розглянемо типологію *специфічних помилок та труднощів* під час читання:

- Труднощі під час розпізнавання друкованих букв.
- Ускладнення під час опанування плавним поскладовим читанням та злиттям букв у склади.
- Не вміння ставити правильно логічні наголоси під час читання синтагм, фраз, текстів.
- Так зване «зісковзування» з рядку.

- Недосконалість розуміння та усвідомлення прочитаного матеріалу.
- Помилки під час читання:
  - пропуски букв та складів;
  - семантичні помилки;
  - додавання зайвих букв та складів;
  - перестановки;
  - недочитування;
  - злиття або роз'єднання слів;
  - спотворення, перекручування звукоскладової структури;
  - заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки;
  - заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією;
  - заміни графічно схожих букв;
  - заміни нечіткого генезу.

Зазвичай, дитині із зазначеними порушеннями притаманні й вторинні відхилення в розвитку провідних психічних процесів, що створює додаткові утруднення.

Розглянемо найбільш типові характерні ознаки:

- Труднощі із запам'ятовуванням послідовності речей, таких як дні тижня, назви місяців року, тощо.
- Проблеми з обробкою та розумінням вербального матеріалу.
- Труднощі під час добору необхідного слова або формування відповіді на запитання.
- Витрата великої кількості часу на виконання завдань, які містять читання або письмо.
- Швидка втомлюваність та виснаження в процесі виконання письмових завдань та читання.
- Уникання діяльності, яка включає читання чи письмо.
- Труднощі орієнтування у часі та відчутті часу як такого.

Отже, підсумуємо. Дислексія – це порушення опанування навичкою писемного мовлення. Причини виникнення та подолання дислексії вивчаються і

дотепер, однак напрацювання, що існують на сьогодні створюють міцну основу для роботи з такою категорією осіб. Нерідко дитині із дислексією притаманні вторинні відхилення в розвитку таких провідних психічних процесів, як сприймання, увага, пам'ять, що створює додаткові утруднення під час навчання. Однак, дислексія не виникає через проблеми з інтелектом, слухом чи зором. Більшість дітей з дислексією можуть досягти успіху в школі за умов додаткової підтримки в освітньому середовищі. Рання оцінка ризиків до виникнення дислексії та втручання дають найкращий результат. Іноді дислексія залишається не діагностованою роками і не розпізнається до повноліття, але ніколи не пізно звернутися за допомогою.

1.2. Про труднощі та бар'єри в освітньому середовищі дитини з дислексією

Коли ми говоримо про дислексію, зазвичай ми уявляємо лише наведений вище симптомокомплекс характерних труднощів, переважно лінгвістичних, пов'язаних з письмом та / або читанням. Так ми вивчаємо проблему з логопедичного боку. Прогнозуємо, яку професійну корекційно-розвиткову роботу потрібно провести, зосереджуємось виключно на логопедичному впливі, спрямованому на подання труднощів читання та/або письма. Однак, чи достатньо такого підходу для нас, як фахівців, педагогів, психологів, батьків на сьогодні, особливо в умовах інклюзивного навчання? Чи відповідає це сучасній концепції людиноцентризму? Такий підхід дієвий, але досить однобокий. Він зосереджений лише на недоліках лінгвістичного характеру та відірваний від особистості. Безперечно – ця складова має займати центральне місце під час надання підтримки. Однак, коли ми нею обмежуємось це унеможливорює безбар'єрне здобуття освіти, а також подальшу соціалізацію людей з дислексією. Також цей підхід перешкоджає сприйняттю суспільством інакшості як такої. Адже за недоліками ми не бачимо особистість. Саме тому, ми маємо говорити про особу з дислексією. І ось тут постає ряд питань, відповіді на які дадуть нам надзвичайно ширші можливості.

Проблеми, пов'язані з дислексією, часто стають серйозним викликом для дітей у навчальному середовищі. Дитина з дислексією зіштовхується з різними труднощами та бар'єрами, які можуть впливати на її академічний прогрес, самооцінку та загальний розвиток. У цьому розділі ми розглянемо деякі з основних труднощів та бар'єрів, з якими стикаються діти з дислексією в освітньому середовищі.

Першим і, можливо, найважливішим аспектом є труднощі в читанні. Дитина з дислексією може мати проблеми з розпізнаванням літер, розумінням тексту та звуків мови. Це може призводити до повільного темпу читання, незрозумілості прочитаного та поганого запам'ятовування інформації. Такі

труднощі можуть впливати на здатність дитини засвоювати новий матеріал та розуміти зміст уроків.

Другим важливим аспектом є труднощі в письмі та орфографії. Діти з дислексією можуть мати проблеми з правильним написанням слів, порушувати правила граматики та орфографії. Це може призводити до незрозумілості написаного тексту, змішування літер та неправильного синтаксису. Такі труднощі можуть перешкоджати здатності дитини виражати свої думки і ідеї письмово, що може впливати на її успішність у різних предметах.

Крім того, соціальні та емоційні негативи також є значними бар'єрами для дітей з дислексією в освітньому середовищі. Часті невдачі у навчанні та постійні труднощі можуть призводити до зниження самооцінки та втрати мотивації. Дитина може почуватися відокремленою та незрозумілою серед своїх однолітків, що може призвести до соціальної ізоляції та проблем у взаєминах з оточуючими.

Брак адаптованого підходу до навчання є ще одним важливим бар'єром для дітей з дислексією. Недостатня увага до їхніх індивідуальних потреб та стилів навчання може перешкоджати їхньому прогресу. Занадто швидкий темп навчання, велика кількість написаного матеріалу та недостатня взаємодія з вчителем можуть створювати перешкоди для їхнього розвитку.

Окрім цього, недостатня освіченість вчителів та інших фахівців про дислексію є серйозним бар'єром в освітньому процесі. Багато вчителів можуть не мати достатньої підготовки для розуміння та підтримки дітей з дислексією. Це може призводити до невірної оцінювання їхніх здібностей та потреб, а також до неправильного підходу до навчання.

Для подолання труднощів та бар'єрів в освітньому середовищі дитини з дислексією необхідно вжити дієвих заходів. Перш за все, необхідно забезпечити підтримку та розуміння з боку вчителів, батьків та однокласників. Важливо розробити індивідуальні підходи до навчання, що включають адаптацію завдань, зменшення обсягу написаного матеріалу та використання візуальних підказок. Крім того, важливо забезпечити доступ до спеціалізованих педагогічних технологій, які можуть допомогти дітям з дислексією в процесі

навчання, таких як комп'ютерні програми для читання та письма, використання звукових матеріалів та інтерактивних методик.

Наголошується на важливості постійного професійного розвитку вчителів, щоб вони могли отримувати оновлену інформацію про дислексію, навчатися новим стратегіям та методикам навчання. Така підготовка дозволить вчителям краще розуміти потреби та виклики, з якими зіштовхуються діти з дислексією, та забезпечити їм належну підтримку.

Також слід залучати батьків до процесу навчання та співпраці зі школою. Батьки можуть бути важливими союзниками у підтримці дитини з дислексією, сприяючи її розвитку та самопочуттю. Вони можуть брати участь у навчальних заняттях, спілкуватися зі шкільним персоналом та шукати додаткові ресурси та підтримку.

Крім того, створення особливої атмосфери в класі, де усі діти поважають та приймають один одного, сприятиме позитивному розвитку дітей з дислексією. Важливо пропагувати толерантне та інклюзивне середовище, де кожна дитина відчуває себе прийнятою та підтриманою.

Усунення труднощів та бар'єрів в освітньому середовищі для дітей з дислексією є багатоплановим завданням, яке вимагає комплексного підходу та спільних зусиль учителів, батьків, шкільного персоналу та спеціалістів з освіти. Необхідно створити інклюзивну навчальну атмосферу, де кожна дитина з дислексією відчувається підтриманою, розуміє, що її потреби враховуються і використовуються в процесі навчання.

Подолання труднощів читання та письма вимагає застосування адаптивних стратегій. Вчителі можуть використовувати методики мульти-сенсорного навчання, які поєднують різні способи сприйняття інформації, такі як використання візуальних матеріалів, аудіозаписів та кінестетичних активностей. Також важливо забезпечити доступ до технологій, які допомагають дітям з дислексією, наприклад, текстових дошок, програм для розпізнавання тексту та диктовки.

Для подолання труднощів в орфографії можна застосовувати стратегії візуального сприйняття, такі як використання кольорових маркерів для

виділення правильно написаних слів та помилок. Вчителі можуть також використовувати методика поетапного навчання, які допомагають дітям з дислексією розбивати завдання на менші частини та поетапно засвоювати правила орфографії.

Для подолання соціальних та емоційних негативів, важливо створити позитивне та підтримуюче середовище. Вчителі та шкільний персонал повинні проявляти терпіння та розуміння, підтримувати самооцінку дітей та визнавати їх зусилля та досягнення. Важливо проводити індивідуальні розмови з дитиною, ділитися позитивними результатами її прогресу та надавати підтримку в складних ситуаціях.

Також рекомендується проведення тренінгів та семінарів для батьків, де вони можуть отримати інформацію про дислексію, навчитися ефективним стратегіям підтримки та спілкування зі школою. Батьки можуть об'єднатися в спеціальні групи підтримки, де вони зможуть обмінюватися досвідом та знаходити взаємну підтримку.

Навчальні заклади повинні створити політику інклюзивної освіти, яка передбачатиме врахування потреб дітей з дислексією. Це може включати забезпечення спеціалізованого персоналу, який має знання та досвід роботи з дітьми з дислексією, а також створення спеціальних класів або груп, де такі діти матимуть можливість отримати індивідуальну підтримку та навчання.

Важливо пам'ятати, що дислексія не є показником недоліків чи нездатності дитини. Кожна дитина має свої потенційні можливості та таланти, які потрібно розкривати та розвивати. Забезпечення сприятливого та адаптованого освітнього середовища є ключовим фактором у подоланні труднощів та бар'єрів, з якими зіштовхуються діти з дислексією.

Продовжуючи підтримувати, навчати та надавати індивідуальну підтримку, ми можемо створити можливості для дітей з дислексією реалізувати свій потенціал і досягти успіху в освіті. Розуміння та визнання потреб дітей з дислексією, а також вжиття заходів для їх підтримки, впливають на їхнє самопочуття, мотивацію та академічний розвиток.

Для успішного подолання труднощів та бар'єрів в освітньому середовищі дитини з дислексією необхідна співпраця між всіма зацікавленими сторонами: вчителями, батьками, шкільним персоналом та спеціалістами з освіти. Важливо забезпечити належну підготовку вчителів та оновлення їхніх знань про дислексію та ефективні методи навчання дітей з цим порушенням. Батьки мають активно включатися в освітній процес, спілкуватися зі школою та допомагати своїм дітям з усамітнення та невпевненості. Також важливо забезпечити інклюзивне середовище, де дитина з дислексією відчувається прийнятою та розуміє, що її унікальні потреби враховуються.

Вкладання зусиль у подолання труднощів та бар'єрів в освітньому середовищі дитини з дислексією є важливим завданням, яке вимагає терпіння, розуміння та відповідальності з боку всіх учасників освітнього процесу. Кожна дитина має право на якісну освіту та можливість розвиватися у повній мірі своїх здібностей.

1.3. Стратегія надання підтримки дитині з дислексією в освітньому середовищі

Вище ми розглянули труднощі та бар'єри з якими зустрічаються діти з дислексією у процесі здобуття освіти. Однак, аналізуючи навіть окремі випадки та приклади з власного практичного досвіду та досвіду колег з наших експериментальних майданчиків, легко дійти висновку про нерівномірність та своєрідність в кожному окремому випадку. Водночас, ми можемо виділити й ряд труднощів, притаманних усім особам з дислексією, які в тому чи іншому ступені прояву безпосередньо створювали бар'єри під час здобуття освіти. Саме ці спільності спонукали нас до розробки стратегії надання підтримки дитині з дислексією в освітньому середовищі.

Забезпечення якісною та доступною освітою особи з дислексією відповідно до її індивідуальних освітніх потреб, можливостей, здібностей та інтересів ми визначаємо як головну *стратегічну ціль*. Для досягнення цієї цілі необхідними є ряд кроків, представлених нами нижче.

З метою визначення сильних та слабких сторін та відповідно потреб дитини з дислексією першим кроком має бути здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини фахівцями ІРЦ. Цей крок може бути ініційований педагогами, які, зазвичай першими помічають труднощі у дитини. Однак він є можливим лише за згодою батьків. Після здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку фахівцями (консультантами) ІРЦ буде визначено категорію освітніх труднощів та рівень підтримки дитини в освітньому середовищі.

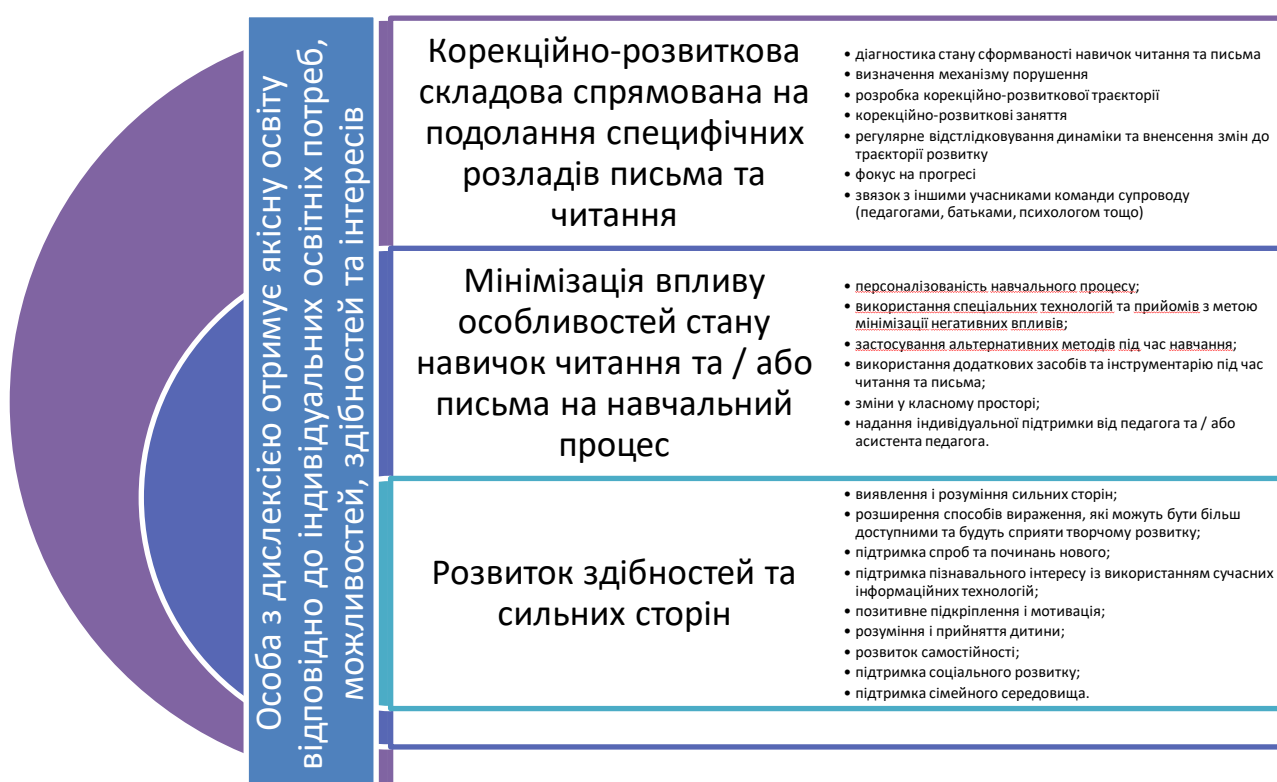
При дислексії на перший план, звичайно, виходять труднощі під час читання та письма. Саме тому центральну роль має відігравати здійснення логопедичного впливу. Таким чином **визначальним** та необхідним для досягнення стратегічної цілі **блоком** є забезпечення *корекційно-розвиткової складової*. Для її реалізації має бути залучено *логопеда*, який, відповідно до визначеного рівня підтримки, надаватиме додаткові корекційно-розвиткові послуги. До основних завдань логопеда має входити:

- детальна діагностика, яка дасть змогу визначити механізм порушення;
- побудова корекційно-розвиткових напрямів відповідно до механізму порушення;
- проведення корекційно-розвиткових логопедичних занять;
- відслідковування динаміки;
- постійний зв'язок з іншими учасниками команди супроводу, перш за все, з психологом, батьками дитини, з педагогами, які навчають дитину та з асистентом педагога.

Корекційно-розвиткові заняття логопеда спрямовані на подолання дислексії. Однак, по-перше, для отримання результатів потрібен час, по-друге, стан порушення та можливості дитини до корекції теж досить різні. Ці показники визначається виключно індивідуальними особливостями розвитку дитини. Так, в одних випадках дитині буде потрібен нетривалий вплив і вже наступного навчального року ми не побачимо і сліду від попередньої картини. А в інших – логопедичний вплив може тривати роками, коли прояви дислексії поступово зменшуються, але не зникають повністю. Наприклад, усвідомлення прочитаного може бути не точним, погано запам'ятовуватиметься, спостерігатимуться труднощі у переказуванні змісту тощо. Ряд специфічних помилок може лишатися довгі роки.

За умов надання виключно логопедичних занять ми не зможемо забезпечити повноцінний доступ до здобуття освіти дитиною. Необхідно зазначити, що провідним інструментом для навчання у школі є писемне мовлення. Читання та письмо безпосередньо забезпечує учня можливістю оволодівати ключовими компетентностями. Відтак навчання означеної категорії дітей вимагає від педагогів залучення та використання спеціальних методів і прийомів. Саме тому надання підтримки безпосередньо на уроках, які вимагають використання навичок читання та письма з метою *мінімізації негативного впливу особливостей писемного мовлення* є наступним, **другим блоком**, реалізація якого сприятиме досягненню стратегічної цілі. Забезпечити цю складову можна за рахунок:

- персоналізованості навчального процесу;
- використання спеціальних технологій та прийомів з метою мінімізації негативних впливів;
- застосування альтернативних методів під час навчання;
- використання додаткових засобів та інструментарію під час читання та письма;
- змін у класному просторі;
- надання індивідуальної підтримки від педагога та / або асистента педагога.

Зміни в освітньому середовищі мають створити гармонійні умови для здобуття освіти та розкрити потенціал дитини з дислексією. Під час навчання для досягнення найбільшого результату потрібно використовувати сильні сторони дитини, шукати обхідні шляхи для засвоєння матеріалу. Для її соціального становлення – розвивати здібності та таланти. Таким чином **третьою стратегічним блоком** спрямований на *розвиток сильних сторін та здібностей особистості*.

Для досягнення цього завдання необхідними є:

- виявлення і розуміння сильних сторін;

- розширення способів вираження, які можуть бути більш доступними та будуть сприяти творчому розвитку;
- підтримка дитини в колективі однолітків, в сім'ї;
- позитивне підкріплення і та розвиток мотивації тощо.

До цього блоку ми відносимо і розвиток емоційно-вольової сфери, адже її стан безпосередньо впливає на розвиток сильних сторін та здібностей.

Отже, представлена стратегія надання підтримки дитині з дислексією в освітньому середовищі, яка включає корекційно-розвиткову складову, мінімізацію впливу особливостей стану навичок читання та письма та розвиток здібностей та сильних сторін, є комплексним підходом, спрямованим на підтримку успішного навчання та розвитку дитини. Ця стратегія дозволяє подолати труднощі, пов'язані з дислексією, та створює умови для розкриття потенціалу та досягнення успіху у різних сферах життя. Важливо пам'ятати, що кожна дитина з дислексією унікальна, тому використання індивідуального підходу та співпраця між педагогами, батьками та фахівцями є ключовими елементами успішної реалізації цієї стратегії.

Розділ 2

2.1. Алгоритм обстеження дитини з дислексією

Обстеження дитини з дислексією є важливим етапом для визначення її освітніх потреб і розробки індивідуального плану підтримки. Розглянемо розгорнутий алгоритм обстеження дитини з дислексією:

1. Консультація з батьками.

Зустріч з батьками є першим кроком. Важливо вивчити медичну історію дитини, отримати відомості про її розвиток, навчання та здібності. Батьки можуть поділитися своїми спостереженнями та занепокоєннями щодо навчання та мовленнєвого та загального розвитку дитини.

2. Діагностика дислексії.

Використання стандартизованих методик, таких як тести на читання, письмо, усне мовлення і математику допоможе виявити ознаки дислексії. Ці тести мають включати оцінку стану сформованості навичок читання, письма за усіма якісними параметрами.

3. Оцінка академічних досягнень.

Проведення оцінки академічних досягнень допоможе визначити рівень здібностей та навичок дитини в різних предметних областях. Це може включати аналіз зошитів, контрольних робіт, тестів, проектів та інших матеріалів, що стосуються навчання.

4. Психологічне обстеження.

Консультація з психологом або психологічне обстеження допоможе визначити психологічний стан дитини, її рівень самооцінки та емоційний стан. Це може включати тестування на когнітивні функції, емоційний стан, соціальну адаптивність та інші аспекти, які можуть впливати на навчання дитини з дислексією.

5. Лінгвістична оцінка.

Оцінка лінгвістичних навичок дитини, зокрема звукової структури у її фонетико-фонематичній ланці, словникового запасу, граматики та розуміння мовлення, що допоможе зрозуміти, які аспекти можуть бути проблематичними для дитини з дислексією.

6. Оцінка моторики.

Оцінка моторики рухів, зокрема рук і м'язів, необхідна для дрібної моторики, письма та інших активностей, пов'язаних з навчанням. Дитина з дислексією може мати труднощі у виконанні точних моторних рухів, що може впливати на її письмо та інші завдання.

7. Консультація з учителями та іншими фахівцями.

Обговорення результатів обстеження з учителями, логопедами, психологами та іншими фахівцями допоможе зрозуміти, які специфічні потреби має дитина та які підходи та стратегії можуть бути найефективнішими для її навчання.

8. Розробка індивідуального навчального плану.

На підставі результатів обстеження та консультацій з батьками та фахівцями розробляється індивідуальний навчальний план для дитини з дислексією. Цей план враховує її потреби, цілі та рекомендації щодо підтримки та навчання.

9. Моніторинг та оцінка прогресу.

Після встановлення індивідуального навчального плану проводиться систематичний моніторинг та оцінка прогресу дитини. Це дозволяє переглядати ефективність застосованих стратегій та вносити необхідні зміни до навчального плану, якщо це потрібно. Моніторинг може включати регулярні оцінки академічних досягнень, спостереження за змінами у навчальному процесі та поведінці дитини, а також зворотний зв'язок від батьків та вчителів.

Додаткові кроки можуть включати:

- медичне обстеження (звернення до педіатра або невролога для оцінки загального здоров'я дитини та виключення інших медичних причин, які можуть впливати на її навчання та розвиток),

- повторну логопедичну оцінку може допомогти визначити конкретні мовленнєві труднощі дитини,
- більш детальну оцінку когнітивних функцій, таких як пам'ять, увага, сприйняття та мислення може допомогти зрозуміти, які аспекти когнітивних процесів можуть бути порушені у дитини з дислексією.
- спільне обговорення зі шкільними працівниками для обміну інформацією, встановлення спільних цілей та планування підтримки в навчальному середовищі. Регулярна комунікація, обговорення прогресу та проблем, обмін ідеями та рекомендацій сприяють успішній підтримці дитини.

Цей розгорнутий алгоритм обстеження дитини з дислексією має на меті забезпечити комплексну оцінку її потреб та розробку індивідуального плану підтримки. Процес обстеження може зайняти тривалий час, але це дозволяє зрозуміти унікальні особливості дитини та забезпечити належну підтримку для її розвитку та навчання. Маємо зазначити, що наведений вище алгоритм є загальним орієнтиром, але може бути додатково адаптований відповідно до конкретних потреб та ресурсів доступних у вашому регіоні. Робота зі спеціалістами, такими як психологи, логопеди, вчителі-дефектологи та інші фахівці, є важливою для здійснення комплексного обстеження та розробки індивідуального плану підтримки для дитини з дислексією.

Важливо створити інклюзивне навчальне середовище, де дитина з дислексією приймається такою, якою вона є, і де різноманітність вважається цінністю. Проведення освітніх заходів та тренінгів для вчителів, батьків та інших учнів сприятиме розумінню та толерантності щодо дислексії та допоможе створити сприятливі умови для навчання та соціального розвитку дітей з дислексією.

2.1.1. Діагностики писемного мовлення

З метою підтвердження, або спростування припущення про наявність дислексії в учня необхідно проаналізувати **якість навички читання та письма**. Розглянемо нижче, як саме можна це зробити.

Діагностика читання

У сучасній методичній літературі якість навички читання містить такі показники: **свідомість, правильність, швидкість, виразність та спосіб читання**.

Коротко розглянемо, як розуміють зазначені вище показники.

Свідомим читання вважають тоді, коли читач чітко розуміє зміст тексту, уміє встановити зв'язки між описаними подіями, оцінити вчинки дійових осіб. Це стає можливим лише за умов свідомого сприймання лексичного значення слів, граматично оформлених в речення, як вираження думок автора. Свідомим є читання, коли учень у змозі не лише переказати зміст, а й висловити свої міркування з приводу прочитаного.

Правильне читання має такі ознаки:

- відповідність звукових образів прочитаного буквеним позначенням написаного (читання без пропусків, замінів, перестановок букв, складів та слів);
- плавність читання (злите читання складів у словах, а також ненаголошених службових слів із повнозначними частинами мови);
- дотримання орфоепічних норм (правильне наголошування складів у словах, правильна вимова діалектично спотворених звуків та слів).

Якщо читання відповідає темпу усного мовлення, його вважають швидким. Для школярів відповідно до класу існують програмові вимоги щодо швидкості читання. **Темп читання**, головним чином, має забезпечувати свідоме сприймання змісту прочитаного.

Виразне читання – це читання з емоційним інтонуванням прочитаного. Роблячи паузи та логічні наголоси, читачеві необхідно володіти висотою, силою та тембром голосу, дотримуватися певного темпу під час читання.

Важливим показником якості читання є *спосіб*, яким володіє читач. Розрізняють побуквене читання, відривне складами, плавне складами, цілими словами та реченнями.

Отже, для *детального якісного вивчення стану сформованості навички читання та виявлення усього спектру можливих помилок учневі необхідно запропонувати такі завдання:*

- читання незнайомого тексту з настановою на швидкість з наступним його переказом (Див. додатки: Тексти для читання);
- читання серії різноманітних за складовою будовою слів, дібраних за принципом схожості артикуляційних ознак звуків, а також зорових образів букв (Див. додатки: Слова для читання);
- читання окремих великих і малих букв, розміщених за акустико-артикуляційною (звуковою) або графічною схожістю (Див. додатки: Букви для читання).

У додатках посібника представлено матеріали для 2 – 4-го класів. Якщо своєрідність опанування навички читання визначається у дітей старшого віку, то можна пропонувати тексти з підручників відповідно року навчання. Слова та літери ж можна використовувати як базу і для дітей старшого віку.

Під час обстеження у фахівця має бути присутнім варіант матеріалу, який пропонується учневі, і варіант, у якому під час читання дитини він матиме змогу фіксувати можливі помилки. Останній піддається ретельному аналізу. Після обстеження читання письма та усного мовлення необхідно заповнити таблицю. Таким чином, фахівець отримує повну картину стану сформованості навички читання і в подальшому має змогу вибудувати свою роботу з тими учнями, яким це необхідно, відповідно до виявлених відхилень.

З такими параметрами, як виразність, спосіб та темп читання, на наш погляд, все достатньо зрозуміло, адже вчителі загальноосвітніх шкіл у своїй педагогічній роботі завжди зустрічаються з ними ще під час навчання дітей грамоті. Однак, вважаємо за необхідне, зупинитися на таких двох основних параметрах – це правильність читання і розуміння прочитаного. Більшості форм дислексії притаманною є велика кількість помилок, що ускладнює не

лише технічний бік, а й безпосередньо негативно впливає на усвідомлення прочитаного. Цей параметр зазвичай найбільш яскраво виражений.

Наведемо приклади помилок:

- *помилкове прогнозування*, наприклад: кінчається – скінчилась, жив – жили, справедливий – справедливим, горіх – горішок, господиню – господариню, черногуз – чорновик, доріжка – дірка, бридкий – будинки, кружка – курка, магістраль – магічний, садки – садити, палац – палець, кварц – квас, моїх – моїм, дубки – думка, паровоз – пароплав, твоє – твоя, кашкет – каштан, пісні – пісня, країною – україною, цар – час, кріп – грім, дівчатка – дівчинка, озирається – озивався, боїться – боявся, кидається – кинувся, нього – його, хату – хати, торбинку – торбу, побрів – побіг, зшити – жити, зв'язати – зв'язувати, розчистити – розчитати, безбілетний – безбілійний, розповідь – розповісти;

- *пропуски букв та складів*, наприклад: паморозь – амороз, вересень – вереснь, зруб – руб, випала – випла, алмаз – алаз, плужний – пужний, солодкий – солодий, бридкий – брикий, черногуз – чергуз, скороход – скород, монпансьє – монпаньє, позадрив – позадрив, багатство – багаство, хоч – оч, фокус – фоус, одинака – одинка, оженити – ожнити, зостанешся – зостанеша, вогко – вого, повернуся – поверус, другий – ругий, Галя – гля, Настуся – натуся, заморзки – заморози, своєю – воєю, просто – прото, подала – подла, озирнувся – озувся, черешня – целеня, перерва – перева, завширшки – завшки, вокзал – вокал, стривожити – тривожити, роззброїти – розроїти, безлісний – безліний, зважити – важити, розщебетався – розщебетася;

- *заміни*:

- заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, наприклад: двір – твір, сидить – ситить, жодного – шодного, злого – слога, волохатий – вологатий, гриб – грип, фокус – вокус, ходьба – годьба, коробка – корубка, коробка – горобка;

- заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), наприклад: кручі – круці, враз – враж, боротьба – боротка, галявина – гаялина, чим – щим, військо – війско;

○ заміни графічно схожих букв, наприклад: розмахує – розмохує, Сидора – Судора, тоді – гопі, потім – потіл, торбиною – порбиною, ворога – ворота, боротьба – баратьба, наждак – наждаж, рідкий – рідний, дома – пома, зуб – зур, шишка – шипка;

• *додавання зайвих букв та складів*, наприклад: зробиш – збробиш, Белград – Блелград, компрес – комперес, вишневий – швишневий, військо – війського, одруження – обдруження, державою – дудержавою, куб – букуб, овес – вовес, вдома – водома, кордону – кородону, грузько – гурузько, загадка-загардка, хлопець – холопець, третьокласниця – третокласниця, рідкий – рідникий, доходить – дошходить, бас – байс, слизько – силизько, барбарис – барабарис, багатство – багатовство, торбою – торботою, скиглить – скриглить, скатертина – складертина, вечеряти – вечерняти, садки – садики, коробка – коробака, спланувати – спаланувати, згинути – згринути, розказати – розклазати;

• *перестановки*, наприклад: рушаю – рашую, скаржився – скражився, агрус – аргус, голубка – голубак, біду – дібу, легко – легок, хоч – чох, вдома – двома, скарб – краб, із – зі, Сороконіг-сокороніг, Сороконіг – сорокогін, дрижати – диржати, зсохнути – зхонути, безкозирка – безкоризка, двір – трів, тоді – доті, зсипати – зписати, двір – дрів, він – ні дубки – будки, таки – тика, мчить – мичть, та не – на те, пишеш – шипеш;

• *недочитування*, наприклад: ательє – атель, моїм – мої, темп – тем, цілою – ціло, кордону – кордон, одинака – одинак, кігті – кігт, межі – меж, навтіки – навтік, ногою – ного, Парасі – парас, один – од, розминутися – розминуті, товариша – товариш, вірив – вір, розминутися – розминуті, розщебетався – розщебетав, Настуся – Настус, Парасі – Парис, школу – шко;

• *злиття або роз'єднання слів*, наприклад: мене ж – ежне, керуй – керу й, зробиш – зроби ж, нелегкий – не легкий, лебідка – ле бідка, вірив що – вірищ, ...запізнитися дівчатка – запнізтативчатка, рожевощокій – рожево щокій, добродушний – добро душний, глибоководний – глибоко водний, щонайбільше – що найбільше;

- *спотворення, перекручування звукоскладової структури,* наприклад: скарг – скрег, позаздрив – прозарив, якраз – якзав, сів – від, компрес – комдурс, тулуб – гтруб, підошва – підштов, рушниця – рубія, стежка – серка, будка – бурдва, старий – трарий, тулуб – дупулуб, батальйон – багано, дзига – грід, скарг – крарг, кварц – крац, торбиною – одбирно, скиглить – клигить черевички – цевоти, ложка – сонка, сховати – хловати, безголосий – безгострой, безнадійний – безманий, скатертина – ратертина, зарядка – взядка, стерти – стреби.

Необхідно зосередити увагу на таких випадках, що також відносять до дислексії: коли дитина читає переважно правильно, однак прочитане не розуміє. З'ясувати рівень розуміння прочитаного можна не лише спираючись на вміння дитини переказувати, а й за допомогою питань до прочитаного тексту. Саме тому ця частина обстеження є не менш важливою, ніж визначення характеру та типології помилок під час читання.

Повний та якісний аналіз за запропонованою вище методикою обстеження навички читання дає можливість правильно кваліфікувати порушення і визначити подальшу стратегію надання допомоги. Важливим є співставлення результатів виконання кожного з завдань з метою виявлення закономірностей прояву помилок у контексті різного за складністю і величиною лексичного матеріалу, що у подальшому дає змогу обрати правильну послідовність подолання недоліків у контексті виявленого механізму порушення.

Діагностика письма

З метою *діагностики письма та виявлення усього спектру можливих труднощів необхідно запропонувати такі завдання:*

- складання письмової розповіді за серією сюжетних малюнків;
- текстовий диктант;
- списування тексту;
- словниковий диктант;
- буквений диктант;

- самостійний запис абетки.

Матеріали потрібно добирати відповідно до року навчання в школі. Приклади матеріалів для 5-6 класу представлено у роботах Пригоди (Мартинюк) З.С. Після виконання завдань та збору даних фахівцем має бути проаналізовано кожен аспект рукописів дитини.

Під час аналізу необхідно звертати увагу на такі показники:

Форму літер. Тут фахівцем оцінюється розташування графем на сторінці та дотримання розмірів, а також чи є літера стійко впізнаваною при повторному написанні, чи то змінює свою форму;

Щільність та нахил. Здійснюється оцінка наскільки рівномірно написані літери, чи є серед них помітні великі та малі розбіжності у розмірах, а також нахил тексту.

Пропорції та інтервали. Аналіз того, наскільки дотримані пропорції між літерами, словами та рядками, чи є однакові інтервали між ними.

З'єднання літер. Оцінка того, як дитина

Правильність

Типи помилок на письмі

Помилки на рівні букви та складу

- Пропуски букв та складів
- Заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки
- Заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення)
- Заміни букв за кінетичним принципом
- Додавання зайвих букв та складів
- Перестановки

Помилки на рівні слова

- Недописування частини слова
- Написання частин одного слова окремо
- Злиття двох слів у одне
- Написання службових частин із словом разом

Орфографічні помилки

- Орфографічні помилки під час письма, за умов знання відповідних правил

Помилки на рівні речення

- Аграматизми
- Помилки у дотриманні меж речення

Співвіднесення даних

Задля зручності та якісного аналізу навички читання та письма, ми пропонуємо скористатись бланком-схемою.

<i>Читання</i>	
<i>Спосіб читання</i>	<ul style="list-style-type: none"> • буквами та складами • складами • складами та словами • словами
<i>Темп читання</i>	<ul style="list-style-type: none"> • повільний • середній • швидкий
<i>Виразність читання</i>	Мало інтоноване та монотонне Інтонаційно забарвлене, виразне
<i>Правильність читання</i>	Помилкове прогнозування закінчень та цілих слів Пропуски букв та складів Заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки Заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення) Заміни графічно схожих букв Додавання зайвих букв та складів Перестановки Недочитування Злиття або роз'єднання слів Спотворення, перекручування звукоскладової структури Читання переважно правильне містить окремі помилки Читання правильне, без помилок
<i>Розуміння прочитаного</i>	Неможливість переказу навіть за запитаннями Розповідь з порушеною послідовністю подій та не повним розумінням прочитаного Розповідь з правильно викладеною послідовністю подій та відповідними умовисновками

<i>Примітки</i>	
<i>Письмо</i>	
Форма літер	
Щільність та нахил	
Пропорції та інтервали	
З'єднання літер	
Помилки на рівні букви та складу	
Помилки на рівні слова	<ul style="list-style-type: none"> • Недописування частини слова • Написання частин одного слова окремо • Злиття двох слів у одне • Написання службових частин із словом разом
Орфографічні помилки	Орфографічні помилки під час письма, за умов знання правил
Помилки на рівні речення	<ul style="list-style-type: none"> • Аграматизми • Помилки у дотриманні меж речення
<i>Примітки</i>	•

2.1.2. Діагностика стану сформованості усного мовлення

Діагностика стану сформованості усного мовлення дитини з дислексією має включати в себе кілька етапів.

Перший етап – етап оцінки мовленнєвих навичок дитини при звичайному спілкуванні та спостереження за її поведінкою під час мовних ситуацій.

Другий етап має включати в себе:

- *оцінку лексичного запасу* – визначення кількості та різноманітності слів, які дитина знає та вживає у своєму мовленні;
- *оцінку граматичних навичок* – вивчення правильності граматичних конструкцій та вживання частин мови, узгодження слів у реченні, тощо;
- *оцінку зв'язного мовлення та навичок розповіді* – аналіз того, як дитина будує розповідь, як послідовно висловлює свої думки та ідеї тощо.

Третій етап – етап оцінки звукової сторони мовлення, а саме звуковимови та фонематичного сприймання.

Вже під час дослідження зв'язного мовлення логопед має можливість звернути увагу на особливості лексичної сторони мовлення учнів, особливості граматичної будови та звуковимову.

Для *обстеження зв'язного мовлення* пропонуються завдання на складання розповіді за серією сюжетних малюнків. Для *визначення лексико-граматичної будови мовлення* – окремі вибірккові завдання на словозміну й словотворення та низку інших. Необхідно відзначити, що під час добору завдань для обстеження беремо до уваги, що в процесі читання дитина вже від початку спирається на зоровий стимул, а це значно обмежує негативний вплив недоліків зв'язного мовлення та лексико-граматичної будови на технічний бік процесу. Такий вплив порушень усного мовлення можливий за умов зниження зорового контролю та проявляється, передусім, на рівні неправильних змістових здогадок, які й спричиняють певний відсоток семантичних помилок.

Таким чином, до цього етапу було внесено лише найпоказовіші, на наш погляд, завдання.

Наведемо приклади завдань:

Завдання скласти розповідь за серією сюжетних малюнків.

Мета: визначення стану зв'язного мовлення, лексико-граматичної будови.

Інструкція: роздивись малюнки, склади розповідь.

Завдання закінчити речення антонімом.

Мета: перевірка лексичного запасу.

Інструкція: назви слова-навпаки. Я починаю речення, а ти його продовж.

Речення:

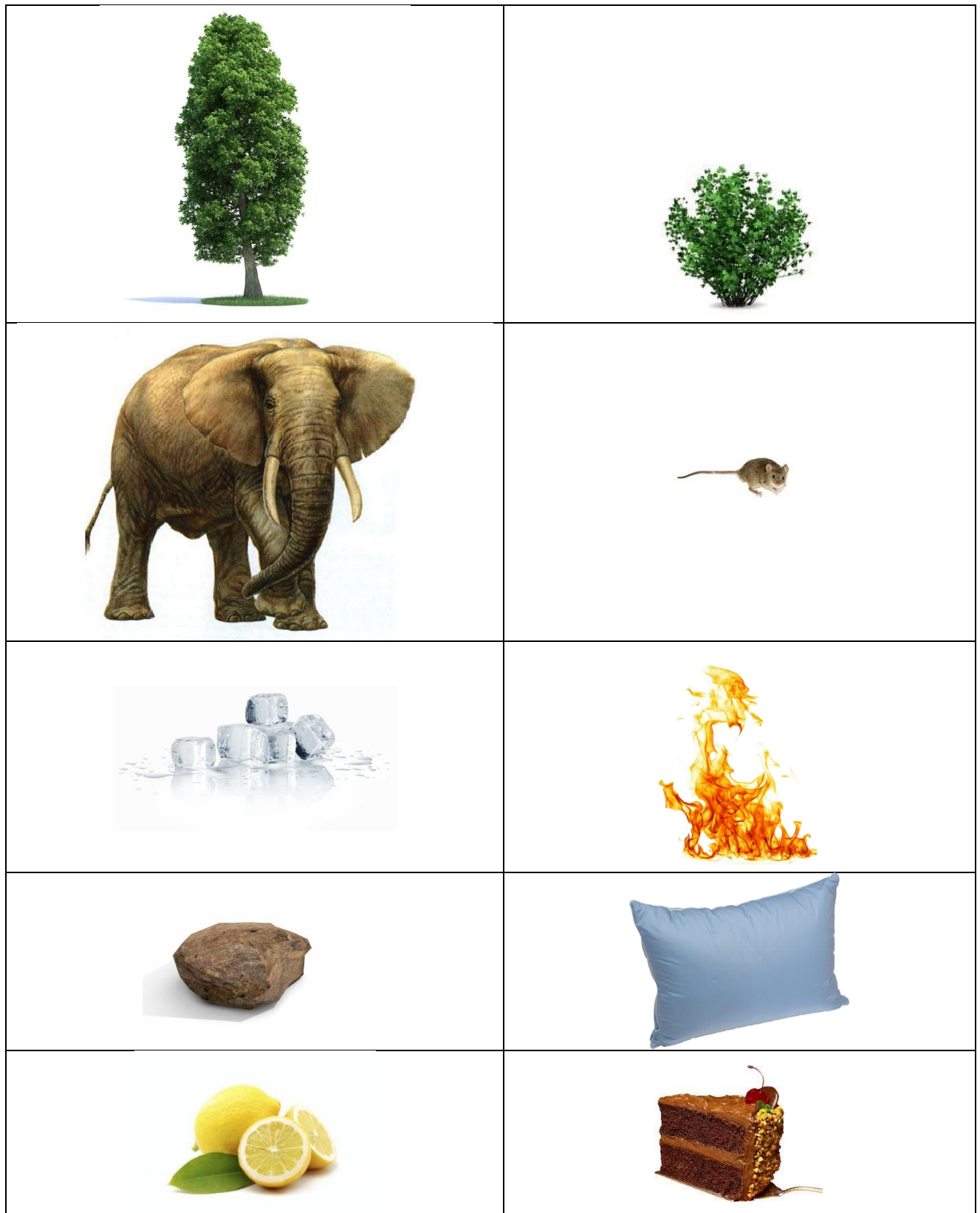
Слон великий, а мишка ...

Подушка м'яка, а камінь ...

Вогонь гарячий, а лід ...

Лимон кислий, а торт ...

Дерево високе, а кущ ...

Завдання змінити слово із однини в множину.

Мета: перевірка лексичного запасу (словозміна).

Інструкція: я називатиму слово, коли предмет один, а ти, коли багато
наприклад: метелик – метелики, дитина – діти, тощо.

Слова:

Будинок (будинки)

Книга (книжки)

Дерево (дерева)

Іграшка (іграшки)

Яблуко (яблука)

Квітка (квітки)

Стілець (стільці)

Колесо (колеса)

Огірок (огірки)

Завдання схарактеризувати предмети, використовуючи якомога більше прикметників, дібрати то групи предметів узагальнююче слово.

Мета: перевірка активного прикметникового запасу слів та узагальнюючих понять (фрукти, овочі, посуд, одяг, взуття, меблі).

Інструкція: Опиши предмети, використовуючи якомога більше слів. Наприклад: груша (яка?) – смачна, жовта або зелена, соковита, ароматна; склянка (яка?) – прозора, чиста, тощо.

Добери до групи предметів узагальнююче слово.

Слова:

Лимон (який?)...

Яблуко(яке?)...

Сливи (які?)...

Огірок (який?)...

Буряк (який?)...

Морква (яка?)...

Цибуля (яка?)...

Стакан (який?)...

Чашка (яка?)...

Каструля (яка?)...

Виделка (яка?)...

Куртка (яка?)...

Шарфик (якій?)...

Шорти (які?)...

Сукня (яка?)...

Чоботи (які?)...

Черевики (які?)...

Крісло (яке?)...

Шафа (яка?)...

Стілець (який?)...

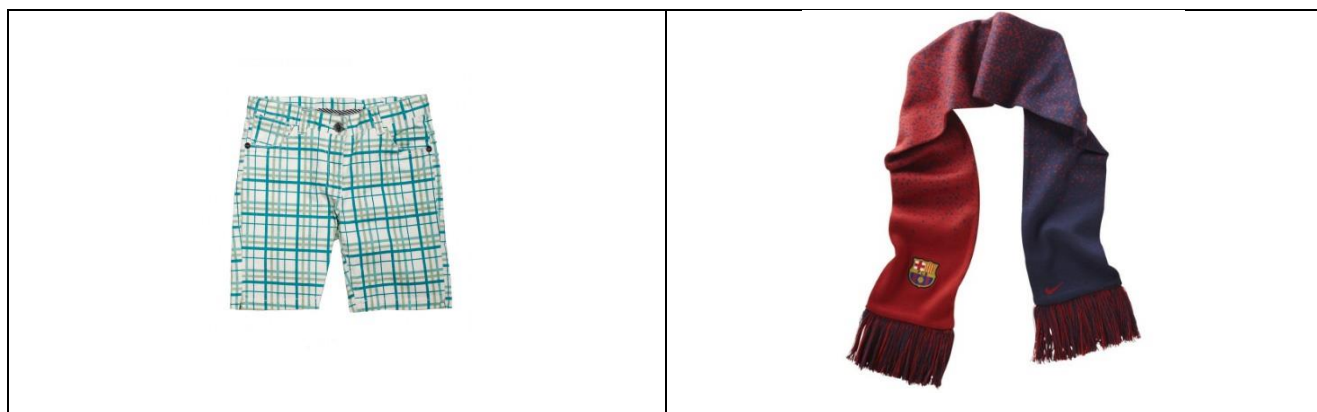
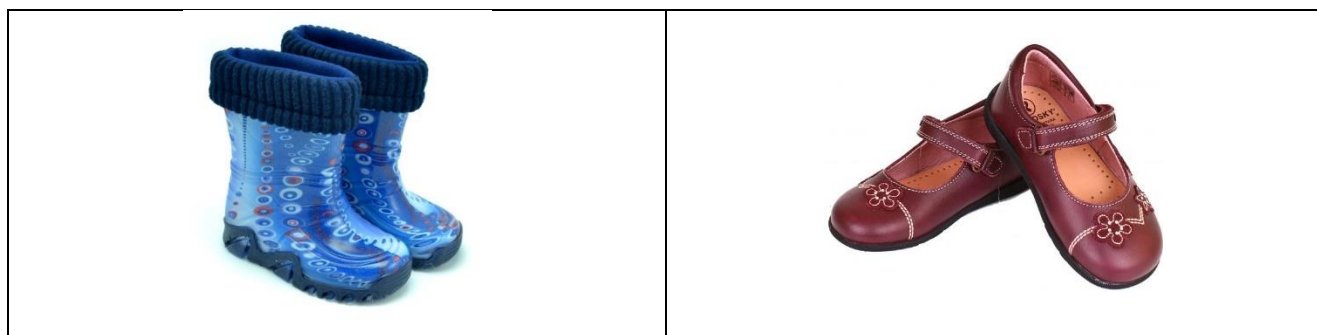
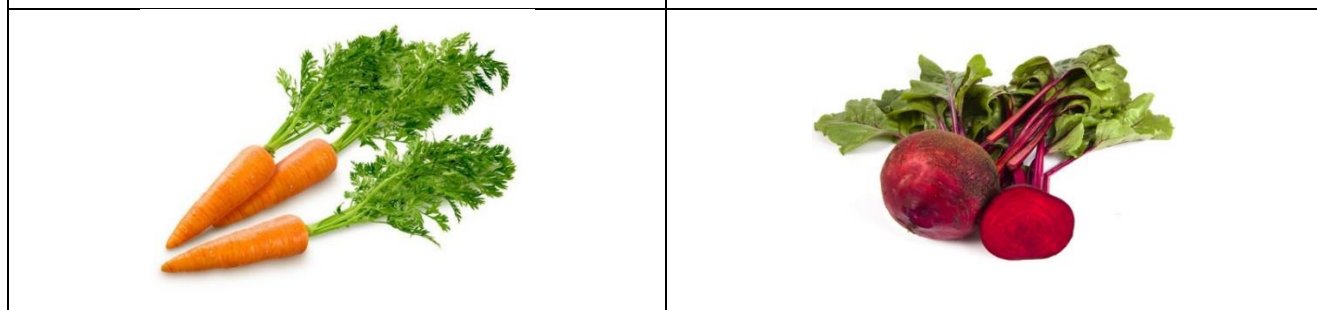
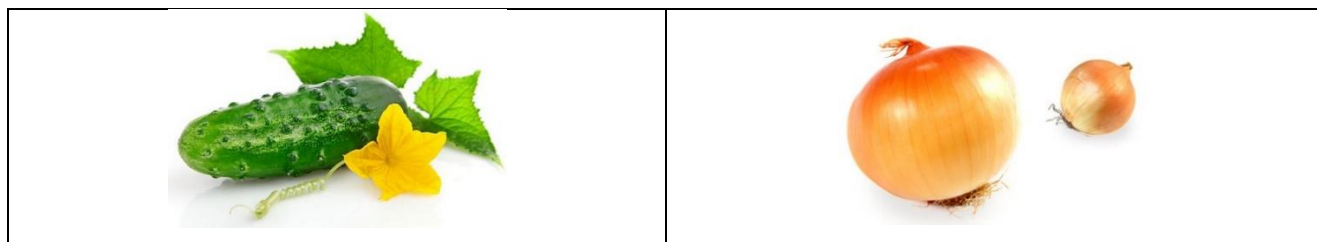
Стіл(який?)...

Кішка (яка?)...

Ведмідь (який?)...

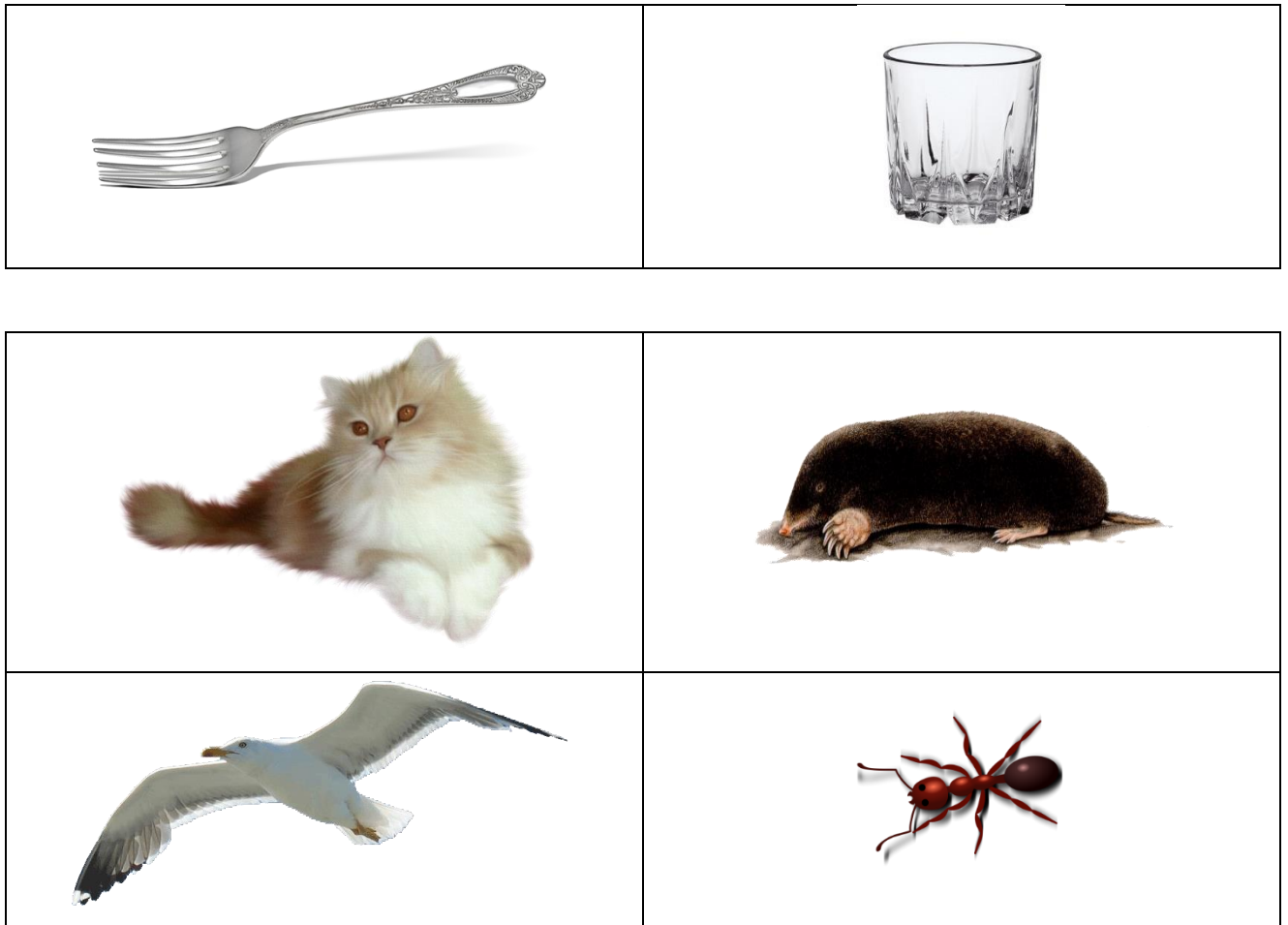
Канарка(яка?)

Крім (який?)

Завдання створити зменшувально-пестливі слова.

Мета: визначення лексичного запасу (словотвір).

Інструкція: утвори слова за прикладом: м'яч – м'ячик, стілець – стільчик, тощо.

Слова:

Ваза (вазочка)

Книга (книжечка)

Дівчина (дівчинка)

Заєць (зайчик)

Кінь (коник)

Ліс (лісочок)

Їжак (їжачок)

Ніс (носик)

Рот (ротик)

Палець (пальчик)

Достатньо ґрунтовним має бути й *обстеження фонетико-фонематичної* сторони мовлення. Якщо в розмовному мовленні під час проведення обстеження відзначено порушення з боку звуковимови, надалі необхідно перевірити вимовляння нечітких або спотворених звуків спочатку ізольовано, потім у складах та словах як з опорою на правильне артикулювання експериментатору, так і без еталонного звучання а також зафіксувати вимову звуку під час розмовного мовлення.

Обстежуючи стан сформованості фонематичних процесів необхідно дослідити (принцип добору завдань спирається на психолінгвістичну періодизацію та особливості формування фонематичного слуху, розроблену Соботович Є.Ф.):

- фонематичне сприймання;
- фонематичні уявлення (головною умовою виконання завдань є *абсолютне виключення артикулювання слів* дитиною, а також *виключенням опори на слухове сприймання*. Тобто дитина має виконувати завдання без проговорювання слів чи то педагогом, чи то самостійно);
- звуковий аналіз у зовнішньому плані (тобто з опорою на слухове сприймання слова, вимовлюваного педагогом, або дитиною);
- звуковий синтез у зовнішньому плані;
- звуковий аналіз у внутрішньому плані (тобто без опори на слухове сприймання слова, без будь-якого проговорювання чи то артикулювання, виключно за уявленням);
- звуковий синтез у внутрішньому плані;
- складовий аналіз у зовнішньому плані;
- складовий синтез у зовнішньому плані.

На нашу думку, саме така схема обстеження дозволить визначити на якому щаблі розвитку знаходиться дитина, і відповідно з якого щабля необхідно розпочинати логопедичну роботу з метою удосконалення та розвитку фонематичного слуху.

Розглянемо завдання детальніше:

Завдання виокремити на слух задане слово з-поміж слів, схожих за лексичним значенням, а також слів, схожих за звучанням.

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: плесни в долоні, коли почувеш слово **дош**.

Слова: *хмара, ліс, весна, борщ, весна, дош, зошит, куш, річка, хвош, чоботи, дош, калюжа, дош, вода.*

Завдання виокремити на слух заданий звук з-поміж інших звуків (далеких та близьких за акустико-артикуляційними ознаками).

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати звуки, а ти будеш ловити лише звук «...». слухай уважно, коли почувеш звук «...» – «лови» його, плескай у долоні.

Звуки:

[С] – а о с и е у с і у е а а с с о и с и е

[А] – і е а і о і е у а и е і а о и е а

[Л'] – л л л л' л л л л' л л л л'

[С] – с ш з с ц ч с ж з ц с ш ш с щ ц с

[Ж] – ж з з дж ж ч щ ж з ш ж ж ш з ч ж

[П] – п б д п' в б п б п п' п' п п б б п

Завдання виокремити на слух заданий склад з-поміж інших складів (далеких та близьких за акустико-артикуляційними ознаками)

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати склади, а ти будеш ловити лише склад «...». слухай уважно, коли почувеш склад «...» – «лови» його, плескай у долоні.

[СУ] – са шу зу са ци чу су жо зе ці со ше ши си ца су

[АК] – ла ак ло ал ак кла га ак іг уг ак ог

[ШЕ] – еш же ше зе зе ше дже еш же че ще же зе ше же еш же ше зе че же

Завдання виокремити на слух заданий звук у слові.

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати слова, а ти будеш ловити лише ті, де є звук «...». слухай уважно, коли почувеш звук «...» у слові – «лови» його, плескай у долоні.

[О] дорога, мир, дім, сорока, кіт, сова, вінок, опосум, пар, родина

[І] сім, блакитний, підкова, сірий, зоопарк, хижак, ніч, собака, піч.

[Н] кінь, лопата, носоріг, мука, нива, калина, лапа, лампа, малина, ноги, ніс, пісок, горобина, бігати, машина, Микола, камінь, мак.

[Р] ракета, рик лапа, кора, вовк, баран, клавіші, лицар, відро, клей

[З] салат, злива, слива, салют, зірка, слизько, шия, казка, мотузка, синій, змія, коса, коза, басейн, базар, овес, пес, жирафа, зозуля, кажан, жердина, замок.

[Ш] шишка, чорний, жолудь, щавель, пшоно, качка, кішка, джміль, кошик, жменя, шланг, жаба, шафа, жага, щука, жетон, шезлонг, штанга, чашка.

[К] клоун, гладіолус, гава, пакет, камінь, вагон, ховрах, килим, молоко, паска, виделка, гудзик, праска, парасоля, гедзь, зозуля, кавун, гриб, хижак.

[ДЖ] дзижчить, джміль, драбина, баклажан.

Завдання розрізнити на слух слова-пароніми

Мета: визначення фонематичного сприймання.

Інструкція: я буду називати предмети, а ти – де це намальовано (для виконання пропонується серію спеціально дібраних картинок із словами-паронімами).

Завдання розкласти у два стовпчики намальовані предмети, назви яких містять заданий звук, не промовляючи їх.

Мета: визначення фонематичних уявлень.

Інструкція: ось два будиночки. В одному живуть слова зі звуком Ж, в другому – зі звуком З. Розклади предмети в потрібні будиночки (аналогічно на звуки р–л, т–д, п–б, ч–ц) (для виконання пропонується серія спеціально дібраних картинок із заданими звуками у різних позиціях).

Завдання дібрати слова на заданий звук з-поміж різноманітних малюнків.

Мета: визначення фонематичних уявлень.

Інструкція: знайди слова, у яких є звук С; Ш; Р; Б; М (для виконання пропонується серія спеціально дібраних картинок із заданими звуками у різних позиціях).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, назвати останній звук у слові.

Мета: визначення звукового аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: назви останній звук у слові.

Слова: бік, ніс, вода, дзеркало, вогонь, скеля, пісок, пиріг, ворона, мотоцикл, палац, скорпіон, вітерець (слова називає педагог).

Слова: вовк, рука, слон, палець, слива, помідор, корабель (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, назвати перший звук у слові.

Мета: визначення звукового аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: назви перший звук у слові.

Слова: лампа, акула, їжак, ховрашок, ранок, зошит, щавель, яблуко, колодязь, листок, сила, коліно, гілка, тава, матрос, алича (слова називає педагог).

Слова: хліб, кавун, акваріум, вікно, шланг, лікар, черепаха, жаба, комар, вудка, джміль (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, визначити кількість звуків у слові.

Мета: визначення звукового аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: визнач скільки звуків у слові.

Слова: сік, синиця, сова, ворог, ніс, корова, чай, крокодил, коридор (слова називає педагог).

Слова: мак, вогонь, кінь, їжак, квітка, папір, самокат, сіно, синиця, прапорець. (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання проаналізувати звуковий склад слів, назвати звуки, зберігаючи послідовність.

Мета: визначення фонематичного аналізу у зовнішньому плані (потім у внутрішньому плані).

Інструкція: з яких звуків складаються ці слова. Назви їх.

Слова: сік, сова, білка, зима, синиця, береза, прапор(слова називає педагог).

Слова: мак, слон, ліс, квітка, папір, самокат, жирафа, ворона, велосипед (слова пропонуються у вигляді відповідних картинок та не проговорюються ані педагогом, ані дитиною).

Завдання скласти зі звуків слова, поєднавши їх між собою та встановивши правильну послідовність.

Мета: визначення звукового синтезу.

Інструкція: Звуки «переплутались». Треба їх зібрати правильно, і з них вийде слово (для виконання завдання додатково пропонуються картинки, з метою полегшення актуалізації слів).

Звуки:

А Р К (рак)

И Д М (дим)

О З А К (коза)

С О Л Н (слон)

Б А С О К А (собака)

А К П У Т С А (капуста)

Завдання поділити на склади слова, різноманітні за складовою будовою.

Мета: перевірка складового аналізу.

Інструкція: поділи на склади слова:

ніс, коза, річка, лебідь, вітер, пастух, лопата, олівець, коридор, лампочка, новобудова.

Завдання утворити слово правильно поєднуючи між собою переплутані склади .

Мета: перевірка складового синтезу.

Інструкція: Склади «переплутались». Якщо їх правильно поєднати – отримаємо нове слово. Назви слова, які в тебе вийдуть.

Склади та слова:

єць за – заєць

да во – вода

со ка ро – сорока

ре бе за – береза

се ко ле – колесо

ка шо лад ко – шоколадка

Задля зручності та подальшого співвіднесення даних усного мовлення з іншими показниками пропонуємо скористатись бланком-схемою наведено нижче.

Стан усного мовлення	
Звуковимова	<ul style="list-style-type: none"> • наявність замін або неправильного вимовляння звуків • фонетично чисте мовлення
Розрізнення звуків мовлення	<ul style="list-style-type: none"> • фонематичне сприймання та (або) фонематичні уявлення, а також звуковий аналіз та синтез у зовнішньому та (або) внутрішньому плані не відповідають віковій нормі • фонематичний слух відповідає віковій нормі, диференціація (розрізнення) звуків близьких за акустико-артикуляційними ознаками, а також аналіз та синтез на рівні різноманітних за складністю слів не викликає будь-яких утруднень
Зв'язне мовлення та лексико-граматична сторона мовлення	<ul style="list-style-type: none"> • речення переважно прості непоширені • речення переважно прості поширені • речення аграматичні • речення граматично правильні • лексичний запас недостатній, не відповідає віковій нормі • лексичний запас відповідає віковій нормі
Примітки	

2.1.3. Діагностика когнітивної сфери

Діагностика когнітивної сфери дитини з дислексією включає в себе оцінку різних аспектів психічного функціонування та когнітивних навичок. Під час обстеження потрібно визначити стан короткотривалої та довготривалої пам'яті (зорової та слухової), оперативної пам'яті, концентрацію та стійкість уваги, абстрактно-логічного мислення тощо. Цей процес повинен проводитись спеціалістами, такими як психологи, корекційні педагоги, нейропсихологи, логопеди.

Для діагностики когнітивної сфери використовують різні методики та інструменти, які дозволяють вивчити різні аспекти їхнього когнітивного розвитку. Наведемо перелік деяких найбільш показових *доказових методик*, які можуть бути використані фахівцями під час обстеження дитини з дислексією.

1. «Тест на визначення рівня інтелекту» (IQ тести):

Wechsler Intelligence Scale for Children (WISC)

Stanford-Binet Intelligence Scale (CMS)

2. Тести на оцінку пам'яті:

Wechsler Memory Scale (WMS)

Children's Memory Scale (CMS)

3. Тести на оцінку уваги та концентрації:

Test of Everyday Attention for Children (TEA-Ch)

Conners' Continuous Performance Test (CPT)

4. Тести на оцінку логічного мислення:

Raven's Progressive Matrices (RPM)

Kaufman Assessment Battery for Children (KABC)

5. Тести на оцінку абстрактного мислення:

Wisconsin Card Sorting Test (WCST)

Tower of London Test

6. Тести на обробку інформації:

Test of Information Processing Skills (TIPS)

Woodcock-Johnson Test of Cognitive Abilities

7. Тести на оцінку моторики і координації:

Bruininks-Oseretsky Test of Motor Proficiency (BOT-2)

Movement Assessment Battery for Children (MABC)

Також рекомендуємо для використання Методику діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та старших дошкільників Стадненко Н.М., Ілляшенко Т.Д., Борщевська Л.Д., Обухівська А.Г.

Ці методики повинні використовуватись спеціалістами для отримання комплексної карти когнітивного розвитку дитини з дислексією. Важливо враховувати вік та індивідуальні особливості дитини при виборі відповідних методик діагностики.

2.2. Визначення рівня освітніх труднощів дитини з дислексією

Одним із важливих аспектів успішної підтримки дитини з дислексією є визначення рівня її освітніх труднощів. Це допомагає зрозуміти, які конкретні навчальні та розвиваючі потреби має дитина, і визначити належну рівневу підтримку, необхідну для її успішного навчання.

Визначення рівня освітніх труднощів зазвичай проводиться за допомогою різних методів та інструментів, які допомагають оцінити здібності та академічні досягнення дитини. До таких методів належать психологічні тести, оцінка читання, спостереження за навчальним процесом, аналіз робіт учня тощо. Ці інструменти допомагають зрозуміти, як дитина сприймає і обробляє інформацію, якими навичками та знаннями вона володіє, і які конкретні труднощі виникають у процесі навчання.

З метою визначення та кваліфікації типу освітніх труднощів, а також рівня підтримки необхідним є співставлення таких показників:

Усне мовлення	Писемне мовлення	Когнітивні процеси
<ul style="list-style-type: none"> • фонетико-фонематична сторона • лексико-граматична сторона • зв'язне мовлення	<ul style="list-style-type: none"> • письмо • читання	<ul style="list-style-type: none"> • вербальні • невербальні

Пропонуємо розглянути детально варіанти, які стануть у нагоді в першу чергу фахівцям ІРЦ, фахівцям команди супроводу, а також педагогам та помічникам педагога. Хочемо звернути увагу на те, що особливості функціонування писемного мовлення можуть бути кваліфіковані трьома різними варіантами та відноситись до трьох різних категорій освітніх труднощів. Правильне визначення категорії є вкрай важливим для подальшого супроводу, надання підтримки та траєкторії руху під час здобуття освіти дитиною.

Розглянемо критерії за якими можна визначити категорію освітніх труднощів у контексті нашої проблематики.

1. Навчальні труднощі.

Визначальним тут є наявність особливостей функціонування писемного мовлення, які можуть бути притаманними як окремо, так і в різному сполученні. Головний же критерій, на який має орієнтуватись фахівець під час здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки – це те, що порушення навички читання та / або письма буде ізольованим, самостійним. Усі прояви будуть стосуватися лише письма та / або читання, тоді як усне мовлення не матиме виражених недоліків.

2. Навчальні труднощі у поєднанні з функціональними (мовленнєвими).

Основним критерієм тут є поєднання власне специфічних порушень писемного мовлення в різному сполученні із особливостями функціонування усного мовлення.

3. Інтелектуальні.

В цьому випадку особливості функціонування писемного мовлення виникають в результаті обмежень функціонування інтелекту різного ступеня прояву і носять вторинний характер.

Необхідно зазначити, що в межах нашого посібника ми не будемо розглядати останні, адже вони *не є проявами дислексії*. Механізм виникнення порушень писемного мовлення у випадку інтелектуальних труднощів є абсолютно іншим, а тому й корекційно-розвитковий вплив, супровід і надання підтримки теж мають бути інакші.

Розглянемо нижче найтипівіші варіанти, які допоможуть визначити:

1. який саме ступень первинних труднощів (особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери);
2. до яких освітніх труднощів він призводить (як саме проявляється у навчальному процесі);
3. найбільш яскраві показники, тобто критерії визначення ступеня труднощів;
4. до яких освітніх бар'єрів призводить

5. до якої категорія освітніх труднощів відносяться;
6. потреби у наданні підтримки;
7. рівень підтримки.

Труднощі I ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- фонетично чисте мовлення;
- фонематичний слух відповідає віковій нормі, диференціація (розрізнення) звуків близьких за акустико-артикуляційними ознаками, а також аналіз та синтез на рівні різноманітних за складністю слів не викликає будь-яких утруднень;

- речення граматично правильні;
- лексичний запас відповідає віковій нормі;
- використовує різні типи речень, зв'язне мовлення відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання складами та словами;
- темп читання близькій до середнього, в окремих випадках (під час читання незнайомих або багатоскладових слів) – дещо уповільнений;
- читання недостатньо інтоноване та часом монотонне;
- читання переважно правильне, однак містить окремі помилки одного або різних типів (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо);
- розуміння прочитаного переважно достатнє (переказування прочитаного тексту з правильно викладеною послідовністю подій та відповідними умовисновками), можливі окремі незначні неточності.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо переважно правильне, однак містить окремі помилки одного або різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо

сформоване вміння застосовувати орфограму на практичному рівні під час різних видів письма при відносно хорошому знанні та розумінні відповідних правил), *пунктуаційні*;

- письмове продуктивне мовлення відповідає етапу оволодіння навичкою письма.

В цілому особливості проявляються у незначному зниженні окремих параметрів якості письма та читання.

Освітні труднощі

Незначні труднощі під час читання та письма, що загалом не перешкоджають розумінню прочитаного та формуванню письмового висловлювання

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність незначних (поодиноких) особливостей функціонування писемного мовлення, які можуть бути притаманними дитині як окремо, так і в різному сполученні.

Категорія освітніх труднощів: Навчальні труднощі

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в створенні незначних прилаштувань освітнього середовища на рівні класу, наданні логопедичної допомоги в межах логопункту.

Рівень підтримки: 1.

Труднощі II ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- фонетично чисте мовлення;
- фонематичний слух відповідає віковій нормі, диференціація (розрізнення) звуків близьких за акустико-артикуляційними ознаками, а також аналіз та синтез на рівні різноманітних за складністю слів не викликає будь-яких утруднень;
- речення граматично правильні;

- лексичний запас відповідає віковій нормі;
- використовує різні типи речень, зв'язне мовлення відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання переважно складами, складами та словами;
- темп читання повільний;
- читання недостатньо інтоноване, монотонне;
- читання містить помилки одного або різних типів (помилкове прогнозування закінчень та цілих слів, пропуски букв та складів, заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), заміни графічно схожих букв, додавання зайвих букв та складів, перестановки, недочитування, злиття або роз'єднання слів, спотворення, перекручування звуко-складової структури);
- розуміння прочитаного неповне (переказ з порушеною послідовністю подій), можливі труднощі у формуванні умовисновків.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо містить помилки одного або різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо сформоване вміння застосовувати орфограми на практичному рівні під час різних видів письма, не достатнє знання та (або) розуміння відповідних правил), *пунктуаційні*;
- висловлення думок письмово може мати певні особливості, які проявляються у використанні простих речень.

В цілому особливості проявляються у наявності значних особливостей письмового мовлення (читання і (або) письма), однак, усне мовлення та когнітивні функції відповідають віковій нормі.

Освітні труднощі

Значні труднощі під час читання та письма, що перешкоджають повноцінному розумінню прочитаного та формуванню розгорнутого письмового висловлювання.

Труднощі у сприйнятті, усвідомленні та закріпленні навчального матеріалу, що подається у письмовій формі.

Труднощі під час виконання письмових форм домашніх завдань.

Труднощі під час виконання письмових самостійних та контрольних робіт.

Завдання, що вимагають застосування навичок читання та (або) письма призводять до уповільненого темпу під час їхнього виконання, підвищеної втомлюваності та швидкого виснаження дитини.

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність значних особливостей функціонування писемного мовлення, які можуть бути притаманні стану сформованості навичок читання та письма в різному сполученні.

Категорії освітніх труднощів: Навчальні труднощі

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань, зокрема предметів суспільно-гуманітарного та природничо-математичного циклу.

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;
- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програм розвитку та індивідуального навчального плану);
- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці.

Рівень підтримки: 2.

Труднощі II ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- наявність замін або неправильного вимовляння звуків;
- фонематичне сприймання та (або) фонематичні уявлення, а також звуковий аналіз та синтез у зовнішньому та (або) внутрішньому плані не відповідають віковій нормі;
- речення граматично правильні;
- лексичний запас відповідає віковій нормі;
- використовує різні типи речень, зв'язне мовлення відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання переважно складами, складами та словами;
- темп читання повільний;
- читання недостатньо інтоноване, монотонне;
- читання містить помилки одного або різних типів (помилкове прогнозування закінчень та цілих слів, пропуски букв та складів, заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), заміни графічно схожих букв, додавання зайвих букв та складів, перестановки, недочитування, злиття або роз'єднання слів, спотворення, перекручування звуко-складової структури);
- розуміння прочитаного неповне (переказ з порушеною послідовністю подій), можливі труднощі у формуванні умовисновків.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо містить помилки одного або різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо сформоване вміння застосовувати орфограми на практичному рівні під час різних видів письма, не достатнє знання та (або) розуміння відповідних правил), *пунктуаційні*;
- висловлення думок письмово може мати певні особливості, які проявляються у використанні простих речень.

В цілому особливості проявляються у наявності значних особливостей письмового мовлення (читання і (або) письма), а також в особливостях функціонування фонетичної та фонематичної сторін мовлення, однак, лексична та граматична сторони мовлення, зв'язне мовлення, а також когнітивні функції відповідають віковій нормі.

Освітні труднощі

Значні труднощі під час читання та письма, що перешкоджають повноцінному розумінню прочитаного та формуванню розгорнутого письмового висловлювання.

Труднощі у сприйнятті, усвідомленні та закріпленні навчального матеріалу, що подається у письмовій формі.

Труднощі під час виконання письмових форм домашніх завдань.

Труднощі під час виконання письмових самостійних та контрольних робіт.

Завдання, що вимагають застосування навичок читання та (або) письма призводять до уповільненого темпу під час їхнього виконання, підвищеної втомлюваності та швидкого виснаження дитини.

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність значних особливостей функціонування писемного мовлення, які можуть бути притаманні стану сформованості навичок читання та письма в різному сполученні та поєднуватись із особливостями функціонування фонетичної та фонематичної сторін мовлення.

Категорії освітніх труднощів: Навчальні труднощі у поєднанні з функціональними (мовленнєвими).

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань, зокрема предметів суспільно-гуманітарного та природничо-математичного циклу

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;

- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програм розвитку та індивідуального навчального плану);
- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці.

Рівень підтримки: 2

Труднощі III ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- наявність замін та (або) неправильного вимовляння звуків;
- фонематичне сприймання та (або) фонематичні уявлення, а також звуковий аналіз та синтез у зовнішньому та (або) внутрішньому плані не відповідають віковій нормі;
- речення аграматичні;
- лексичний запас збіднений, не відповідає віковій нормі;
- використовує переважно прості речення, зв'язне мовлення не відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання переважно складами, складами та словами;
- темп читання повільний;
- читання недостатньо інтоноване, монотонне;
- читання містить помилки одного або різних типів (помилкове прогнозування закінчень та цілих слів, пропуски букв та складів, заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), заміни графічно схожих букв, додавання зайвих букв та складів, перестановки, недочитування, злиття або роз'єднання слів, спотворення, перекручування звуко-складової структури);
- розуміння прочитаного неповне (переказ з порушеною послідовністю подій), можливі труднощі у формуванні умовисновків.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо містить помилки одного або різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо сформоване вміння застосовувати орфограми на практичному рівні під час різних видів письма, не достатнє знання та (або) розуміння відповідних правил), *пунктуаційні*;
- висловлення думок письмово може мати певні особливості, які проявляються у використанні простих речень.

В цілому особливості проявляються в особливостях функціонування усного мовлення у поєднанні із наявністю значних особливостей письмового мовлення (читання і (або) письма), однак, когнітивні функції відповідають віковій нормі.

Освітні труднощі

Особливості функціонування усного мовлення призводять до:

Труднощів розуміння усних висловлювань (особливо складних розгорнутих речень) та формування власних.

Труднощів діалогічного та монологічного мовлення. Труднощів розуміння нових лексичних одиниць (визначень, термінів) та їхнього засвоєння.

Ускладнюють формування навичок читання та письма.

Особливості функціонування писемного мовлення призводять до:

Значних труднощів під час читання та письма, що перешкоджають повноцінному розумінню прочитаного та формуванню розгорнутого письмового висловлювання.

Труднощів у сприйнятті, усвідомленні та закріпленні навчального матеріалу, що подається у письмовій формі.

Труднощів під час виконання письмових форм домашніх завдань.

Труднощів під час виконання письмових самостійних та контрольних робіт.

Завдання, що вимагають застосування навичок читання та (або) письма призводять до уповільненого темпу під час їхнього виконання, підвищеної втомлюваності та швидкого виснаження дитини.

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність значних особливостей функціонування писемного мовлення, які можуть бути притаманні стану сформованості навичок читання та письма в різному сполученні та поєднуватись із особливостями функціонування усного мовлення.

Категорії освітніх труднощів: Навчальні труднощі у поєднанні з функціональними (мовленнєвими).

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань, зокрема предметів суспільно-гуманітарного та природничо-математичного циклу.

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;
- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, адаптацій змісту навчання, дизайну приміщень, тощо);
- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці;
- присутності асистента вчителя

Рівень підтримки: 3.

Труднощі III ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- наявність замін та (або) неправильного вимовляння звуків;
- фонематичне сприймання та (або) фонематичні уявлення, а також звуковий аналіз та синтез у зовнішньому та (або) внутрішньому плані не відповідають віковій нормі;
- речення аграматичні;
- лексичний запас збіднений, не відповідає віковій нормі;

- використовує переважно прості речення, зв'язне мовлення не відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання переважно складами, складами та словами;
- темп читання повільний;
- читання недостатньо інтоноване, монотонне;
- читання містить помилки одного або різних типів (помилкове прогнозування закінчень та цілих слів, пропуски букв та складів, заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), заміни графічно схожих букв, додавання зайвих букв та складів, перестановки, недочитування, злиття або роз'єднання слів, спотворення, перекручування звуко-складової структури);
- розуміння прочитаного неповне (переказ з порушеною послідовністю подій), труднощі у формуванні умовисновків.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо містить помилки одного або різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо сформоване вміння застосовувати орфограми на практичному рівні під час різних видів письма, не достатнє знання та (або) розуміння відповідних правил), *пунктуаційні*;
- висловлення думок письмово може мати певні особливості, які проявляються у використанні простих речень.

В цілому особливості проявляються у наявності виражених особливостей письмового мовлення (читання і (або) письма), особливостях функціонування усіх ланок усного мовлення, а також когнітивних функції (особливостях сприймання, уваги, пам'яті, уяви, розумових операцій), які не відповідають віковій нормі.

Освітні труднощі

Особливості функціонування усного мовлення призводять до:

Труднощів розуміння усних висловлювань (особливо складних розгорнутих речень) та формування власних. Труднощів розуміння складних логіко-граматичних конструкцій.

Труднощів у виконання багатоетапних словесних інструкцій.

Труднощів діалогічного та монологічного мовлення. Труднощів розуміння нових лексичних одиниць (визначень, термінів) та їхнього засвоєння.

Ускладнюють формування навичок читання та письма.

Особливості функціонування писемного мовлення призводять до:

Значних труднощів під час читання та письма, що перешкоджають повноцінному розумінню прочитаного та формуванню розгорнутого письмового висловлювання.

Труднощів у сприйнятті, усвідомленні та закріпленні навчального матеріалу, що подається у письмовій формі.

Труднощів під час виконання письмових форм домашніх завдань.

Труднощів під час виконання письмових самостійних та контрольних робіт.

Завдання, що вимагають застосування навичок читання та (або) письма призводять до уповільненого темпу під час їхнього виконання, підвищеної втомлюваності та швидкого виснаження дитини.

Особливості функціонування когнітивних функції призводять до:

Труднощів смислового (логічного) запам'ятовування матеріалу, що вивчається. Труднощів концентрації та стійкості уваги під час навчальної діяльності.

Труднощів у орієнтуванні в просторі, часі, на аркуші паперу, тощо.

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність виражених особливостей функціонування писемного мовлення, які можуть бути притаманні стану сформованості навичок читання та письма в різному сполученні, поєднуватись із особливостями функціонування усного мовлення та особливостями когнітивного функціонування, спричиненого останнім.

Категорії освітніх труднощів: Навчальні труднощі у поєднанні з функціональними (мовленнєвими).

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань, зокрема предметів суспільно-гуманітарного та природничо-математичного циклу.

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;
- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, адаптацій змісту навчання, дизайну приміщень, тощо);
- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці;
- присутності асистента вчителя.

Рівень підтримки: 3.

Труднощі IV ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- фонетично чисте мовлення;
- фонематичний слух відповідає віковій нормі, диференціація (розрізнення) звуків близьких за акустико-артикуляційними ознаками, а також аналіз та синтез на рівні різноманітних за складністю слів не викликає будь-яких утруднень;
- речення граматично правильні;
- лексичний запас відповідає віковій нормі;
- використовує різні типи речень, зв'язне мовлення відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання буквами та складами, складами;

- темп читання повільний;
- читання недостатньо інтоноване, монотонне;
- читання містить помилки різних типів (помилкове прогнозування закінчень та цілих слів, пропуски букв та складів, заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), заміни графічно схожих букв, додавання зайвих букв та складів, перестановки, недочитування, злиття або роз'єднання слів, спотворення, перекручування звуко-складової структури);
- розуміння прочитаного неповне (переказ з порушеною послідовністю подій), труднощі у формуванні умовисновків.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо містить помилки різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо сформоване вміння застосовувати орфограми на практичному рівні під час різних видів письма, не достатнє знання та (або) розуміння відповідних правил), *пунктуаційні*;
- висловлення думок письмово не є можливим.

В цілому особливості проявляються у вигляді початкового етапу формування навичок писемного мовлення із вираженим зниженням якості, однак, усне мовлення та когнітивні функції відповідають віковій нормі.

Освітні труднощі

Особливо сильно виражені труднощі під час читання та письма, що перешкоджають розумінню прочитаного та формуванню самостійного письмового висловлювання.

Особливо сильно виражені труднощі у сприйнятті, усвідомленні та закріпленні навчального матеріалу, що подається у письмовій формі.

Особливо сильно виражені труднощі під час виконання письмових форм домашніх завдань.

Особливо сильно виражені труднощі під час виконання письмових самостійних та контрольних робіт.

Завдання, що вимагають застосування навичок читання та (або) письма призводять до уповільненого темпу під час їхнього виконання, підвищеної втомлюваності та швидкого виснаження дитини.

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність початкових етапів формування писемного мовлення у поєднанні із особливостями функціонування окремих ланок когнітивної сфери.

Категорії освітніх труднощів: Навчальні труднощі.

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань, зокрема предметів суспільно-гуманітарного та природничо-математичного циклу.

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;
- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, адаптацій і модифікацій змісту, оцінювання навчання, дизайну приміщень, тощо);
- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці;
- присутності асистента вчителя;
- присутності асистента дитини.

*Рівень підтримки:*4.

Труднощі IV ступеня прояву

Особливості функціонування усного, писемного мовлення та когнітивної сфери

Стан усного мовлення:

- наявність замін та (або) неправильного вимовляння звуків;
- фонематичне сприймання та (або) фонематичні уявлення, а також звуковий аналіз та синтез у зовнішньому та (або) внутрішньому плані не відповідають віковій нормі;

- речення аграматичні;
- лексичний запас збіднений, не відповідає віковій нормі;
- використовує переважно прості речення, зв'язне мовлення не відповідає віковій нормі.

Особливості стану сформованості навички читання:

- спосіб читання буквами та складами, складами;
- темп читання повільний;
- читання недостатньо інтоноване, монотонне;
- читання містить помилки різних типів (помилкове прогнозування закінчень та цілих слів, пропуски букв та складів, заміни та змішування букв, які позначають фонетично близькі звуки, заміни та змішування букв, звуки яких близькі за артикуляцією (місцем та способом творення), заміни графічно схожих букв, додавання зайвих букв та складів, перестановки, недочитування, злиття або роз'єднання слів, спотворення, перекручування звуко-складової структури);
- розуміння прочитаного неповне (переказ з порушеною послідовністю подій), труднощі у формуванні умовисновків.

Особливості стану сформованості навички письма:

- письмо містить помилки різних типів: *графічні* (заміни, пропуски, перестановки, додавання зайвих букв, неправильне прогнозування, тощо), *орфографічні* (не достатньо сформоване вміння застосовувати орфограми на практичному рівні під час різних видів письма, не достатнє знання та (або) розуміння відповідних правил), *пунктуаційні*;
- висловлення думок письмово не є можливим.

В цілому особливості проявляються у вигляді початкового етапу формування навичок писемного мовлення із вираженим зниженням якості у поєднанні із особливостями функціонування усіх ланок усного мовлення, а також когнітивних функції (особливостях сприймання, уваги, пам'яті, уяви, розумових операцій), які не відповідають віковій нормі.

Освітні труднощі

Особливості функціонування усного мовлення призводять до:

Труднощів розуміння усних висловлювань (особливо складних розгорнутих речень) та формування власних. Труднощів розуміння складних логіко-граматичних конструкцій.

Труднощів у виконання багатоетапних словесних інструкцій.

Труднощів діалогічного та монологічного мовлення. Труднощів розуміння нових лексичних одиниць (визначень, термінів) та їхнього засвоєння.

Ускладнюють формування навичок читання та письма.

Особливості функціонування писемного мовлення призводять до:

Особливо сильно виражених труднощів під час читання та письма, що перешкоджають розумінню прочитаного та формуванню самостійного письмового висловлювання.

Особливо сильно виражених труднощів у сприйнятті, усвідомленні та закріпленні навчального матеріалу, що подається у письмовій формі.

Особливо сильно виражених труднощів під час виконання письмових форм домашніх завдань.

Особливо сильно виражених труднощів під час виконання письмових самостійних та контрольних робіт.

Завдання, що вимагають застосування навичок читання та (або) письма призводять до уповільненого темпу під час їхнього виконання, підвищеної втомлюваності та швидкого виснаження дитини.

Особливості функціонування когнітивних функції призводять до:

Труднощів смислового (логічного) запам'ятовування матеріалу, що вивчається. Труднощів концентрації та стійкості уваги під час навчальної діяльності.

Труднощів у орієнтуванні в просторі, часі, на аркуші паперу, тощо.

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність початкових етапів формування писемного мовлення у поєднанні із особливостями функціонування усного мовлення та особливостями когнітивного функціонування, спричиненого останнім.

Категорії освітніх труднощів: Навчальні труднощі у поєднанні з функціональними (мовленнєвими).

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань, зокрема предметів суспільно-гуманітарного та природничо-математичного циклу.

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;
- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, адаптацій і модифікацій змісту, оцінювання навчання, дизайну приміщень, тощо);
- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці;
- присутності асистента вчителя;
- присутності асистента дитини

Рівень підтримки:4.

Труднощі V ступеня прояву

Критерії визначення ступеня труднощів

Наявність особливостей функціонування писемного мовлення різного ступеня прояву на фоні та (або) у сполученні з іншими особливостями функціонування.

Освітні бар'єри

Створює бар'єр в успішному опануванні знань та взаємодії

Потреби у наданні підтримки

Наявність потреби в:

- здійсненні комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини в ІРЦ;
- створенні прилаштувань освітнього середовища (індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, адаптацій і модифікацій змісту, оцінювання навчання, дизайну приміщень, тощо);

- допоміжних засобах навчання;
- додатковій підтримці;
- присутності асистента вчителя;
- присутності асистента дитини.

Рівень підтримки:5.

Після визначення рівня освітніх труднощів дитини, необхідно розробити індивідуальний навчальний план, який враховує її потреби та можливості. Цей план може включати різноманітні стратегії та підходи, які допоможуть дитині успішно подолати труднощі та розвивати свої навички. Наприклад, це може бути використання адаптивних методів навчання, індивідуальні консультації зі спеціалістами, додаткова підтримка вчителя або спеціаліста з освіти.

Рівнева підтримка також передбачає встановлення моніторингової системи, яка дозволяє відстежувати прогрес дитини та ефективність застосованих стратегій. Це може включати регулярну оцінку академічних досягнень, спостереження за змінами у поведінці та самооцінці дитини, а також зворотний зв'язок від батьків та інших осіб, що працюють з дитиною.

Розділ 3

3.1. Корекційно-розвиткова складова

Виходячи із знань про психофізіологічні основи формування писемного мовлення, психолінгвістичну структуру письма та читання, психологічні закономірності та етапи формування навички, а також виходячи із розуміння недостатньої зрілості вищих психічних функцій та, відповідно, особливостей формування міжпівкульної взаємодії у дітей з дислексією, ми розробили корекційно-розвиткові заняття, з таким наповненням:

- формування стійкого образу «звук-буква-кінема-графема» із залученням різних сенсорних подразників, що включали зорове, слухове кінетичне та кінестетичне сприймання;
- розвиток зорових та слухових операцій та функцій (сприймання, уваги, пам'яті, уяви та контролю) на матеріалі букв, звуків (фонем), слів, речень, тощо;
- розвиток міжпівкульної взаємодії із використанням різних типів вправ, що сприяють розвитку синергії лівої та правої півкуль мозку.

Під час роботи спочатку відпрацьовуємо завдання на друкованих літерах, потім на писаних. Варіативність завдань можна добирати самостійно, відповідно до мети, якої потрібно досягти. Запропоновані матеріали можуть скласти міцну базу та використовуватися логопедом варіативно, відповідно від індивідуальних можливостей та потреб дитини в кожному окремому випадку з врахуванням механізму порушення.

Необхідно зазначити, що запропоновані завдання мають виконуватись з додатковою допомогою педагога, рівень якої визначається відповідно до індивідуальних можливостей дитини. Так само варіюється і кількість виконання завдань, їхнього повторення, рівня складності.

Під час роботи ми рекомендуємо щомісяця заповнювати картку прогресу дитини, за якою можна буде легко відслідкувати динаміку зрушень у стані

сформованості навичок читання та письма, а також, за потреби, змінити траєкторію руху. Заняття мають носити систематичний характер з циклічним повтореннями матеріалу. Рівень складності завдань має варіюватися та коригуватися відповідно до динаміки. Наведемо приклади корекційно-розвиткових завдань, на яких продемонстровано роботу за представленими вище напрямками.

3.1.1. Робота над голосними звуками, позначення їх буквами та графемами

А а

Завдання 1. Розглянути та проаналізувати з яких елементів складаються друковані / писані велика **А** та маленька літера **а**. Придумати асоціацію, на що вони схожі (за потреби, з допомогою дорослого). Виліпити з пластиліну велику та маленьку букви.

Завдання 2. Із заплющеними очима «надрукувати» / написати у повітрі обриси великої літери **А**, потім - маленької **а**.

Завдання 3. Прописати велику, а потім маленьку літеру **А**, озвучуючи відповідний звук під час написання.

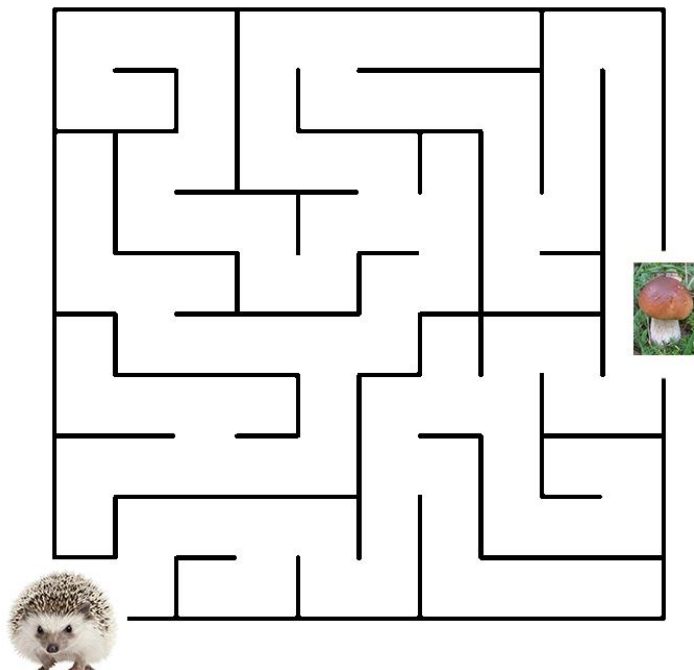
А _____

а _____

А _____

а _____

Завдання 4. Пройти лабіринт.

Завдання 5. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима (Див. додатки. Таблиця 1.)

Завдання 6. Прочитати склади спочатку зліва направо, а потім справа - наліво.

<p style="text-align: center;">АА АО АУ АЕ АИ АІ АУ ІА УА ОА ІА ЕА</p> <p style="text-align: center;">аа ао ау ае ай аі іа аа іа уа еа оа</p>
<p style="text-align: center;">АА АО АУ АЕ АИ АІ АУ ІА УА ОА ІА ЕА</p> <p style="text-align: center;">аа ао ау ае ай аі іа іа уа еа оа</p>

Завдання 7. Обвести у таблиці усі літери **А**, рухаючись та слідкуючи очима поступово зліва направо рядок за рядком. (За необхідності, можна використовувати трафарет-лінійку з віконцем, або звичайну лінійку. Плавності рухів очей може сприяти також рух пальця під рядком.)

<p>РАОУАПШАПРНІАЖХІАФАЧИЯЮАЖАЄІАИНКТАХСОУАСІИТ ЦУПАЛДАТИВРАФАЯЦАТЬВБАЖИТАНОУРАЄЖИИТСАРТИВА ИЗНОАЛПЖАХЗОЛЇЖАЛБАТИСЯБАЮЯАУНАФЦАЙЩГКХІЄЮБ БДАЛОШНГТРАЬИОМАИЧАГНУПАИІВМЧИСПАРУЕВІГФАЦМР СОУШАРОВЛІДГКАМИВТАОРКІАФРІАЯМВАЧХДІЖАЬЮБОЦ ЛНАОВЦУАЧІБЯФАГЩДАЛАОУСАЄЕАЩАРТОГПАВИДАТИАО</p>

Завдання 8. Обвести у таблиці усі літери **а**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

<p>оарокгрпнеапмиадджаоьатимасчяаіфацуайаікахіазщааобаяаюмисчтаєв лдіачитьогелшапвимифуйячаіджзахіеабаеіцолажпзавсаматіаьфаячасіа цайнагаззщаєіахджеаббаущофьятамсапхіговтраолкдіаячсмиьблцеунс</p>

моатмлалбвдрпажлазознааауеучіаіапоекпрпаоважддопрпнгшщазхщза
єжджлоиришатоаргмроаааяачсскгларполитирависакуцічяайхжлароьи
бдпаюмаджастьяцаоаяйщопаровлдптибьмларовдаждатланаоажадалшаа

Завдання 9. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

A	A	a
a	a	A
A	a	A

Завдання 10. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери **A**. Запам'ятати їх. Через 15 секунд назвати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання кілька разів.

Р...КЕТ...

ВОД...

П...ЗЛ

СОРОК...

П...Р...СОЛЯ

ЦУКЕРК...

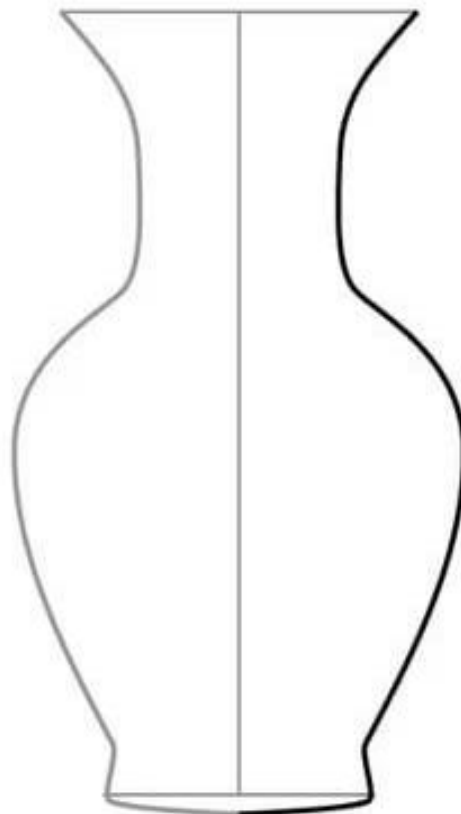
БЕРЕЗ...

СОЛОМ...

З...ВОД

П...РК

Завдання 11. Обвести зображення, малюючи обома руками одночасно.
Розфарбувати його обидві половинки лівою та правою руками.

Завдання 12. Знайти у рядках таблиці слова, обвести та прочитати їх.

КРСТМАКУЗВТАНКСВЛОБАНАНМОРЛДАХИТЬВЦГІВАЗА
Т
ШПАВІЧСИНБЪТБАКТСЬВОГОНЬАОЛЖЄОЖАБАОРГЦКЕ
В
САНИРЮУВКАРТАОЛЩІГНОГАМТСЧІМАСКАЦІЧКПАР
А

Завдання 13. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

!!! !! !!! !!

!! !!! !! !!!

! !!!

Завдання 14. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова. Дібрати до них узагальнююче слово.

Слова для запам'ятовування:

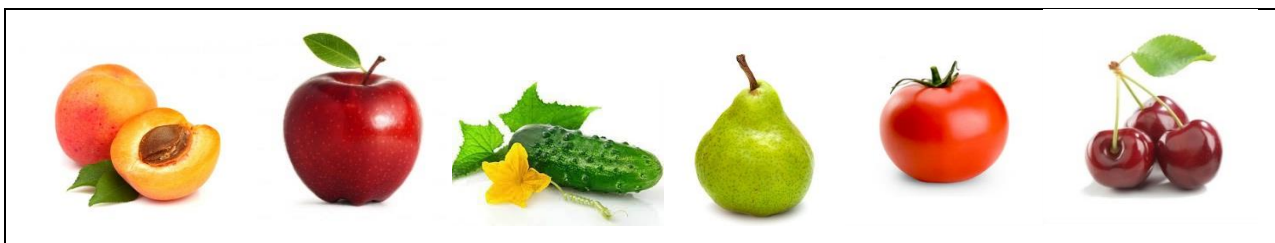
Айстра, троянда, ромашка, тюльпан, кульбаба, підсніжник.

Прослухати слова ще раз. Визначити, яка з назв квіток не містить звуку А.

Завдання 15. Прослухати речення. Визначити яке слово не підходить за змістом. Назвати його. Виконати звуковий аналіз цього слова.

Щоліта хочеться цілий день бігати босоніж, спостерігати за метеликами у лузі, не йти до хати до самого вечора, слухати світанкове щебетання пташок, ловити сніжинки.

Завдання 16. Серед запропонованих картинок обвести ті, назви яких містять голосний звук **А**. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

Завдання 17. Скласти з букв слова. Написати їх та поєднати з картинкою.

УАКБЛ

_____

ААБЖ

_____

УКАКР

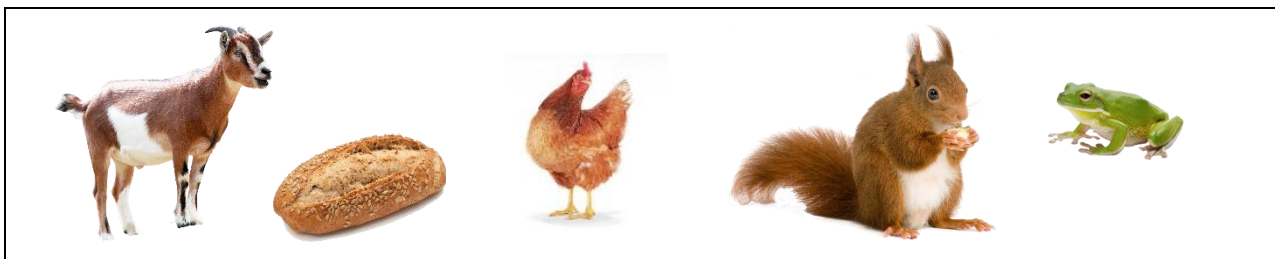
_____

ІБЛАК

_____

ОЗКА

_____

Завдання 18. Прочитати речення, вставляючи літери у виділених словах.

Серед **шир...ких** полів стояв Вітрячок. **Д...ли** вітри і Вітрячок з тріском **поверт...вся**. Південні вітри **поверт...ли** Вітрячка в одну сторону, а північні — в іншу. **Ін...ді** він крутився дуже швидко, іноді повільніше, **...ле** ніколи не було так, щоб Вітрячок **ст...яв** смирно.

Завдання 19. Визначити розташування звука **А** у словах (на початку, в середині, в кінці)

Слова:

Пальма, мати, апельсин, вода, авто, кора, сани, дар, актор, весна.

Завдання 20. Дібрати 5-10 слів, які містять звук А. Визначити розташування звуку А в кожному слові. Записати слова.

Е е

Завдання 1. Розглянути та проаналізувати з яких елементів складаються друковані велика **Е** та маленька літера **е**. Придумати асоціацію, на що вони схожі (за потреби, з допомогою дорослого). Виліпити з пластиліну велику та маленьку букви.

Завдання 2. Заплющити очі та «надрукувати» / написати у повітрі обриси великої літери **Е**, потім - маленької **е**.

Завдання 3. Прописати велику друковану / писану, а потім маленьку літеру **Е**, озвучуючи відповідний звук під час написання.

Е

е

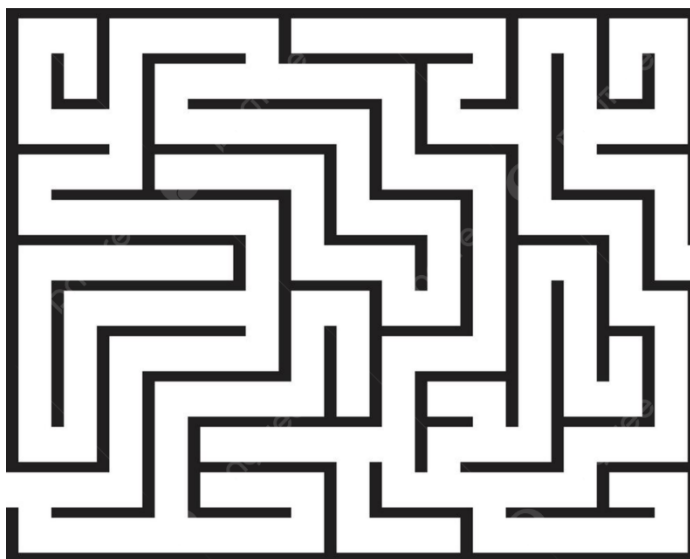
Е

е

Завдання 4. Пройти лабіринт.

Завдання 5. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима. (Див. додатки. Таблиця 2.)

Завдання 6. Обвести у таблиці усі літери **Е**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

РАОУАЕПШУАПРЕНУЕЙУАЖХЕІАФАЕЧУЕИУЕЯЮУАЕЖАСІАЕИУНЕ КТАХУУСОЕУАСЕІИУТУЦУЕПАЛЕДАТИВРУАФАЯЦУЕАТЬВЕУБЕАЖ ИТАНОУРАСЖІИТСЕАРУТЕУЕИВЕАЕИЗНОАЕЛПЕЖАХЕЗОЛІЕУЖАЛУ БАТИСЯБАЮУЯАУНАФЕЦАЕЙУЩЕУГКХІСЕУЮЬУЕБДАЛОЕШЕНГУЕ ТРАУЬИЕОУЕМАУИЧАУГНУЕПАЕУИШЕУВМУЧИУЕУСПУАРУЕВІГФА ЕЦУМРСОУШЕАРОВУЛЕДГКАМИЕУВТАОРКЕЙАФРІАЯУМВУАЧХЕД ІЖАБЬЮБАЕУАОЩЕУЛНАОВЦУАЧЕУУІБУЯФЕАГУЩЕДАЛАЕОУСАУ СЕАУЩАЕСМИРПЕСМИТЬОЛИРПТОНЕОЛДЖЗЛАЕІУВАПЕДЛЩІЕЮ

Завдання 7. Обвести у таблиці усі літери **е**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

оароукегерпуенеаупуемиаеуджзаоьуатеимеаусчяеаіуфацеуайаіекахіуеазущеу аеаоубебаеяуауоумиусчтеаєвлудіачеиутьогееулешапуеувиміфуйячеуаіджзахіеа ебаеіцоуелаежепузавусеамуатіаьфауеячасіаецауйнеагазуузщаеїуахдуежеабе бауещоефєяьтеуеамсеапхігоевтураоулкдіуаяечуесумеиьублецеунсмуоатмлал убевдурупажулаезеазнаеуаауеучіаіапеуоекпрпауоваждедоперпунегшущезх ущзеаєжуджлеєуоеируишуатеоаргумроаеауаяачусуескглаурпоулитиеруавис еакуеціучяеєйхжулеароьиубдпаюмуаджастьуацаеуоаяєщеоуепаровлдептибеь мелауероведуажваесеівцячаеитьблрогнелджщшорлдзщдбьтиюдзжеолдбьтип

Завдання 8. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

Е	е	е
Е	е	Е
е	Е	Е

Завдання 9. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери Е. Запам'ятати їх. Через 15 секунд назвати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання.

П...Р...ЦЬ

В...ЛОСИПЕД

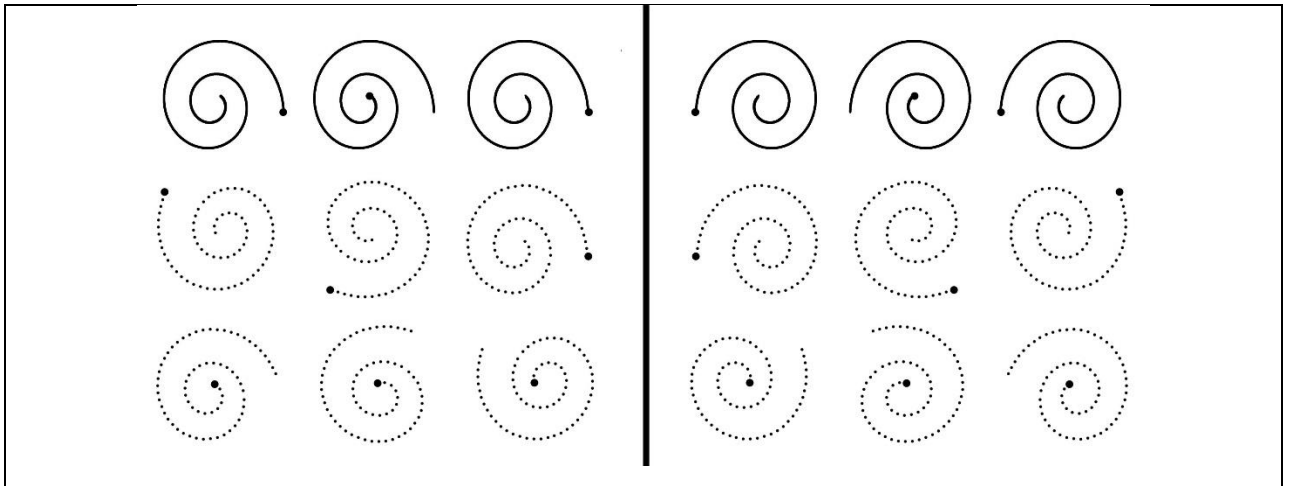
П...С

КОРОЛ...ВА

В...Р...С...НЬ

СОНЦ...

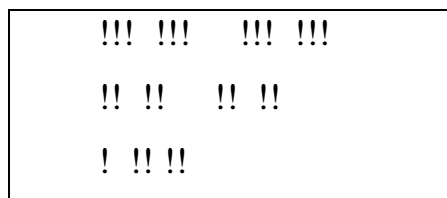
Завдання 10. Обвести візерунки, малюючи обома руками одночасно.

Завдання 11. Знайти у рядках таблиці слова, обвести та прочитати їх.

**КРСТУЗВСВАНАПЕРЕЦЬНМОРЛИТЬЛЕВВЦІГІТХЩОНЕБУ
ГЦЙШПЕЧЕРАПАВІЧЬСЕЛОЬТТСЬАОЛЖЄЛЕБІДЬООРГЦ
КЕВТПМСАНИРЮУВОЛМАТЕМАТИКАЩШГМТМЕТРОСЧ
ІЦІПЕСКЗАПЕСМРЛВІВЕРЕСЕНЬМОТСЕЛОМБЬИТАДЛІ
ЖЦНВПРОЛДЖСОНИТЬИЛЖЄВОДАИТЬБЮДЩЗЖЗДАНГ**

Завдання 12. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

Завдання 13. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова. Дібрати до них узагальнююче слово.

Слова для запам'ятовування:

Середа, понеділок, вівторок, субота, неділя, четвер, п'ятниця.

Прослухати слова ще раз. Визначити, які з них містять звук Е.

Завдання 14. Прослухати речення і визначити чи так буває. Швидко дати свій коментар «так» чи «ні».

Високо у небі летять перелітні їжаки.

На зимівлю ведмідь засинає у барлозі.

Курочка знайшла зернинку.

Зернинка знайшла курочку.

На небі засяяло сонце.

На підвіконні розквітнув дуб.

Завдання 15. Серед запропонованих картинок обвести ті, назви яких містять голосний звук Е. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

Завдання 16. Скласти з букв слова та записати їх.

Е П С И К

_____

Е С Л О

_____

В С Н Е А

_____

Е Б О Н

_____

Завдання 17. Прочитати оповідання, вставляючи пропущені літери у виділених словах.

В **Ол...нчиної** матусі **нар...дився** хлопчик. Радіє Оленка:
теп...р у мене є братик.

Прокинулася вночі **Ол...нка**, бачить — схилилась мама над колискою та й співає колискові.

Заворушилося хвилювання в Оленчиній душі. Тепер, думає, мама вже не любитиме мене так, як раніше. Бо треба ж і Петрика **люб...ти**.

— Мамо, — каже Оленка вранці, — ой, як люблю я тебе...

— А чого ти мені це **говор...ш**? — непокоїться мати.

— Бо хочу, щоб ви мене любили не менше, ніж Петрика...

Мама полегшено зітхнула й каже:

— Піди, **Ол...нко**, Сонця запитай, як воно ділить своє тепло між людьми?

Вийшла **Ол...нка** та й питає. А **Сонц...** каже:

— Для **к...жної** людини — все моє тепло. Від першої до останньої іскринки.

За Василем Сухомлінським

Завдання 18. Дібрати 5-10 слів, які містять звук **Е**. Визначити розташування звуку **Е** в кожному слові. Скласти звукові моделі до слів.

О о

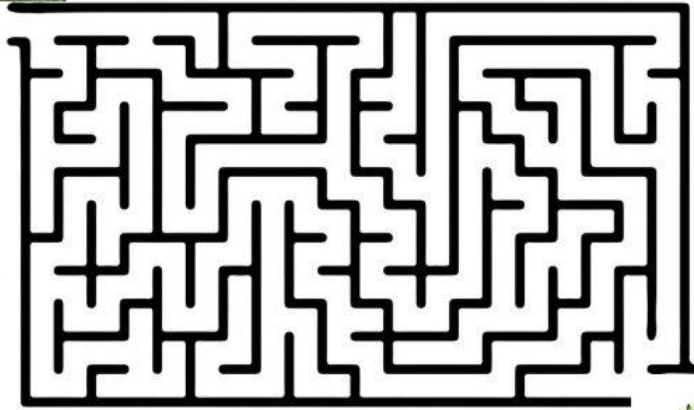
Завдання 1. Розглянути літеру **Оо**. Придумати асоціацію, на що вона схожа (за потреби, з допомогою дорослого). Виліпити з пластиліну велику та маленьку букви.

Завдання 2. Заплющити очі та «надрукувати» у повітрі обриси літери **О**.

Завдання 3. Прописати велику друковану **О**, а потім маленьку літеру **о**, озвучуючи відповідний звук під час написання.

О _____

Завдання 4. Пройти лабіринт.

Завдання 5. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима.

(Див. додатки. Таблиця 3.)

А о а О А о А а о а О А а О А о а А О а О а

Завдання 6. Прочитати склади спочатку зліва направо, а потім справа - наліво.

ОО ОА ОУ ОЕ ОИ ОІ

оо оа оу ое ои оі

Завдання 7. Обвести у таблиці усі літери **О**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

РАОУАПШАПОРНІАЖОХІАФАЧІЯЮАЖАСІАИНКТАХСОУОАСІІОТ
ЦУПАЛОДОАТИОВРАФОАЯЩАОТЬВБАЖИТАНОУРАЄОЖІИОТОСАРТ
ИОВАИОЗНОАЛПОУЗФЧРФЖАХЗОЛОЇОЖАЛОБАТИОСЯБАЮЯАУНА
ФЦАЙОЩОГКХЇЄЮЬДАЛОШОНГТРАЬИМОАИЧАГНОУПАОИІВОМ
ЧИОСПАРУЕВОІГФАЦМРСОУШАРОВОЛЛОДГКАОМИОВТАОРКІАФРІ

А О Я М О В А Ч О Х Д І О Ж А О Б Ъ Ю Б А О А О Ц О Л Н А О В Ц У А Ч І Б Я Ф А Г Ц О Д А Л А О
У С А Є А О Ц А О Л Д А С О Ц Ж Д Р Ц Р П А В О Л Д Є А І О У О В А П Р О Л Д З Ц Ш Г Н О

Завдання 8. Обвести у таблиці усі літери **о**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

о а р о к г р о п н е а о п м и а д о ж з а о б њ ю б а о а о ц о л н а о в ц у а ч і б я ф а г ц о д а л а о
в о л д і о а ч и т ь о г е л ш а п о в и м і о ф у й ч а і д о ж з а х і о е а б а е і ц о л а ж п о з а о о в с а м а т і а њ ф а я ч
а с і а о ц а й о н а г а з о з ц а є і а х д о ж е а б о б а у щ о ф ь т а м с а п х і г о в т р а о л к д і а я ч с м и ь б л о ц е у
н о с м о а т м л а л б в д р п а ж о л а о з а з о н а а о а у е о у ч і а о і а п о е к о п р п а о в а ж д о д о п р п о н г ш ц а
з х о щ з а є ж д ж л о и р и ш а т о а р г м р о а с а о а я ч с о с к г л а р п о л и о т и р о а в и с а к у ц і ч о я а й х ж л
а р о њ б д п а њ м а д ж а с ь т а ц а о я њ о о ц о п а р о в л о д п о т и б ь м л а р о в д а ж д л д р а щ ц о л п в м о њ

Завдання 9. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

о	о	о
о	о	о
о	о	о

Завдання 10. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери **О**. запам'ятати їх. Через 15 секунд назвати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання.

М...Л...К...

С...НЦЕ

Р...ЗЕТКА

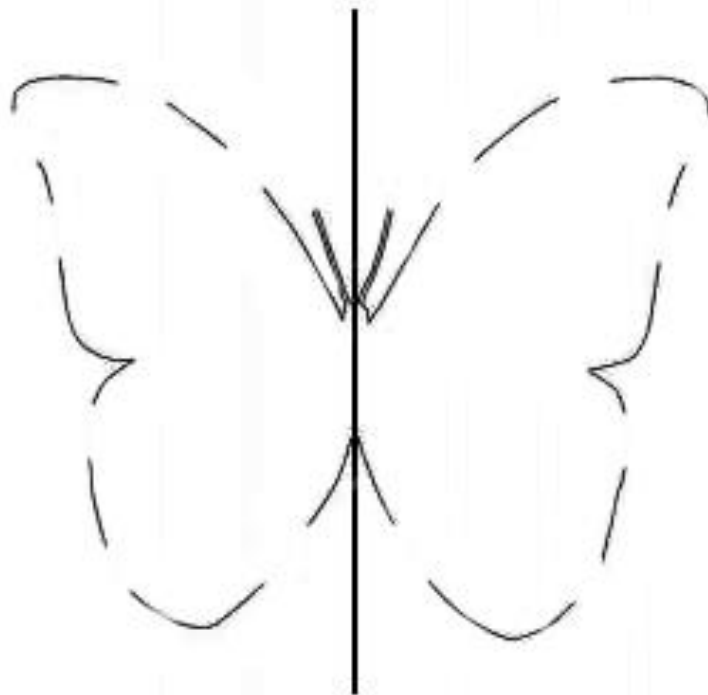
К...ЛЕС...

К...РАБЕЛЬ

В...ВК

К...Л...Б...К

Завдання 11. Обвести зображення, малюючи обома руками одночасно. Розфарбувати його обидві половинки лівою та правою руками.

Завдання 12. Знайти у рядках таблиці слова, обвести та прочитати їх.

КРСТУЗВСГОРОБЕЦЬВАНАНМОРЕЛДБУДИНОКИТЬВЦГІТХЩ
ШПАВІЧСОБАКАБЬТБАКТСЬЗОЛОТОАОЛЖЄОЖАБОРГЦКЕВ
СОНРЮОВКАРТОПЛЯЛЩШГНМТСЧІМЦІЧКПАДЖОСХЛЄЇЗЗ

Завдання 13. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

!!! !! !!   !!! !! !!
!! !!! !!   !! !!! !!
!! !!!   !! !!!

Завдання 14. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова.

Слова для запам'ятовування:

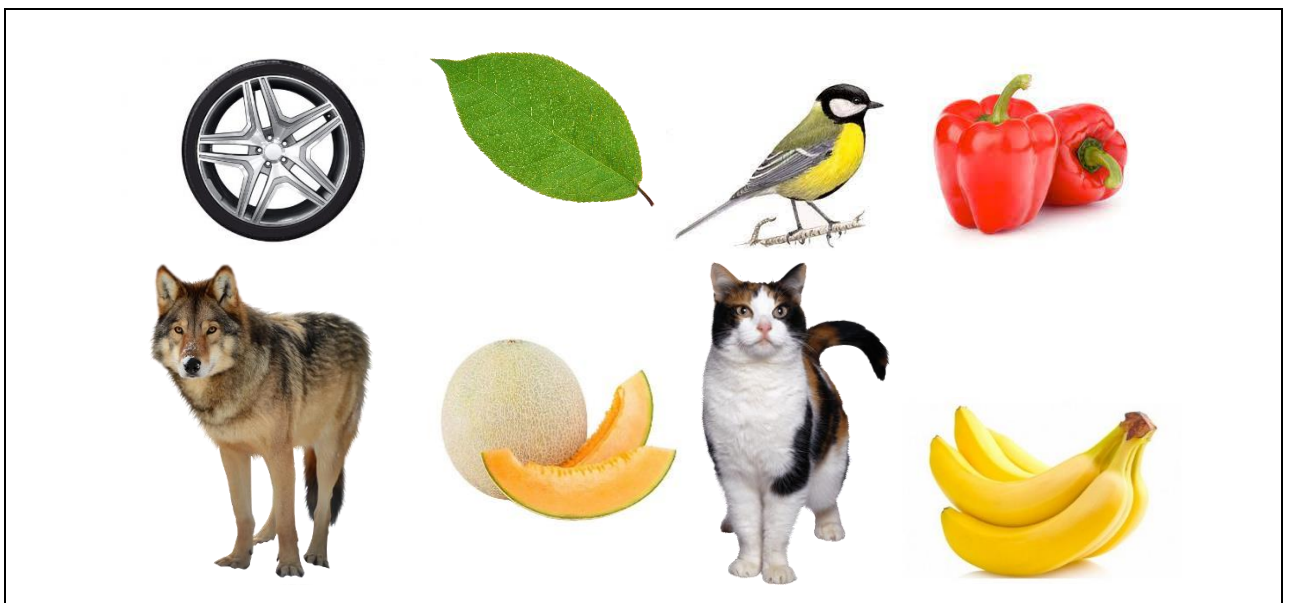
Сонце, вітер, дощ, сніг, град, туман, буревій, блискавка.

Прослухати слова ще раз. Визначити, які з них містить звуку О.

Завдання 15. Прослухати слова. Визначити яке слово зайве. Скласти звукову схему до цього слова.

Автобус, тролейбус, трамвай, велосипед, електричка, колесо, літак, потяг.

Завдання 16. Серед запропонованих картинок обвести ті, назви яких містять голосний звук О. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

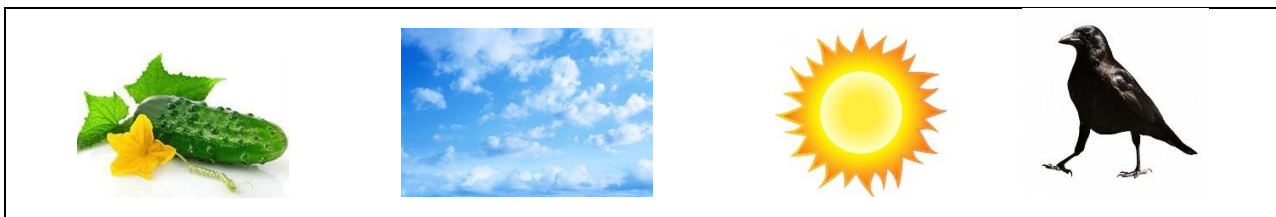
Завдання 17. Скласти з букв слова. Написати їх та поєднати з картинкою.

ОРОВАН _____

ГОРОК _____

НЦЕОС _____

ОБЕН _____

Завдання 18. Дібрати 5-10 слів, які містять звук **О**. Визначити розташування звуку **О** в кожному слові.

Завдання 19. Поділити текст на окремі речення. Розставити крапки в кінці кожного речення. Прочитати виразно. Переказати прочитане.

Завтра осінь канікули закінчуються час збиратися до школи я складаю до рюкзака новий пенал та зошити, а думки скачуть між веселими літніми спогадами та зустріччю із друзями мама прасує мою вишиванку і дивиться телевизор тато ще працює кіт спить на моєму ліжку іноді підглядаючи за мною скляна куля загорілася блиском на підвіконні від останніх променів і ось сонце вже сховалося за обрій прощавай літечко до зустрічі наступного року

У у

Завдання 1. Розглянути та проаналізувати з яких елементів складаються друковані велика **У** та маленька літера **у**. Придумати асоціацію, на що вони схожі (за потреби, з допомогою дорослого). Виліпити з пластиліну велику та маленьку букви.

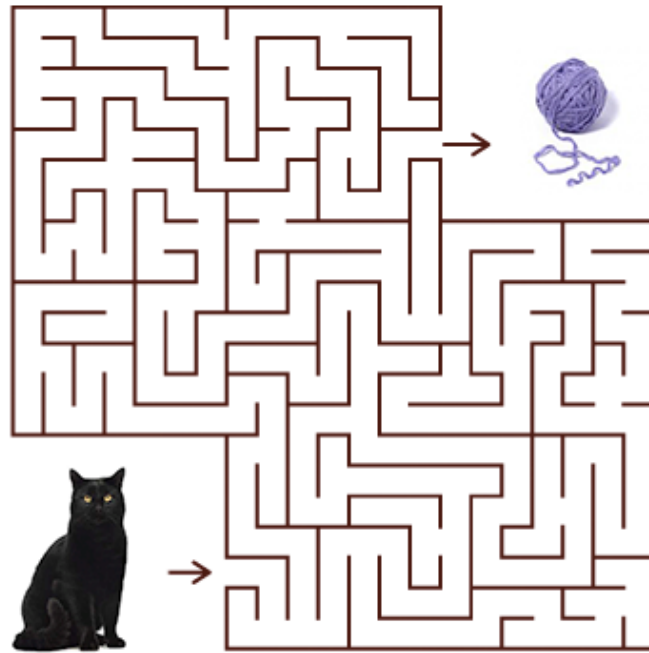
Завдання 2. Заплющити очі та «надрукувати» у повітрі обриси великої літери **У**, потім - маленької **у**.

Завдання 3. Прописати велику друковану, а потім маленьку літеру **У** у, озвучуючи відповідний звук під час написання.

У _____

у _____

Завдання 4. Пройти лабіринт.

Завдання 5. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима. (Див. додатки. Таблиця 4.) (Літери можна зробити рельєфними за допомогою витискання їх зі зворотного боку аркуша)

У у У о А У а О у А у о У о О а у А У у а о у О

Завдання 6. Обвести у таблиці усі літери **У**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

РАОУАПШУАПРНУЙУАЖХІАФАЧУИУЯЮУАЖАЄІАИУНКТАХУУСОУ
АСИУТУЦУПАЛДАТИВРУАФАЯЦУАТЬВУБАЖИТАНОУРАЄЖИТСА
РУТУИВАИЗНОАЛПЖАХЗОЛЇУЖАЛУБАТИСЯБАЮУЯАУНАФЦАЙУЩ

УГКХЇЄУЮЬУБДАЛОШНГУТРАУЬІОУМАУИЧАУГНУПАУИІУВМУЧИ
 УУСПУАРУЕВІГФАЦУМРСОУШАРОВУЛІДКАМИУВТАОРКЇАФРІАЯ
 УМВУАЧХДІЖАЬЮБАУАОЩУЛНАОВЦУАЧУУІБУЯФАГУЩДАЛАОУС
 АУЄЕАУЦАІДПЩІЬТОВНКПРЖОСИУМЩІТХЇЮІУСЛТЩОФКНГШЦ

Завдання 7. Обвести у таблиці усі літери у, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

оароукгрпунеаупумиауджзаоьуатимаусчяіуфацуайаікахїуазущуааоубаяуаюу
 миусчтаєвлудіачиутьгогеулшапуувиміфуйячуаіджзахїеабаєіцоулажпузавусаму
 атіаьфауячасіацауйнагазуузщаєїуахдужеаббаущофьятуамсапхїговтураоулкдіу
 аячусумиьублщеунсмуоатмлалубвдурупаужулазнауаауеучіаіапуоекпрпауов
 ажддопрпунгшущазхущзаєжуджлуоируишуатоаргумроаауаяачусускглаурпоу
 литируависакуціучяйхжулароьиубдпаюмуаджастьяцауояйщоупаровлдптіб
 ьмлауровдужпроуждуіапуочсмультудлпруджещумитаеуфпоаульрпдвнуіралд

Завдання 8. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

у	у	у
у	у	у
у	у	у

--	--	--

Завдання 9. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери У. Запам'ятати їх. Через 15 секунд назвати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання.

Л...НА

СЕК...НДА

ПОЛ...НИЦЯ

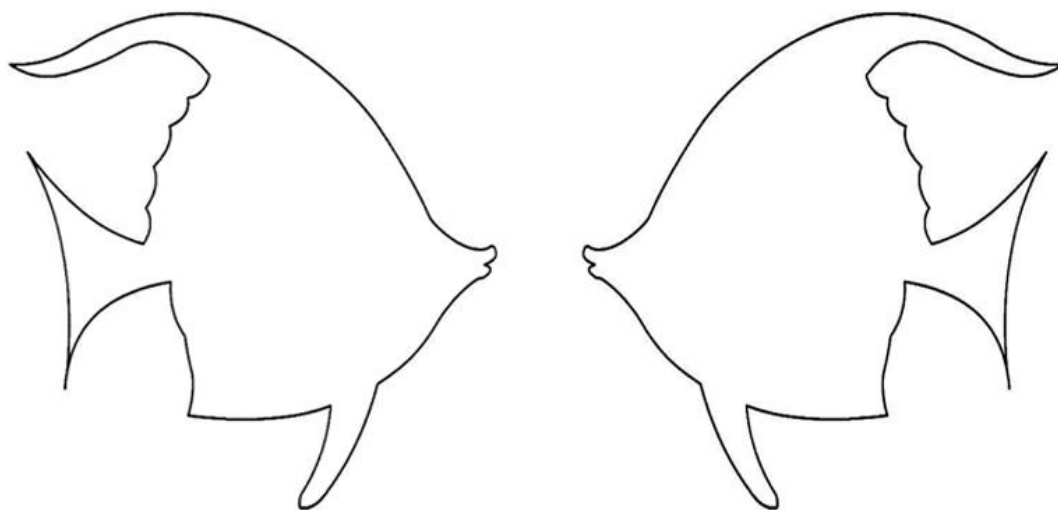
К...ЛЯ

В...ДКА

К...РКА

ПОС...Д

Завдання 10. Обвести рисунок, малюючи обома руками одночасно.

Завдання 11. Знайти у рядках таблиці слова, обвести та прочитати їх.

<p>КРСБУДКАТУЗВСВРИБАФМОРКВАЛТЬВЦГКУРКАІТХЩЦХВФІ ШПКІТАВІЧЬБЪТАТОТСЬАОЛЖЄОДОРОГАЦКЕВПОЛЕМЛООЮ РЮУВОЛІСЩШИНАГМТЧАСІЦЧКОРОВАФЦПАРТАЗАКБЮГТ</p>

Завдання 12. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

! !!! ! ! !!! !

!!! !!! ! !!! !!! !

!! !!! !!

Завдання 13. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова. Дібрати до них узагальнююче слово.

Слова для запам'ятовування:

Клен, береза, бузок, ялина, сосна, дуб, верба.

Прослухати слова ще раз. Визначити, які з них містять звук У.

Скласти до кожного слова звукову модель.

Завдання 14. Серед запропонованих картинок обвести ті, назви яких містять голосний звук У. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

Завдання 15. Скласти з букв слова та записати їх.

У С П

У А С М К

О Ж Л У Ь Д _____

Р Я Б К У _____

Ж В У _____

С А В У _____

Завдання 16. Прочитати текст, виправляючи помилки у виділених словах. Переказати прочитане.

У дворі **галяли** Наталочка та Данилко. Раптом діти **пичули** писк біля куша **малуни**. У сухих гілочках застрягло маленьке **курчатко**. Наталочка та Данилко дістали курча та **відпистили** на травичку. **Похнасте** маля запищало та побігло до мами-квочки.

Завдання 17. Дібрати 5-10 слів, які містять звук **У**. Визначити кількість звуків у кожному слові, а також розташування звуку **У**.

И и

Завдання 1. Розглянути та проаналізувати з яких елементів складаються друковані велика **И** та маленька літера **и**. Придумати асоціацію, на що вони схожі (за потреби, з допомогою дорослого). Виліпити з пластиліну велику та маленьку букви.

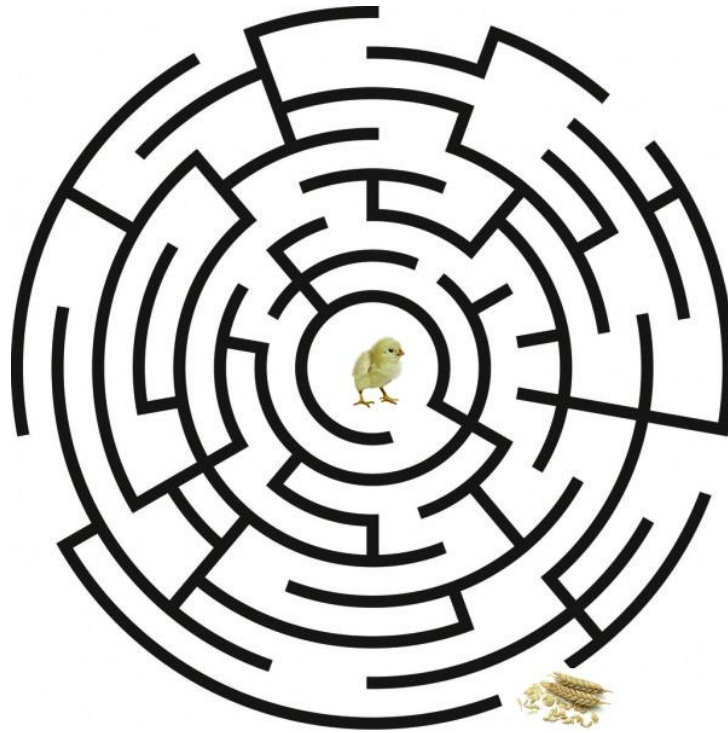
Завдання 2. Із заплющеними очима «надрукувати» у повітрі обриси літери **И**.

Завдання 3. Прописати велику друковану, а потім маленьку літеру **И**, озвучуючи відповідний звук під час написання.

И _____

и _____

Завдання 4. Пройти лабіринт.

Завдання 5. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима.

(Див. додатки. Таблиця 5.) (Літери можна зробити рельєфними за допомогою витискання їх зі зворотного боку аркуша)

А а и И у И О а и у У а А а и а О А у А И а и А У о И А а И а и у У И А

Завдання 6. Обвести у таблиці усі літери **И**, рухаючись та слідкуючи очима поступово зліва направо рядок за рядком. (За необхідності, можна використовувати трафарет-лінійку з віконцем, або звичайну лінійку. Плавності рухів очей може сприяти також рух пальця під рядком.)

РАИОУИАПШАПРНЙАИЖХИІАФИАЧІЯЮІАЖАЄІАИНКИТАХИСОУА СІИТЦУПАЛДАТИВРИАФАЯЦАИТЬВБАЖИТАНОІУРАІЄЖІИТСІАРТ ИВАИЗНОАЛПЖАИХЗОИЛЇИЖИАЛБІАТИСЯБАЮЯАІУНІАФЦІАІЙ ЦГІКХЇЄЮБДАИЛОШИНГТРАЬІОМАІЧАГІНУПАІІВМЧІСПАРУЕ ВІІГФІАЦМРСОУІШАІРОВЛІІДГКАМІВІТАОРКІЙАФРІАІІАМВІ АЧХІДІЖАІЬЮБАІІАОЩЛІНАОВІЦУАЧІБЯФІАГЩДАЛІАОУСТІА ЄЕІАЦААПРГОШЕНГЛДЗЛТБЖДВПКУЧСМТБТМОТОЛДЪЗЖХВАОПН

Завдання 7. Обвести у таблиці усі літери **и**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

о	а	р	о	к	и	г	р	н	е	а	п	и	а	д	ж	а	и	о	ь	а	т	и	м	а	с	ч	я	і	ф	и	а	ц	у	а	й	и	а	і	а	к	а	и	х	ї	а	з	и	щ	а	и	а	о	б	а	я	ю	и	м	с	ч	т	а	є	в	д	і	а	ч	и	ть	о	г	е	и	л	ш	а	и	п	в	и	м	і	ф	у	й	я	ч	а	і	д	ж	з	а	х	и	и	ї	е	а	б	а	є	і	о	и	л	я	п	з	и	а	в	с	а	м	а	т	і	а	ь	ф	я	ч	а	с	і	а	ц	а	й	н	а	г	а	з	и	щ	а	є	ї	а	х	д	ж	е	а	б	и	б	а	у	щ	о	ф	я	т	а	м	и	с	а	п	х	ї	о	и	в	т	р	и	а	о	и	л	к	д	і	а	я	ч	с	м	и	ь	и	б	л	ц	е	у	н	с	м	о	а	т	м	л	л	б	в	д	р	п	а	ж	л	и	а	з	и	а	з	н	а	и	а	и	а	у	е	у	ч	і	а	і	а	п	о	е	к	и	р	п	а	о	в	и	а	ж	и	д	и	д	о	п	р	п	н	г	ш	и	щ	и	а	з	х	и	щ	а	є	ж	д	ж	л	о	и	р	и	ш	а	т	о	и	а	р	г	м	р	о	и	а	и	а	а	я	а	ч	с	и	с	к	г	л	а	и	р	п	о	л	и	т	и	р	и	а	в	и	с	а	к	у	и	ц	і	ч	я	а	й	х	ж	л	а	р	о	б	и	и	б	д	и	п	а	ю	м	а	д	ж	а	и	с	т	ь	а	и	ц	а	о	я	й	и	щ	о	п	и	а	р	о	в	и	л	д	и	п	т	и	б	ь	и	л	и	а	р	о	в	и	д	а	ж	и	д	м	и	т	о	р	а	н	и	щ	д	и	ь	т	о	и	м	п	в	і	н	а	л	д	и	ь	о	т	щ	л	д	ж	ч	с	и	р	о	п	д	щ	о	т	и	ц	и	е	о	д	е	д	о	щ	д
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

Завдання 8. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

и	И	И
и	И	и
И	И	и

Завдання 9. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери **И**. Запам'ятати їх. Через 15 секунд пригадати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання кілька разів.

Р...С

КРОКОД...Л

ПЕНЗЛ...К

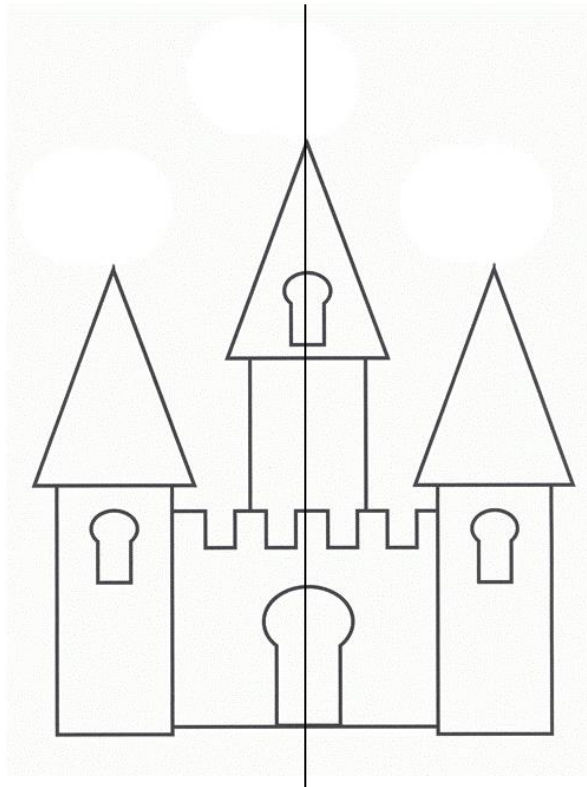
СОНЯШН...К

С...ТО

МАГАЗ...Н

Л...СТЯ

Завдання 10. Обвести зображення, малюючи обома руками одночасно.

Завдання 11. Знайти у рядках таблиці слова, обвести та прочитати їх.

КРСТЛИСУЗВТИНКСВЛОБЗИМАНМОРЛДАХИТЬВЦГІВТХТЛЄ
ШПАВІЧСИНБЪМАГАЗИНКТСЪВДИНЯЪАОЛЖБАОРГЦКЕВІМ
СРЮУВЛИПАОЛЩІШГНОГИАМТСЧІМІСКАЦІЧКПІВВКЗАПК

Завдання 12. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

!!! !! !!! !!

!! !!! !! !!!

! !! ! !!

Завдання 13. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова.

Слова для запам'ятовування:

Слива, малина, смородина, персик, вишня, полуниця, абрикоса.

Прослухати слова ще раз. Визначити, які з них містять звук И.

Завдання 14. Прослухати вірш. Визначити яке слово не підходить за змістом. Скласти звукову модель до цього слова.

Дивись, який новий годинник —

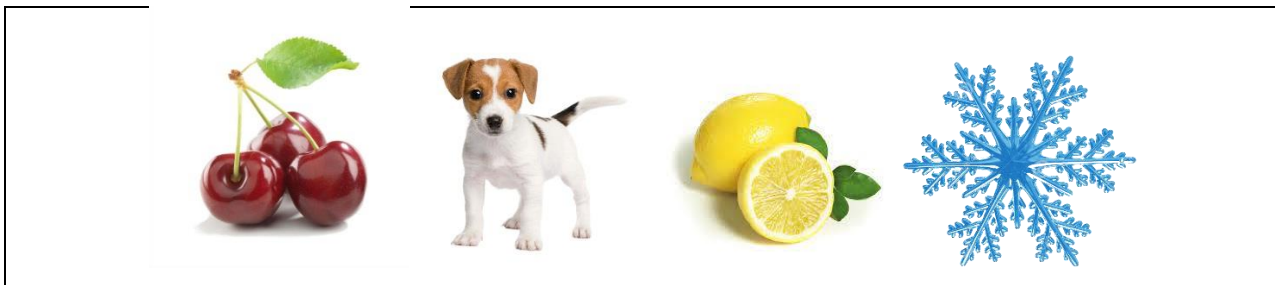
Висить на стіні нині в нас.

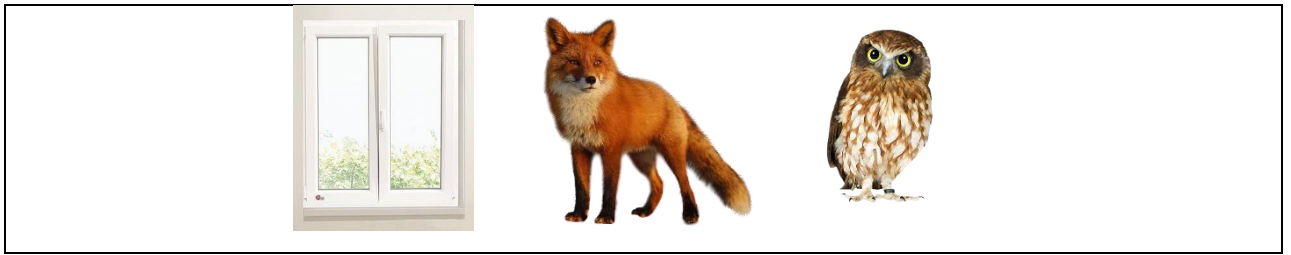
Усі тварини та хвилини

Ми вивчили, щоб знати час.

(За віршем Наталії Забілої «Весела абетка»)

Завдання 15. Серед запропонованих картинок обвести ті, назви яких містять голосний звук И. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

Завдання 16. Скласти з букв слова та записати їх.

И С Н _____

И Т О Ж _____

Е Р С И К П _____

М Т Е Е И Л К _____

Завдання 17. Прочитати вірш, виправляючи помилки у виділених словах.

Простелилось море

Нам до ніг.

Коло **мря** — гори,

На них **сниг**.

Височенні гори,

Шороченне море!

А на морі хвилі

Голубі,

На них гребні білі

І рябі.

Хвалі в морі грають,

Човиники гойдають.

(Уривок з вірша Грицька Бойка «Коло моря»)

Завдання 18. Дібрати 5-10 слів, які містять звук **И**. Визначити розташування звуку **И** в кожному слові.

І і

Завдання 1. Розглянути та проаналізувати з яких елементів складаються друковані велика **І** та маленька літера **і**. Придумати асоціацію, на що вони

схожі (за потреби, з допомогою дорослого). Виліпити з пластиліну велику та маленьку букви.

Завдання 2. Виконати звуко-буквений аналіз слів (з допомогою дорослого). Акцентувати увагу на тому, що якщо після приголосного звуку іде буква І, тоді попередній приголосний звук буде м'яким або пом'якшеним звуком.

Слова:

Індик, літо, пісок, ніс, сіно, тісто, Іван, іноді, іграшка.

Завдання 3. Із заплющеними очима «надрукувати» у повітрі обриси літери І і.

Завдання 4. Прописати велику друковану, а потім маленьку літеру І, озвучуючи відповідний звук під час написання.

І _____

і _____

Завдання 5. Пройти лабіринт.

Завдання 6. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима.

(Див. додатки. Таблиця 6.) (Літери можна зробити рельєфними за допомогою витискання їх зі зворотного боку аркуша).

**А І а і и И у И і О І а І и і у У а І А а і а О І А у і А И а І и А І У о і И
А а И а І и і у У І И А**

Завдання 7. Обвести у таблиці усі літери **І**, рухаючись та слідкуючи очима поступово зліва направо рядок за рядком. (За необхідності, можна використовувати трафарет-лінійку з віконцем, або звичайну лінійку. Плавності рухів очей може сприяти також рух пальця під рядком.)

РАИОІУИАПШАПРНЙАИЖХИІАІФИАЧІЯЮІАІЖАЄІАИНКІИТАХІІ СОУАСІИТЦУПАЛІДАТИВІРИАФІАЯЦАИТЬПВБАЖИТАНОИУРІАІЄ ЖИТСІАРІТИВАИІЗНОАЛПЖАИХЗОИЛЇИЖИАЛБИАТИСЯБАЮЯАИУ НИАФЦІАИЙЩГІКХЇЄШЮЬБДАИЛЮШИИНГТРІАЬИОМІАІЧІАГІНУ ПАИІВМЧИІСПАРУЕВИІГФІАЦМРСОУИЩАИРОВЛІДГКАМИВИТІА ОРКІЙАФРІАІЯМІВІАЧІХІДІЖАИЬЮБАІАІОЩЛІІНАОВІЦУАЧІБІ ЯФІАІАГЩДАЛІАОУСІТІАЄЄІАІЩАЕВИІГФІАЦМРШАИРОВЛІДОЛ
--

Завдання 8. Обвести у таблиці усі літери **и**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком.

оарокиігрпнеаіпміііадіжзаіоьатимасчяаіфіацуайіаікаіхїазицаіаобаяіаюім іісчтаєвдїачіітьіогеілішіаіпвмііфіуііячаіджзахіііііеабаіеіцоіліаіжпзіііав саімаііаьфаячасіацайіагазіізіцііаєіахдіжеабибаііущоіфьятамісіапхігоівтр іаоілкдіаячсміьіблщцеунсмоіатмлїалбвдрпажіліазііазнаіаіауіеучіаіаіаіаіа іпрпаоівіаіжїіідидопірпнгшііціазхііщзіаєжджліоіришіатоіаргмроііаіааа чісіскглаірполітирііавісакуіціічяаііхжлароьііібдипаіюімаджайстьяіаііц аояйіщопііаровіілдіптїібьіміліароівідажіідмлїалбвдрпажіліазііазнаіаіа
--

Завдання 9. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

і	l	і
l	l	l
l	l	і

Завдання 10. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери і. Запам'ятати їх. Через 15 секунд пригадати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання кілька разів.

Р...ЧКА

Д...М

С...НО

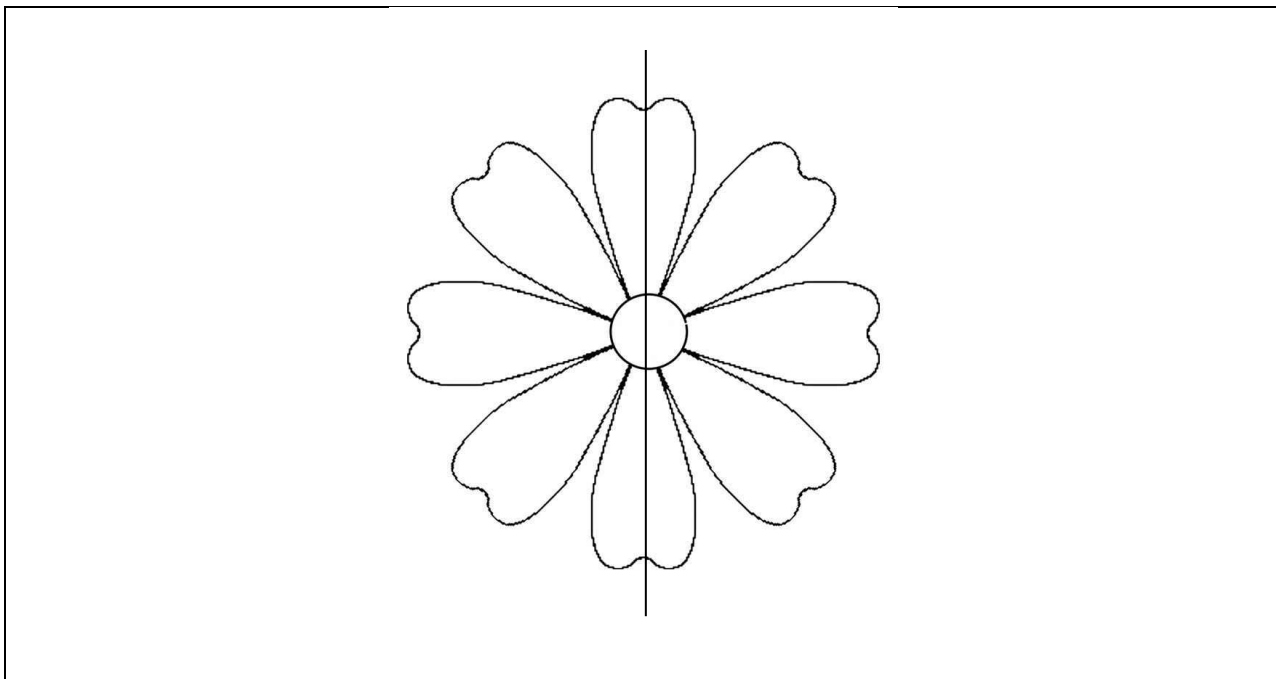
Л...ТО

К...Т

Л...С

П...СОК

Завдання 11. Обвести зображення, малюючи обома руками одночасно. Розфарбувати його обидві половинки лівою та правою руками.

Завдання 12. Знайти у рядках таблиці слова, обвести та прочитати їх.

**КРСТЛІСУЗВТНКІТСВЛКОТЬБЗМАНМРЛДІТИХИТЬВЦГІВТХТ
ШПАВІЧКИСІЛЬНЬБЪМЗИНКТСЪВДЫЛКАНЯЪАОЛЖБАОРГЦКЕ
СРЮУВЛІТОПАОЛЩІГПОЛІЦІЯАМТСЧІМІСІКАЦІЧКПІВВКЗ**

Завдання 13. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

!!! !!!

!!!! !!

! !! !!

Завдання 14. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова. Дібрати до них узагальнююче слово.

Слова для запам'ятовування:

Ніс, голова, лікоть, нога, коліно, живіт, спина.

Прослухати слова ще раз. Визначити, які з них містять звук І.

Завдання 15. Прослухати вірш. Визначити яке слово не підходить за змістом. Скласти звукову модель до цього слова.

Івасик іграшками грався,

А по двору ішов індик.

Івась побачив і злякався

І від індика в нірку втік.

(За віршем Наталії Забілої «Весела абетка»)

Завдання 16. Серед запропонованих картинок обвести ті, назви яких містять голосний звук І. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

Завдання 17. Скласти з букв слова та записати їх.

І Н С _____

Р І К А Ч _____

Г О І Р К О _____

І Т О Л _____

І Л С _____

І К Н Ъ _____

Завдання 18. Прочитати вірш, виправляючи помилки у виділених словах.

Перші крапельки **васни**

Ще навколо біло-біло,

Та вже **санечко пригрило**

І з-під даху: капу-капу!

— Прямо цуцику на лапу.

Цуцик носа підставляє.

Цуцік хвістиком виляє:

Вин радіє довгожданим

Першим крапелькам

вісняним.

(за Грицьком Бойком)

Завдання 19. Дібрати 5-10 слів, які містять звук **І**. Визначити розташування звуку **І** в кожному слові. Скласти звукові схеми до слів.

И и – І і

Завдання 1. Розглянути та порівняти зображення та з яких елементів складаються друковані велика та маленька літера **Іі** та **Ии**.

Завдання 2. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями та долонею руки. Виконати завдання із заплющеними очима. (Див. додатки. Таблиця 7.) (Літери можна зробити рельєфними за допомогою витискання їх зі зворотного боку аркуша).

И І и і И і И і И і І и і И і І и і И і И и і И и І и

І и і И І И і

Завдання 3. Протягом однієї хвилини уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці.

и	и	і
і	и	і
і	І	и

Завдання 4. Серед запропонованих картинок обвести червоним олівцем ті, назви яких містять голосний звук **І**, синім олівцем – зі звуком **И** та зеленим ті, що містять обидва ці звука. Завдання виконувати із надутими щічками. (Завдання має виконуватись без опори на слухове сприймання).

Завдання 5.

Варіант I (більш простий рівень завдання). Прочитати слова вставляючи пропущені літери **И** або **І**.

Л...СОК

В...КНО

П...СОК

Р...С

С...НО

З...РКА

В...Л

З...МА

Л...СНИК

К...МНАТА

С...Н

С...НЬ

П...СНЯ

Л...С

К...НО

Д...ДУСЬ

Варіант II (більш складний рівень завдання). Прочитати оповідання, вставляючи пропущені літери **И** або **І**. Переказати прочитане (за потреби, за допомогою навідних питань дорослого).

Дуб під вікном

Молод...й л...сник побудував у л...сі вел...ку кам'яну хату і посадив дуба п...д в...кном.

М...нали роки, в...ростали у л...сника д...ти, розростався дубок, старів л...сник.

І ось через багато літ, коли л...сник став д...дусем, дуб розр...сся так, що заступив в...кно. Стало темно в к...мнаті, а в ній ж...ла красуня – лісн...кова внучка.

- Зрубай дуба, д...дусю, - прос...ть онучка, - темно в к...мнаті.

- Завтра вранц... почнемо – відпов...в дідусь. Настав ранок. Покл...кав д...дусь трьох с...нів і дев'яťох онук...в, покл...кав онучку-красуню й сказав:

- Будемо хату перенос...ти в інше м...сце.

І п...шов з лопатою копати р...вчак під фундамент. За н...м п...шли три с...ни, дев'ять онук...в і красуня-внучка.

(за Василем Сухомлинським)

Завдання 6. У лівому стовпчику Змінити послідовність букв так, щоб утворилося нове слово. Знайти це слово у правому стовпчику та з'єднати пари.

тіло	сокіл
кури	айстри
лісок	тік
гори	рамки
старий	руки
марки	роги
кіт	літо

Завдання 7. Дібрати 5 слів, які містять звук **І** та 5 слів зі звуком **И**. Виконати звуко-буквений аналіз слів.

3.1.2. Робота над приголосними звуками, позначення їх буквами та графемами

Диференціація Б – Д

Завдання 1. Розглянути з яких елементів складаються друковані (потім писані) великі Б-Д та маленькі літери б-д. Виліпити їх з пластиліну. Порівняти положення губ та язика під час вимови відповідних звуків.

Завдання 2. Відгадати літеру за артикулюванням педагога. Логопед артикулює літеру без голосу, дитина має її назвати.

Завдання 2. Багаторазово повторюючи «Надрукувати» (написати) на піску великі літери Б та Д, потім – маленькі. Під час виконання завдання обов'язково необхідно озвучувати відповідний звук.

Завдання 4. Прописати в зошиті велику друковану Б, а потім маленьку літеру б, озвучуючи відповідний звук під час написання. Повторити вправу для Д. (аналогічне завдання для писаних літер)

Завдання 5. Розкласти на одну сторону усі літери Б б, на іншу Д д. (літери можуть бути вирізані з цупкого паперу, а також мати різний колір та розмір Див. додатки: Рис.1.).

Завдання 6. Відгадати та назвати рельєфні великі та малі літери, провівши по них пальцями руки. Виконати завдання із заплющеними очима (Див додатки. Таблиця 8.). (Літери можна зробити рельєфними за допомогою витискання їх зі зворотного боку аркуша).

Завдання 6. Прочитати літери спочатку зліва направо, а потім справа – наліво

Б Д Д Б Д Б Д Б Д Д Б Д Б Д

б д д б б д б д б б д б б д б

б б д

Завдання 7. Обвести спочатку усі літери **Б**, рухаючись та слідкуючи очима поступово зліва направо рядок за рядком, а потім іншим кольором - **Д** (Доцільно використовувати трафарет-лінійку з віконцем, або звичайну лінійку. Плавності рухів очей може сприяти також рух пальця під рядком.)

Р	А	Д	У	А	П	Б	Б	П	В
Д	Й	А	Б	Х	Д	А	Ф	Б	Д
Я	Б	Д	Ж	Б	Є	І	Д	Б	Н
К	Б	А	Д	Б	О	У	А	С	Б
Т	Ц	У	П	Б	Л	Д	А	Т	
ИВРАФАЯЩАТБВБАЖБТДБОУРАЄЖІБТСАРТИВАИЗБОУАЛПЖ									
АХБОЛІЖАЛБАТИСЯБАБЯАУНАБЦДБЩГКБЇСЮБДБЛОШНГ									
ТРБЬИОМАБЧАГНУПАИІВМЧИСПАДУЕВІГФАЦМРСОУШАРО									
ВЛІДГКАМИВТАОРКБАФРІАЯМВАЧХДЖАБЮБДАОДЛІАОД									
ЦУАЧІБЯФАГЩДАЛАОУСАЄАЩАПРГОАВІЕІАСЗДБАОУЦ									
ЙФАРДЖДЛАХЄАНГББАЛДВЛВДМТЛДАБУКЖФЙВДДВЬ									

Завдання 8. Обвести усі літери **б**, рухаючись поступово зліва направо рядок за рядком, а потім іншим кольором – **д**.

О	б	л	в	т	с	д	ю	і	ц
в	ж	б	у	п	в	л	д	к	с

д	з	б	ц	а	у	ч	б	к	щ
б	є	б	н	д	ж	р	б	в	б
д	д	б	щ	Ь	ф	ц	я		

Оарокгрпнебпмиадбзаоьатимбсчябфацуайаікахїазщааобаяаюмисчта
 евлдіачитьогелбапвидіфуйячаідждахїеабаеіцолажпзавсаматіаьфаяча
 сіацайнагаззбаєдахджеаббаущофьятамсдпхїговтрадлкдіаядсмиьблц
 еунбмоатмлалбвдрпажлазбзнааауеучіаіапоекдрпбоважддопрпнгшбд
 зхщзаєжджлоиришатоаргмроаьбьячсскгларполитирависакуцічяайх
 жлароьибдпаюмаджабтдацаояйщопароолабвмтоальвбужілфопдбьог
 нпавситоьблорпатьбвідбщлорпадбьтимапрвдчсмиьдббимс

Завдання 9. Слуховий буквенний диктант. На піску зобразити велику або малу друковану чи писану (відповідно до інструкції педагога) літери Д, Б.

Завдання 10. Слуховий складовий диктант. На піску зобразити склади продиктовані педагогом друкованими чи писаними буквами (відповідно до інструкції педагога). Склади спочатку відкриті з однією і тією ж голосною, закриті, потім відкриті з різними голосними, закриті з різними голосними, відкриті з двома голосними.

да ба ба да да да ба
 до бо бо бо до бо до бо бо до
 ду бу бу ду ду бу бу бу ду бу
 де бе бе бе де де бе де бе де бе
 ди би ди ди би ди би би ди би
 ді бі бі бі ді ді ід бі ді ді
 аб ад ад аб ад ад а баб аб ад аб
 об од од од об од об од об
 уб уд уд уд уб уб у буд уд уб уб уд уд
 ед еб ед еб еб ед еб ед еб ед
 ид иб ид ид иб ид иб ид ид иб

іб іб ід іб ід ід ід іб ід іб ід іб

або адо уду уду ідо едо ібо ідо еба іда або адо убо адо

Завдання 10. Протягом визначеного педагогом часу уважно роздивитися надруковані у таблиці літери та запам'ятати їх розміщення. Закрити таблицю-зразок. Через 15 секунд відтворити їхнє розташування по пам'яті у пустій таблиці. (Для роботи з розвитку зорової пам'яті та під час виконання аналогічних завдань кількість літер для запам'ятовування та відтворення добирається педагогом індивідуально. Також доцільно використовувати пластикові друковані літери, послідовність розміщення яких буде варіюватися від завдання до завдання, а літери викладатимуться рядком).

б	б	д
д	д	б
б	д	б

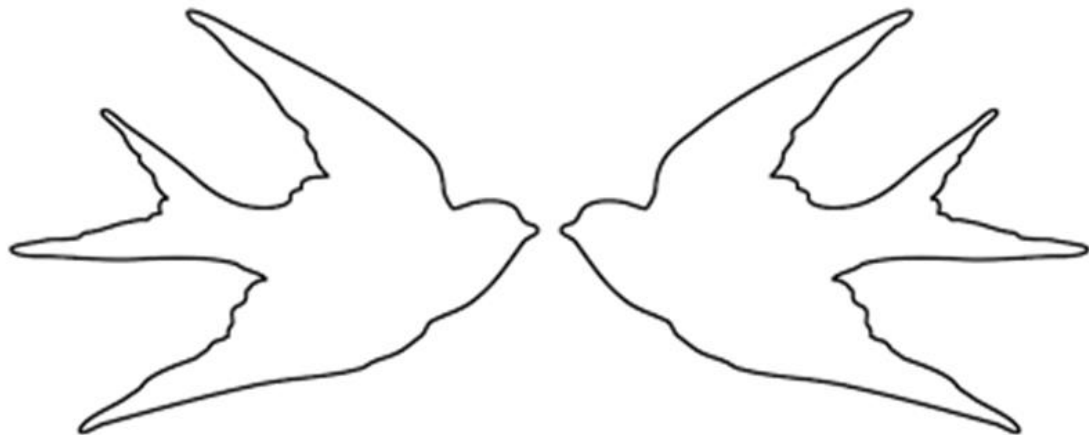
Д	Б	Д
Д	Б	Д
Б	Д	Б

Завдання 10. Розглянути рисунки та назвати їх. Прочитати слова, вставляючи пропущені літери **б**, або **д**. З'єднати слова з відповідним рисунком. Запам'ятати їх. Через 15 секунд назвати прочитані слова. За потреби, можна повторити виконання завдання кілька разів. (Кількість слів добирається та варіюється педагогом)

...ІМ	...АРАН	...УЛКА	...ЕРЕВО
			
...ИМ	...УПЛО	...ИК	...АНКА
			

Завдання 11. Обвести зображення, малюючи обома руками одночасно.
Розфарбувати його обидві половинки лівою та правою руками.

Завдання 12. Прочитати у таблиці склади. Згодом можна запропонувати для читання заздалегідь підготовлені надруковані та розрізані склади.

Ба	Да	ба	да	Аб	Ад	аб	ад
Бо	До	бо	до	Об	Од	об	од
Бу	Ду	бу	ду	Уб	Уд	уб	уд
Бе	Де	бе	де	Еб	Ед	еб	ед
Би	Ди	би	ди	Иб	Ид	иб	ид

Завдання 13. Прослухати ритми, що відповідають наведеним нижче схемам. Відтворити ритмічні малюнки, плескаючи у долоні самостійно після наведеного педагогом прикладу. (Один рядок відповідає одному ритмічному малюнку).

!!! !! !	!!! !! !	!!! !! !
!! !!!	!! !!!	!! !!!
! !! !!!	! !! !!!	

Завдання 14.

Завдання 15. Прослухати уважно слова. запам'ятати їх. Повторити почуті щойно слова. Дібрати до них узагальнююче слово.

Слова для запам'ятовування:

Троянда, ромашка, тюльпан, кульбаба, підсніжник.

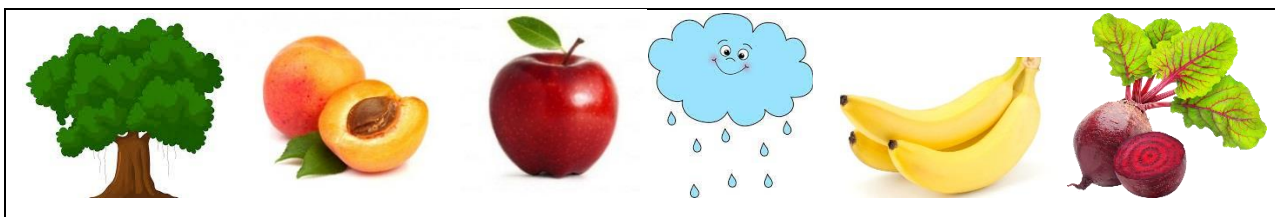
Прослухати слова ще раз. Знайти серед них ті, що містять звук **б** та **д**.

Завдання 15. Прослухати слова. Підняти табличку з літерою **Б**, або **Д**, коли слово містить відповідний звук.

Слова: башта, вода, собака, динозавр, баштан, Дніпро, донька, базар, дерево, кабан, підйом, диригент, баскетбол, дріт, сусід, родина, сода, батько, кабриолет, завод, динаміт, колода, бобер, дракон, захід, броня, долоня, буря, порода, дріт, самоскид, брат, друг, бампер.

Завдання 15. Серед запропонованих зображень обвести червоним кольором ті, назви яких містять звук **б**, а зеленим – **д** (Слова: дуб, абрикос, яблуко, банан, дощ, буряк,). Завдання виконувати спочатку з опорою на

власну вимову та вимову педагога, а згодом – без опори на слух. Для цього можна попросити дитину надути щічки під час виконання завдання.

Завдання 16. Скласти з букв слова. Спочатку викласти слово із друкованих літер, потім записати їх та поєднати з картинкою (Слова: булка, будинок, вода, жаба, балкон, завод, балерина, боксер). Скласти речення з кожним з одержаних слів та записати його. Підкреслити слова з літерою Д синім, з Б – зеленим кольором, з Б та Д – червоним.

У А К Б Л _____

У З Б И _____

И Н Д Б У О К _____

А В О Д _____

А Ж Б А _____

А Л К Б О Н _____

А В З Д О _____

А Л Р Б Е И Н А _____

О К Б С Р Е _____

Завдання 17. Прочитати слова, вставляючи пропущену літеру. Записати спочатку слова з літерою Б, потім з літерою Д.

...ашта, во...а, со...ака, ...инозавр, ...аштан, ...ніпро, ...онька,
...азар, ...ерево, ка...ан, пі...йом, ...иригент, ...аскет...ол, ...ріт,
сусі..., ро...ина, со...а, ...атько, ка...ріолет, заво..., ...инаміт,
коло...а, ...о...ер, ...ракон, захі..., ...роня, ...олоня, ...уря, поро...а,
...ріт, самоски..., ...рат, ...руг, ...ампер, ...уря, ...анка, ко...

Завдання 18. Дібрати 5-10 слів, які містять звук б, д. Визначити розташування звуку в кожному слові.

Завдання 19. Прочитати текст, вставляючи пропущені літери б або д. Переказати прочитане.

Ледача подушка

Маленькій Яринці тре...а сього...ні рано вставати, що.. до школи йти, а не хочеться, ой як не хочеться! Ввечері питає Яринка у ді...уся:

- Ді...усю, чому вранці вставати не хочеться? Навчіть мене, ...ідусю, лягати спати так, що... хотілося вставати і йти ...о школи.

- Це по...ушка в те...е ле...ача, - ві...повів ...ідусь.

- А що ж їй зро...ити, що... вона не ...ула ле...ачою?

- Знаю я таємницю, - пошепки сказав ...і...усь.

- Ото саме то...і, як вставати не хочеться, візьми по...ушку, винеси на свіже повітря, ...обре ви...ий її кулачками - вона і не ...уде ле...ачою.

- Справ...і? - зраділа Яринка.

- Я так і зроблю завтра.

Ще ...уже рано, а тре...а з...иратись до школи. Не хочеться вставати Яринці, але треба ж нарешті по...ушку провчити, лінощі з неї ви...ити.

Схопилась Яринка шви...енько, о...яглася, взяла по...ушку, винесла на по...вір'я, поклала на лавку - та кулачками її, кулачками. Повернулася ...о хати, поклала по...ушку на ліжко - та й умиватися. А ...ідусь у вуса посміхається.

В. Сухомлинський

Завдання 20. Словниковий диктант. Записати в перший стовпчик слова, що містять Д, в другий – Б.

Завдання 21. Словниковий диктант. Записати слова під диктовку. Підкреслити зеленим олівцем ті, що містять Д, синім – Б, червоним і Б, і Д.

Слова:

Банка, дерево, дупло, берег, кабан, дитина, долина, кабриолет, дошка, кабіна, бавовна, собака, держава, кадр, кобра, судно, дама, бульбашка, брат, друг, батько.

Необхідно зазначити, що запропоновані завдання мають виконуватись з додатковою допомогою педагога, рівень якої визначається відповідно до індивідуальних можливостей дитини. Так само варіюється і кількість виконання завдань, їхнього повторення, рівня складності.

3.2. Дієвий інструментарій подолання бар'єрів, що виникають під час здобуття освіти

Дислексія – це розлад, пов'язаний зі зниженою здатністю розпізнавати та інтерпретувати писемний текст. Як ми зазначали вище, це створює значні перешкоди для учнів у процесі навчання. Освітні заклади можуть застосовувати різноманітні дієві стратегії та інструменти для допомоги учням з дислексією з метою подолання бар'єрів під час навчання. Ось кілька ідей, які можуть бути корисними:

Раннє виявлення і діагностика. Раннє виявлення дислексії дуже важливе для початку вчасного втручання. Регулярне спостереження за дітьми і виявлення ознак дислексії допоможуть почати роботу над цим розладом раніше.

Індивідуальний навчальний план. Розроблення індивідуального навчального плану для учнів з дислексією може допомогти забезпечити адаптовані методи навчання, що враховують їх потреби і можливості.

Мультисенсорне навчання. Використання різних сенсорних каналів (зорового, слухового, тактильного) під час навчання може полегшити сприйняття інформації учнями з дислексією. Використання візуальних матеріалів, аудіозаписів, рухливих ігор та інших методів може зробити навчання більш доступним.

Диференційоване навчання. Забезпечення можливостей для індивідуального навчання і роботи в малих групах допоможе учням з дислексією отримати більше уваги і підтримки з боку вчителя.

Використання технологій. Використання комп'ютерних програм, мобільних додатків та інших технологій можуть бути корисними для учнів з дислексією. Зупинимось на них більш детально.

- **Текстові процесори з функціями корекції.** Використання текстових процесорів з можливістю автоматичної корекції орфографії та граматики можуть бути корисними для учнів з дислексією. Це

допоможе зменшити кількість помилок під час написання і покращити читабельність тексту.

- *Голосові технології.* Використання голосових програм, таких як програми для тексту в мовлення, може допомогти учням з дислексією в читанні текстів. Вони можуть слухати текст, що їм надається, замість читання його самостійно.
- *Аудіозаписи.* Записування уроків або лекцій на аудіо може бути корисним для учнів з дислексією. Вони зможуть прослуховувати матеріал багато разів, зупиняти й відтворювати його за потреби, що полегшить їх розуміння і запам'ятовування інформації.
- *Інтерактивні навчальні програми:* Використання спеціальних навчальних програм та мобільних додатків може бути корисним для візуалізації та інтерактивного вивчення матеріалу. Вони можуть надати додаткові вправи, інтерактивні завдання та навіть персоналізоване навчання.

Підтримка вчителя та співпраця з батьками. Розуміння потреб учня з дислексією і надання відповідної підтримки є надзвичайно важливим. Співпраця вчителя з батьками може допомогти створити сприятливу навчальну атмосферу та забезпечити взаємодію всіх сторін – учня, вчителя і батьків – для ефективного подолання бар'єрів, пов'язаних з дислексією.

Позитивна підтримка та мотивація. Важливо створити позитивне середовище, де учні з дислексією відчувають підтримку та мотивацію. Вчителі і батьки можуть підтримувати їх, нагороджуючи їх зусилля та досягнення і заохочуючи їх працювати над подоланням труднощів.

Навчання стратегій компенсації. Учням з дислексією можуть бути корисні стратегії компенсації, які допоможуть їм краще управлятися з труднощами читання, письма та орфографії. Вчителі можуть викладати ці стратегії, навчати учнів використовувати їх і практикувати їх регулярно.

Регулярна оцінка й прогресивна зворотна відгуки. Регулярна оцінка рівня освоєння матеріалу та надання прогресивної зворотної відгуки учням з

дислексією допоможе їм бачити свої успіхи, виявляти області для подальшого поліпшення і відчувати, що їхні зусилля оцінюються і визнаються.

Психологічна та соціальна підтримка. Учні з дислексією можуть потребувати додаткової психологічної та соціальної підтримки. Надання можливостей для спілкування з однолітками, участь у підтримуючих групах або консультування психолога можуть допомогти знизити стрес і покращити самооцінку учнів.

Гнучкість і індивідуальний підхід. Важливо мати гнучкий підхід до навчання учнів з дислексією. Вчителі можуть пристосовувати завдання, тривалість роботи, формат оцінювання і темп навчання до потреб кожного учня. Індивідуальність підходу допоможе забезпечити оптимальні умови для їх успіху.

Навчання саморегуляції. Важливо навчити учнів з дислексією стратегій саморегуляції, які допоможуть їм керувати своїми емоціями, фокусуватися і вміти впоратися зі стресом. Це може включати техніки дихання, розслаблення, візуалізацію тощо.

Постійна професійна підготовка вчителів. Вчителі повинні мати доступ до постійної професійної підготовки, щоб оновлювати свої знання про дислексію, розуміти потреби учнів і навчатися новим стратегіям та методам навчання. Це допоможе забезпечити якісну підтримку для учнів з дислексією.

Використання позитивних прикладів та ролей. Показування позитивних прикладів успішних людей з дислексією може надихнути учнів і довести, що дислексія не є перешкодою для досягнення успіху. Вчителі можуть розповідати про відомих письменників, художників, підприємців та інших відомих осіб з дислексією, які зробили значний внесок у свої галузі.

Важливо пам'ятати, що кожен учень з дислексією може мати унікальні потреби і стратегії, тому підхід до навчання повинен бути індивідуальним і

гнучким. Співпраця між вчителями, батьками та спеціалістами з освіти є ключовою для успішного подолання бар'єрів і забезпечення якісної освіти для учнів з дислексією. Широкий вибір дієвих інструментів та стратегій може сприяти покращенню їх академічних досягнень, самооцінки та самостійності, допомагаючи їм реалізувати свій повний потенціал.

Розглянемо окремі приклади, які стануть у нагоді педагогу, асистенту педагога та батькам. Наведені методичні рекомендації сприятимуть засвоєнню предметів дитиною та сприятимуть мінімізації негативних впливів, спровокованих станом читання та письма, тобто безпосередньо сприятимуть подоланню бар'єрів під час навчального процесу.

Розглянемо найбільш поширені форми роботи, які зустрічаються на уроках регулярно, але не є доступними в повній мірі дітям з дислексією і перешкоджають здобуттю необхідних компетенцій.

Під час читання дитина припускається великої кількості помилок, що, з часом, призводить до формування читання за здогадкою. Остання частина слова прочитується навмання, а відтак зміст матеріалу спотворюється і стає абсолютно не зрозумілим дитині. Такому фрагментарному розумінню прочитаного можна запобігти декількома способами, які потрібно використовувати систематично та комплексно. По-перше, під час читання дитина має використовувати трафарет-лінійку із віконцем. По-друге, матеріал для читання буде сприйматися краще із застосуванням прозорих кольорових накладок (колір добирається індивідуально), а також збільшенні розміру та виду друкованого шрифту (краще сприймається рублений). Доцільним та необхідним також є додаткове прочитування інструкцій для дитини педагогом. Під час закріплення нового матеріалу та його домашньому опрацюванні необхідно використовувати відповідні аудіо матеріали, які учень зможе самостійно прослуховувати.

Надзвичайно важливим є застосування прийому «письма вголос». Все, що записується має проговорюватися, як під час самостійного письма, так і під час диктантів. Учень має акцентувати свою увагу на звуках, які в усному

розмовному мовленні не мають чіткого, вираженого звучання. В першу чергу – це ненаголошені голосні, дзвінки приголосні у кінці слова, що набувають ознак глухості у процесі говоріння, а також збіг приголосних. Особливої уваги щоразу потребує кінець слова. Його чітке вимовляння під час письма сприятиме подоланню звички дописувати навмання зайві елементи. Послідовне і чітке проговорювання має скласти для дитини нову міцну опору під час виконання будь-яких письмових вправ.

Окремої уваги потребує робота дитини та педагога під час диктанту. Для забезпечення формування письма, правильність якого зможе контролювати дитина, необхідно дотримуватись таких правил:

- зниження темпу диктування;
- збільшення часу на самоперевірку;
- супровід дитини під час самоперевірки на початкових етапах. Дитина

має навчитися застосовувати плавне поскладове читання написаного з поступовим просування від слова до слова у повільному темпі. З метою уникнення змістових здогадок необхідно використовувати трафарет-лінійку зі спеціальним віконцем, в якому видно лише один рядок. Згодом – самоперевірка може відбуватись без допомоги дорослого.

Доля того, щоб учень засвоював програму в цілому необхідно зменшити кількість завдань та зосередити увагу, в першу чергу, на якості виконання, а не на кількості. Водночас, доцільним є збільшення часу під час контрольних та самостійних робіт. Також необхідним є використання, як зазначалось вище, аудіоматеріалів, які сприятимуть кращому сприйманню та засвоєнню навчальних предметів, в першу чергу, за рахунок розвантаження та зменшення виснажливості, до якої призводить безпосереднє читання дитиною. Необхідно зазначити, що зниження стійкості та концентрації уваги, а також особливості довготривалої пам'яті, що притаманне дітям із дислексію, вимагають обов'язкових додаткових повторень пройденого матеріалу з будь-якого навчального предмету та відповідно додаткових зусиль від педагога, учня та батьків.

3.3. На допомогу педагогам та батькам

З метою розкриття здібностей дитини з дислексією, а також її гармонійного становлення як особистості в процесі здобуття освіти потрібна цілеспрямована підтримка та сприйняття інакшості рідними та близькими людьми, однолітками та педагогами. Існує багато способів підтримати дитину з дислексією і допомогти їй розвивати власний потенціал. Ось ті напрями та безпосередні дієві поради, які сприятимуть цьому процесу.

Виявлення і розуміння сильних сторін.

Дитина з дислексією може мати багато сильних сторін в різних аспектах життя, наприклад, у творчості, музиці, спорті або проблемному вирішенні. Допомагайте дитині виявити та розвивати ці сильні сторони, що допоможе їй побудувати позитивне самовизначення і впевненість у собі.

Розширення способів вираження.

Розгляньте можливості розвитку невербальних способів вираження, таких як малювання, скульптура або музика. Для дітей з дислексією альтернативні способи вираження можуть бути більш доступними і сприяти їх творчому розвитку.

Сприяння самовизначеності.

Підтримуйте самовизначеність дитини, допомагайте їй визначати свої інтереси, цілі та цінності. Сприяйте розвитку її самоідентифікації та самоусвідомлення. Дайте їй можливість вибирати свої проекти, завдання і способи навчання, в межах можливостей.

Індивідуальний підхід до навчання.

Важливо пам'ятати, що діти з дислексією можуть мати різний темп навчання і різні способи сприйняття інформації. Використовуйте індивідуальний підхід до навчання, дотримуйтесь мульти-сенсорного підходу, використовуйте візуальні, аудіальні та кінестетичні методи, щоб зрозуміти, як дитина найкраще сприймає інформацію.

Підтримка читання і письма.

Надайте дитині доступ до різних інструментів підтримки, таких як аудіо-книги, текст-читачі або комп'ютерні програми для розпізнавання друкованого тексту.

Розвиток розумових навичок.

Допомагайте дитині розвивати розумові навички, які можуть бути значно розвинуті із виключенням вербального (мовного матеріалу). Важливо надавати дитині багато можливостей для практики цих навичок крізь різноманітні ігри, головоломки тощо.

Розвиток проблемного мислення.

Сприяйте розвитку проблемного мислення у дитини з дислексією. Навчайте її шукати вирішення та альтернативи, розвивати творчість та інноваційність. Запрошуйте її думати критично, аналізувати і розв'язувати завдання, що сприятиме її когнітивному розвитку.

Позитивне підкріплення і мотивація.

Завжди використовуйте позитивне підкріплення і мотивуйте дитину. Підкреслюйте її успіхи, навіть якщо вони маленькі, і створюйте сприятливу і невимушену атмосферу навчання. Показуйте, що навчання може бути цікавим і веселим, а розкриття своїх сильних сторін і розвиток навичок є досягненнями, якими варто пишатися.

Підтримка від спеціалістів.

Співпраця зі спеціалістами, такими як педагог-дефектолог або логопед, може бути надзвичайно корисною. Вони можуть пояснити більш детально про особливості саме цієї дитини, ознайомити з динамікою в результаті корекційної роботи, надати додаткову підтримку та поради з ефективними стратегіями для розвитку дитини.

Розуміння і прийняття.

Важливо, щоб дитина з дислексією почувалася прийнятою. Діти з дислексією можуть відчувати стрес і незручність через свої труднощі з читанням і письмом. Підтримуйте їх емоційно, допомагайте відчувати себе впевнено і показуйте, що ви вірите в їхній успіх.

Запровадження гнучкості в навчання.

Дотримуйтесь гнучкого підходу до навчання. Розумійте, що дитина з дислексією може мати свої унікальні потреби та обмеження. Забезпечуйте індивідуальну підтримку та адаптації, враховуйте її особливості і працюйте з нею на рівні її можливостей. Це може включати використання допоміжних технологій, надання додаткового часу на завдання або індивідуальні підходи до навчання про які ми зазначали в попередньому розділі більш детально.

Створення сприятливого середовища.

Важливо створити безпечне та підтримуюче середовище для дитини з дислексією. Забезпечте розуміння, толерантність та повагу до її потреб та індивідуальності. Підкреслюйте позитивні якості та досягнення дитини, стимулюйте її самоповагу та віру у власні можливості.

Розвиток самостійності.

Сприяйте розвитку самостійності у дитини. Дайте їй можливість брати участь у прийнятті рішень щодо свого навчання і визначати свої цілі. Допомагайте їй розробляти стратегії саморегуляції і впевненості у себе. Навчайте її ставити мету, планувати свої дії та встановлювати пріоритети. Розробляйте разом з дитиною стратегії управління часом та задачами, а також сприяйте розвитку організаційних навичок.

Підтримка здорового способу життя.

Забезпечуйте дитині здорове середовище та сприяйте здоровому способу життя. Включайте в розклад фізичну активність, здорове харчування та достатню кількість сну. Фізична активність може позитивно впливати на когнітивні функції та загальний розвиток дитини.

Необхідний відпочинок.

Забезпечуйте дитині необхідний відпочинок та релаксацію. Враховуйте, що навчання та розвиток можуть бути важкими для неї, тому дозволяйте достатню кількість часу для відпочинку і хобі.

Підтримка соціального розвитку.

Стимулюйте соціальний розвиток дитини, сприяючи її взаємодії з однолітками та розвитку комунікативних навичок, що допоможуть їй встановити та підтримувати позитивні взаємини з однолітками та дорослими. Організуйте можливості для спілкування та співпраці в групах, де дитина може розвивати навички співпраці, спілкування та розв'язання конфліктів. Вчіть дитину ефективним стратегіям взаємодії з іншими.

Розвиток емоційного інтелекту.

Сприяйте розвитку емоційного інтелекту дитини. Навчайте її розпізнавати та виражати свої емоції, розуміти емоції інших людей, а також розвивати навички емоційного регулювання. Допмагайте їй виявляти та називати свої почуття, навчайте стратегій керування емоціями, таких як глибоке дихання, візуалізація тощо. Розробляйте з нею плани дій, що допоможуть їй відповідати на труднощі конструктивним способом.

Сприяння стресостійкості.

Навчайте дитину ефективним стратегіям управління стресом та розвивайте її стресостійкість. Вчіть її розрізняти позитивний та негативний стрес, навчайте різним способам релаксації, таким як медитація, глибоке дихання або фізична активність. Розвивайте її вміння адаптуватися до змін та долати труднощі.

Залучення до позитивного моделювання.

Створюйте можливості для дитини побачити успішних людей з дислексією, які досягли великих досягнень. Це може бути за допомогою історій успіху, зустрічей з відомими людьми з дислексією або взаємодії з рольовими моделями, які можуть надихнути дитину та показати, що дислексія не перешкода для досягнення мрій.

Підтримка сімейного середовища.

Робіть все можливе, щоб створити сприятливе сімейне середовище для дитини з дислексією. Забезпечуйте підтримку, розуміння та турботу. Важливо, щоб сім'я була об'єднаною і позитивною, де дитина відчуває себе безпечною і підтриманою.

Залучення до позитивних досвідів інклюзивного навчання.

Забезпечте дитині можливості для позитивних досвідів у контексті інклюзивного навчання. Підтримуйте її у взаємодії з різними учнями, створюйте можливості для спільного навчання, співпраці та взаємопідтримки. Це допоможе їй відчувати себе прийнятою, впевненою та успішною у навчанні.

Сприяння позитивній самооцінці.

Звертайте увагу на позитивну самооцінку дитини. Підкреслюйте її досягнення та здібності, відзначаєте прогрес та зусилля. Стимулюйте її почуття гордості та самовизначення. Забезпечуйте підтримку і визнання з боку вчителів, родини та оточуючих людей.

Ці поради допоможуть сприяти розвитку емоційно-вольової сфери дитини, становленню її як особистості, розкриттю здібностей та сильних сторін, розкриттю та реалізації її потенціалу. Важливо пам'ятати, що кожна дитина унікальна. Необхідна індивідуалізація підходу та постійне спостереження за її прогресом. Співпраця між вчителями, спеціалістами та родиною дитини є надзвичайно важливою для створення оптимальних умов для її розвитку та повноцінній інклюзії.

Заключне слово

Сучасне сприйняття соціумом в Україні інакшості розглядається з більшою толерантністю та розумінням порівняно з минулими десятиліттями. Соціум стає більш відкритим до різноманітності і поступово усвідомлює, що кожна людина має право на свою ідентичність, незалежно від своїх особливостей чи розбіжностей.

Україна зробила значні кроки в напрямку створення інклюзивного середовища, що визнає та підтримує права та потреби осіб з інакшістю. Були прийняті законодавчі акти, спрямовані на захист прав дітей та осіб з інвалідністю, а також на створення інклюзивних умов в освіті, роботі та громадському житті.

Однак, необхідно зазначити, що й до сьогодні існують деякі виклики та проблеми, пов'язані зі сприйняттям інакшості. Деякі люди можуть мати стереотипні уявлення чи недостатню інформованість щодо різних форм інакшості, що може впливати на їх ставлення та поведінку. Також іноді можуть виникати проблеми з доступністю фізичних та соціальних середовищ для людей з різними потребами.

Проте, в Україні також діє ряд громадських організацій, активістів та інших стейкхолдерів, які працюють на підвищення освіченості та свідомості щодо інакшості, просувають ідеї інклюзії та допомагають людям з інвалідністю чи особливими потребами. Разом з тим, заохочуються ініціативи, спрямовані на побудову справедливого суспільства, яке визнає різноманіття і готове приймати кожну людину з розумінням і повагою.

Особлива увага на сьогодні приділяється інклюзивній освіті, яка сприяє включенню дітей з різними освітніми потребами у загальноосвітні заклади. Інклюзивна освіта створює сприятливі умови для розвитку кожної дитини, незалежно від її особливих потреб. Це сприяє формуванню толерантного

середовища, в якому діти вчаться сприймати та поважати один одного, розуміють свою різноманітність та розбіжності.

Водночас спостерігається зростання свідомості та підтримки різних ініціатив і проектів, спрямованих на включення та підтримку людей з інакшістю. Розробляються програми та послуги, спрямовані на підтримку самостійності, соціальної адаптації та розвитку навичок у цій групі осіб. Такі ініціативи сприяють змінам у сприйнятті інакшості та поступовому формуванню інклюзивного соціуму.

Однак, для досягнення повноцінної інклюзії і подолання стереотипів щодо інакшості потрібна подальша робота. Важливо продовжувати навчати та усвідомлювати значення різноманітності та рівноправності, підтримувати інклюзивні ініціативи та просувати зміни на різних рівнях суспільства – від освіти та робочих місць до медіа та культури.

Загалом, сучасне сприйняття соціумом в Україні інакшості стає все більш толерантним та розуміючим, а тенденції розвитку інклюзивного суспільства набувають обертів. Проте, важливо зазначити, що існують варіації в сприйнятті інакшості в різних регіонах та серед різних соціальних груп. Деякі люди можуть бути менш толерантними та відкритими до різноманіття, тоді як інші проявляють більшу підтримку та розуміння.

На нашу думку для подальшого розвитку інклюзивного сприйняття інакшості в Україні необхідно зосередитися на таких аспектах:

1. *Освіта і освітні програми:* Забезпечення наявності якісної інклюзивної освіти для всіх дітей, що розглядає різні потреби та індивідуальні особливості. Розвиток інклюзивних освітніх програм та методик, що сприяють успішному навчанню усіх дітей.

2. *Свідомість і освіченість:* Проведення інформаційних кампаній та освітніх заходів, що спрямовані на підвищення свідомості про інакшість, боротьбу зі стереотипами та формування толерантного ставлення до різних груп населення.

3. *Законодавство і політика:* Підтримка та розвиток законодавчих актів, що гарантують права осіб з інакшістю та забезпечують їх інклюзію у всі сфери суспільного життя. Розробка та реалізація політик, спрямованих на створення інклюзивного середовища і підтримку різних форм інакшості.

4. *Підтримка та розвиток інклюзивних послуг:* Забезпечення доступу до якісних медичних, психологічних, соціальних та інших х підтримуючих послуг для людей з інакшістю. Розвиток цих послуг допоможе забезпечити повноцінну соціальну адаптацію, самореалізацію та підтримку для цієї групи населення.

5. *Робота з медіа та культурна інтеграція:* Залучення медіа до підтримки позитивного сприйняття інакшості, популяризація успішних історій та досягнень людей з інакшістю. Підтримка та розвиток культурних заходів, які сприяють включенню та розумінню різноманіття.

6. *Захист прав інакшості:* Запобігання дискримінації та насильства щодо людей з інакшістю шляхом розробки та здійснення ефективних механізмів захисту їх прав.

Ці кроки сприятимуть побудові інклюзивного суспільства, де інакшість вважається цінністю, а кожна людина має можливість розкрити свій потенціал та жити повноцінним життям незалежно від своїх особливостей. Процес створення такого суспільства вимагає спільних зусиль всіх членів суспільства – уряду, громадських організацій, освітян, медіа, батьків та громади.

Додатки

Тексти для читання

2-й клас:

В ОСІННІЙ ЧАС СІМ ПОГОД У НАС

В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, туманіє, шумить, мете, гуде і зверху дме. — А як це розуміти? — спитала в баби Катруся. — А ось так, моя внученько. Сіє — це значить падає дрібнесенький-дрібнесенький дощик. Віє — вітер. Восени йому воля, ганяє полями й дорогами. Туманіє: з'являються тумани, висять над землею вранці і ввечері, а то й цілий день. Шумить: листя восени жовкне, стає цупке, неначе з міді. Налетить вітер, пожовкле листя од гілок відривається; а тоді як війне, ніби мітлою мете листя — тільки свист у повітрі! Гуде: восени надворі холодно. Вітер дме у димар, як у велику трубу, і гуде там: гу-гу-гу-у! І зверху дме: часом дуже заходніє, тоді дощ на сніг перетвориться, сиплеться зверху. Одне слово — осінь.

За Іваном Сенченком

ВИНОГРАДАР І ЗМІЯ

Один чоловік мав гарний виноградник. Біля виноградника лежала купа каміння, де жила велика змія. Якось виноградар побачив змію і надумав зробити їй добро. Узяв кухоль свіжого молока, приніс, поставив біля каміння і став оддалік – хотів побачити, що буде. Змія вилізла, випила молока і впустила в кухоль один золотий. Виноградар узяв кухоль із золотим і пішов собі. Відтоді щоранку носив він змії молоко і забирав по одному золотому. Так дружили вони багато років.

Якось виноградар покликав сина, майбутнього господаря, і розповів йому про змію, що її годував молоком. Почав і син носити молоко й забирати золоті. Одного разу він подумав: «У тій купі має бути багато золотих; краще вбити змію, розрити купу й забрати золоті, а не носити молоко та годувати ту змію».

Отаке надумавши, він узяв палицю і поніс змії молоко. Коли змія молоко випила, хлопець замахнувся і щосили вдарив її, але убити не зміг, відбив тільки шматок хвоста. Змія розгнівалась і вкусила хлопця. Він розпух і ледве дійшов додому. Батько спитав його, що сталось. Син розповів усе, як було, і через кілька днів помер.

Минуло багато часу, і якось прийшов виноградар до тієї самої купи каміння. Вилізла і змія. Виноградар їй каже:

- Давай знову дружити, як раніше дружили.

А змія йому відповіла:

- Чоловіче, не може відновитися колишня дружба. Поки ти бачиш синову могилу, а я – свого відбитого хвоста, ми не можемо стати друзями. Коли щось робиш, думай і про наслідки.

Болгарська народна казка

З болгарської переклала Марина Шегеда

ЇЖАКИ ГОТУЮТЬ ПОСТІЛЬ

Увечері поверталися ми з полювання. Їхали лісом. Під машину лягав жовто-коричневий килим з листя. Підстрибуючи на нерівній лісовій дорозі, машина йшла поволі. Раптом ми зупинилися. Перед машиною лежала темна кулька, обліплена опалим листям.

Це їжачок злякався світла та шуму мотора і завмер на дорозі. Трохи освоївшись, звірок засопів, ворухнувся і боляче вколв долоню. Я покотив його по опалому листі. Кулька стала ще більша.

Завбачливий їжачок, що ніс на своїх голках постіль, примусив усіх нас подумати про зиму. Хтось згадав, що бачив, як промчав на південь табунець диких качок. Я згадав клен, який ще так недавно яскраво полум'янів перед вікнами квартири, а тепер скинув своє розкішне вбрання і стояв незахищений на холодному осінньому вітрі.

А їжачок у роздягнутому лісі готує з листя зимову постіль. Десь у заглибині, під корінням дерева, засне він до весни.

За Володимиром Пархоменком

ТОПОЛЯ

Росла собі край дороги тополя все вгору та вгору. Мимо неї вдень і вночі мчали таксі, вантажні автомашини, автобуси, ліниво повзли трактори з причепами, обкутували їдким димом мотоцикли і мопеди.

Дорога гула, ревла, стогнала.

А тополя то припадала пилом, то вмивалася дощами, то обсушувала свої листочки на сонці. Звикли до неї водії і пішоходи, дивились байдужими поглядами й мчали чи йшли далі.

Якось уранці, коли сонце обняло своїми ласкавими променями дерево, на протилежному боці дороги чубатий хлопчина гукнув до матері, що вела його за руку:

— Мамо, дивіться!

— Що там, сину?

— Тополя засвітилася.

Жінка стала й радісно усміхнулася: тополя справді ніби зайнялася із середини. Листочки навколо стовбура пожовкли, а зовні ще милували око потемнілою густою зеленню. Тому й здавалося, що дерево підсвічується невидимими світильниками.

Хлопчик допитувався:

— Мамо, там лампочки? Як на ялинці?

— Ні, Юрасику, то листочки так світяться.

— А хто їх посвітив?

— Осінь, мій хлопчику.

— Осінь?

— Еге ж.

Мати з сином милувалися красою тополі, а мимо мчали й мчали автомобілі.

За Миколою Магеровою

ПРО ОСІНЬ

Жив колись один цар. І приснився йому дуже страшний сон. І після цього не міг він ні їсти, ні пити, ні спати. Багато лікарів хотіли врятувати царя, та ніхто не допоміг йому. А в густому лісі, на Козиній горі, жив старий дід, і казали, що дуже допомагав він людям.

От цареві і порадили піти до діда. Прийшов цар, вклонився йому в ноги і розповів про свою біду. Старий подивився йому в душу, а потім сказав:

— Вас, царю, тому мучить щоночі страшний сон, бо не допомагаєте ви бідному люду, не бачите їх бід, не втираєте їх гірких сліз. Але я спробую для вас щось зробити.

Наварив дід зілля і промовив:

— Один раз пити вранці, другий раз — в обід, а третього разу — ввечері. І розмішайте це зілля в сльозах.

Цар послухав діда і зробив, як той наказав.

Полишив страшний сон царя, завітав цар до діда і сказав:

— Ваше зілля допомогло мені, а за те, що вилікували мене, ось вам скриня із золотом.

А дід йому:

— Я не бідний, бо золото моє — це мій ліс, моя гора, віддайте це золото бідним людям.

Так і хотів зробити цар. Взяв він скриньку та й поніс її до людей. А в скриньку залізло мале мишеня і прогризло там дірочку, а саме заснуло...

От іде цар горою, потім селом, шукає найбідніших людей, та й не бачить, що золото сиплеться із дірки. Де пройде цар, там і горить все золотом: і листя, і травичка, і поля, і сади. То осінь прийшла до людей. Так цар приніс в ліс, на Козину гору, золото осені, а бідним людям подарував велику радість та втіху. Глянеш восени навколо — все горить золотом, і радісно стає на душі: пропадає смуток, висихають сльози.

Українська народна казка

ПРИНЦЕСА НА ГОРОШИНІ

Жив колись один принц, і захотілось йому одружитися з принцесою, та тільки з справжньою принцесою. Він об'їздив цілий світ, але так і не знайшов собі нареченої. Принцес було багато, та справжньої – він відшукати ніяк не міг. Все йому здавалось, що щось не так. От він і повернувся додому сумний.

Якось увечері була страшна негода: гуркотів грім, спалахувала блискавка, а дощ лив як із відра!

Раптом хтось постукав у браму королівства, і король пішов відчиняти.

За брамою стояла дівчина. Матінко рідна! Який вона мала вигляд під дощем та вітром! Вода збігала по її волоссі і по платтю, а вона казала, що вона справжня принцеса.

«Ну, про це ми вже самі дізнаємось!» — подумала королева, але нічого не сказала. Вона пішла до відпочивальні, скинула з ліжка усю постіль, поклала на дошки горошину, потім узяла двадцять матраців і поклала їх на горошину, а тоді ще двадцять перин з пуху.

Тут принцеса мала переспати цю ніч.

Вранці її спитали, як вона спала.

— Ой, дуже погано! — мовила принцеса. — Я цілісіньку ніч не відкрила очей. Хтозна – що було у моєму ліжку. Я лежала на чомусь твердому, і від цього у мене все тіло тепер у синцях! Просто жах!

Тоді всі побачили, що це справжня принцеса, якщо вона крізь двадцять матраців і двадцять пухових перин відчула горошину! Такою ніжною могла бути лише дійсна принцеса.

Принц одружився з нею, бо знав тепер, що знайшов справжню принцесу, а горошина потрапила до музею, де лежить і досі, якщо її ніхто не взяв.

От яка казка – принцеса на горошині, історія була насправді!

За Гансом Крістіаном Андерсеном

Слова для читання

2-й клас:

Квас, бас, ананас, голос, клас, матрос, пес, овес, фокус, автобус, парус, кактус, волос, вус, ліс, компрес, барбарис, абрикос, лис, рис, карась.

Віз, таз, алмаз, газ, перелаз, мороз, паровоз, черногуз, картуз, хмиз. Кузня, в'язка, гніздо, низка, березка, кузька, вузько, грузько, слизько, Кузьма, візьми, казка, мотузка, приказка.

Голуб, клуб, дуб, зруб, хлібороб, зуб, біб, лісоруб, горб, тулуб, куб.

Кішка, чашка, шишка, кришка, петрушка, шашка, кашкет, дошки, мішки, волошки, каштан, підошва, душно, слушно, вишневий, рушник, черешні, рушниця.

Служба, дружба, наждак, можна, потужно, плужний, ліжко, доріжки, книжка, ріжки, ніжки, ложка, рогожка, кружка, стежка, стіжки.

Ягідка, борідка, знахідка, солодкий, швидкий, рідкий, швидко, будка, грудка, садки, загадка, кладка, вигадка.

Голубка, грубка, трубка, дубки, шибка, коробка, шубка, зубки.

Мед, мідь, гладь, дід, город, рід, лід, хід, сад, скарб, скороход, суд, бридкий, рідкий, вихідний, вудка, погляд, вид, одні.

Грип, суп, кріп, короп, липка, темп, тип, трап, Пилип, уступ, цап, вогко, легко, нігті, кігті, боротьба, молотьба, ходьба.

Галя, Оля, Толя, лялька, лящ, лякатися. Теля, чапля, школяр, футляр, орля, маля.

Кінь, кіт, іній, піч, гірка, сіль, ріг, Віра, тінь, пісні, сусід, гніздо, залізо.
Белград, ллє, раннє, третє, життєвий, взуттєвий, востаннє, ллєтьсє,
миттєвий, сuttєвий, життєдіяльний.

Мазь, вихователь, вересень, учитель, паморозь, біленький,
хлопець, магістраль, молодець, палець, палац, шприц, кварц,
боєць.

Ательє, батальйон, бульйон, мільйон, монпансьє.

Льон, сьомий, сьогодні, сьорбати, льотчик, третьокласниця,
рульовий, працьовитий, цьогорічний, у нього.

Гадюка, агрус, галявина, ганок, ґедзь, горіх, дзиґа.

За Еляною Данілавічюте

Ведмідь, делікатний, чернетка, гербарій, секунда, скатертина, дисципліна, температура, вечеряти, керівник, понеділок, бетон, левада, черговий, календар, метушня, герой, медаль, печиво, горизонт, користь.

Велосипед, черешня, шеренга, гриміти, черевики, тривати, дрижати, стереже, деревина, абрикос, коридор, очерет, телефон, перерва, арифметика, криниця, лелека, кричати, глибокий, телеграма, крижаний, бригада, середній.

Блузка, берегти, садки, дубки, ложка, бризкати, боязкий, солодкий, м'ясорубка, лебідка, дужка, дошка, котушка, креветка, вигадка, дудка, крадіжка, домішка, бігти, нелегкий, брязкіт, гризти, колодка, заморозки.

Стежка, завдовжки, завширшки, вудка, губка, довідка, скребти, зарядка, звідки, зрідка, випрягти, замазка, мотузка, вокзал, зразковий, ліжко, коробка, жабка, навприсядки, арабський, виразка, в'язка, вогкий, зубки.

Сховати, спланувати, стривожити, сторгувати, склеїти, схуднути, скомбінувати, стемніти, спаяти, скинути, стерти, список.

Згинути, зчистити, зцідити, зшити, зміряти, зварити, злити, зсипати, зрізати, зв'язати, здути, змішати, знайти, зрадити, змужніти.

Розбити, роззброїти, розписати, розвідати, розгромити, розбудувати, розвантажити, розгладити, розчистити, роз'єднати, розказати.

Безсоння, безмежжя, беззубий, безбілетний, безсильний, безкрилий, безголосий, безхмарний, безаварійний, безлісний.

Збити, списати, розфарбувати, роззутися, скупатися, зсохнути, спускати, розминутися, розкроїти, зважити, роздати, безмоторний, розповідь, розщобетався, зламати, скінчити, схвилювати, безнадійний, безкозирка.

За Еляною Данілавічюте

Земля, межа, груша, парта, хуртовина, вежа, книга, куля, диня,
діжа, круча, задача, площа, річка, трава, каша, криниця, вишня,
мережа, зоря, площа, квітка, долоня, левада.

Честь, бандероль, розкіш, блакить, ніжність, галузь, мазь, подорож,
туш, ніч, сіль, паморозь, міць, віддаль, радість.

Вельмишановний, жовтогарячий, білосніжний, чорнобровий,
волелюбний, рожевощокий, добродушний, глибоководний,
широколистий.

Сільський, міський, донецький, гірський, ткацький, київський,
ризький, черкаський, чеський, паризький, запорозький,
прилуцький.

Хмельницька, Одеська, Львівська, Івано-Франківська, Сумська
області.

П'ятдесят, дев'ятнадцять, сімдесят, п'ятсот, шістдесят, вісімдесят,
шістсот, мільйон, вісімсот.

Тягнеш, печеш, береш, кажеш, радієш, мелеш, ідеш, маєш,
молодієш, червонієш, думаєш, пишеш, залишаєш, ляжеш,
стрибаєш, малюєш, доглядаєш.

Гориш, клеїш, сичиш, кричиш, спиш, стоїш, косиш, їдиш, носиш,
летиш, тремтиш, довершиш, збільшиш, захистиш.

Незчутися, ненавидіти, непокоїтися, нехтувати.

Прилетіти, прискорити, побудувати, присісти, приліпити.

Спекти, згубити, сточити, злити, склеїти, зносити, сформувати.

Кусається, родиться, коливається, висипається, боїться, піклується,
навчається, котиться, зберігається, підписується.

Щоденно, щоранку, щовесни, щойно, щоразу, щонайбільше.

Вгору, вперед, вглиб, ввєрх, ввєчері, ввєрнци, влїтку, вчора, вперше,
вп'яте, вдалині, всередині, внаслідок.

Звєрху, збоку, знизу, зранку, справа, скраю, зліва, ззаду, зранку,
знедавна, заочі, смерком, спробунку.

Бєз краю, від ранку до вєчора, з переляку, на відмінно, не з руки,
раз у раз, час від часу, під час.

Зовсім, лїворуч, додому, додолу, навмисно, впоперек, босонїж.

За Еляною Данїлавїчюте

Букви для читання

2-й, 3-й, 4-й класи:

А Б В Г Г Д Е Є Ж З И І Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ю Я

О А Ю Д Т Л М Х Г Ф Г Н П Б С З Ц Т Ш Щ Ц Ъ Р Й И І Ч Т Д Н Ж Є С Е Є
У Ю Г К

а б в г г д е є ж з и і й к л м н о п р с т у ф х ц ч ш щ ь ю я

б п в д в ф с з х л м и у и й н п т д ч т ц щ ш а о а я ю к ж р ь ф е е і
м п б т д н х г г к ж з ш с

Таблиці для розпізнавання випуклих літер із закритими очима

Таблиця 1.

<p>А а А А а а А а а а А А А а А а А а А а а А</p> <p>А а а А а А а а А а а а А</p>
<p><i>А а А а А А А а А а А а</i></p> <p><i>А а а а А А А А а а А</i></p>

Таблиця 2.

<p>А Е Е А А Е А А Е А Е А Е А А А Е</p> <p>а е е а а е а а е е а е а е а е е а е е</p>
<p><i>А Е А А Е Е А Е А Е А Е Е А</i></p> <p><i>Е Е Е</i></p> <p><i>е а а е а е а е а е а е а е е а</i></p>
<p>А Е Е а А Е А а Е а е е а А е е а</p>

Таблиця 3.

<p>А О О А А О О А А О Е А Е О А О Е А</p> <p>А О А Е</p>

<p>а о е е о е о а о а е о а а е е е а е а о е а о а е е а е</p> <p>А Е О А О Е О Е А О А Е Е</p> <p>А О Е О</p> <p>е а о а о а е о е а о е о а е а о</p> <p>е а а е о е о е а о</p>
<p><i>А О Е о Е а Я Е Я а Е о а е о е а о</i></p> <p><i>А е о е а О Е Я о а Е О о Я а о Е о</i></p> <p><i>е а</i></p>

Таблица 4

<p>У у У о А У а О у А у о У о О а у А У у а</p> <p>о у О</p>
<p><i>У у У о А У а О у А у о У о О а у А У у а</i></p>

оуО

Таблиця 5

А а и И у И О а и у У а А а и а О А у А

И а и А У о И А а И а и у У И А

А а и И у И О а и у У а А а и а

О А у А И а и А У о И А а И а и у

У И А

Таблиця 6

А І а і и И у И і О І а І и і у У а І А а и і а

О І А у і А И а І и А І У о і И А а И а І и і у

У І И А

А І а і и Ж у Ж і О І а І и і у У а
І А а и і а О І А у і А Ж а І и А І
У о і Ж А а Ж а І и і у У І Ж А

Таблиця 7

И І и і и И і И і И І і І и і и И і І и и і и И І и і І И і
І и И І И и і И И і И и І и і і И І И і

Ж І и і и Ж і Ж і Ж І і І и і и Ж і І І
и и і и Ж І і и і І Ж і І и Ж І Ж и і
Ж Ж і Ж и І и і і Ж І Ж і

Таблиця.8

Б Д Б Д Д Б Д Д Б Б Б Д Б Б Д Д Б Д Б Б Д Д Д
д б д б б д б б б д б б б б д д д б д д б д

Б Д Д Б Б Д Д Б Д Б Д Б Б

б д б д б б д б б д б б д

Б б д д б д б б д Б Б б б д

Д Д Б Д Б д б Д д Б б Б

Список використаних джерел

1. Данілавичюте, Е.А. (2019) Діти з особливими потребами в освітньому просторі : збірник матеріалів V Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки, психології та реабілітології «Діти з особливими потребами в освітньому просторі», 10-11 жовтня 2019 року, Чернігів Симоненко О. І., м. Київ, Україна, pp. 34-38.
2. Данілавичюте, Е.А. Діти з особливими потребами: від рівних прав – до рівних можливостей: матеріали VII Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології (7-8.10.2021 року, м. Київ) Симоненко О. І., м. Київ, Україна, pp. 47-55.
3. Данілавичюте Е. А. Обґрунтування методики діагностики готовності дошкільників із НЗНМ до опанування навичок читання. / Е. А. Данілавичюте // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: Наук.-метод. зб.: Вип.5 [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К.: Наук. світ, 2004. – С. 215 – 218.
4. Ільяна В. М. Психолінгвістичний методичний інструментарій подолання дислексій у молодших школярів (на допомогу практикам) /В. М. Ільяна // Особлива дитина: навчання та виховання. – 2021. – № 2. – С. 50–63.
http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/71
5. Ільяна В. М. «Дислексія: від класичних поглядів до сучасного розуміння проблеми» // Дислексія: від класичних поглядів до сучасного розуміння проблеми: матеріали Всеукраїнського онлайн марафону до Дня науки (16–24 травня 2022 року, Київ) / за авторською ред. : Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2022. – С. 49–52. (0,3 др. арк.)
<https://ispukr.org.ua/?p=9206>
6. Ільяна В. М. Сучасні погляди на процес читання в структурі писемного мовлення. / Ільяна В.М. // Особлива дитина: навчання та виховання. – 2022. – № 3. – С. 52–62. (0,5др. арк.)
http://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/114
7. Ільяна, В., & Хомик, Т. (2022). СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ У ПИСЕМНІЙ ПРОДУКЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(21), 42-57.
8. Меліченко В. М. До проблеми порушення процесу читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТВМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К., 2005. – Вип. 6. – С. 382 – 384.
9. Меліченко В. М. Стан сформованості навички читання в учнів молодших класів шкіл для дітей з ТПМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка]. – К., 2006. – Вип. 8, т. 2. – С. 229 – 232.
10. Меліченко В. М. Аналіз сформованості навички читання в учнів молодших класів спеціальної школи для дітей з ТПМ / В. М. Меліченко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. – К. : Актуальна освіта, 2006. – Вип. 3. – С. 55 – 62.
11. Меліченко В. М. До питання вивчення механізмів читання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення / В. М. Меліченко // Теорія і практика сучасної логопедії : зб. наук. праць. – К. : Актуальна освіта, 2007. – Вип. 4. – С. 88 – 91.
12. Меліченко В. М. Основні напрямки методики вивчення механізмів рецептивної діяльності молодших школярів з ТПМ / В. М. Меліченко // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі : наук.-метод. зб. / [за ред. В. В. Засенка]. – К., 2009. – Вип. 11. – С. 175–180.

13. Прохоренко, Л.І., Ярмола, Н.А., Набоченко, О.О., Данілавічюте, Е.А., Ільяна, В.М., Костенко, Т.М., Чеботарьова, О.В., Литовченко, С.В., Бабяк, О.О., Недозим, І.В., Омельченко, І.М., Блеч, Г.О., Трикоз, С.В., Гладченко, І.В., Трофименко, Л.І., Рібцун, Ю.В., Мартинюк, З.С., Довгопола, К.С., Жук, В.В., Грибань, Г.В., & Курінна, В.Р. (уклад.). (2021). Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. Київ: Інститут спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. Ухвалено Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (протокол №9 від 2 грудня 2021 р.)
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730995>
14. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з важкими порушеннями мовлення : навчально-методичний посібник / Е. Данілавічюте, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. – Інститут спеціальної педагогіки і психології НАПН України, 2022. – 847 с.
15. Савченко М. А. Оволодіння аналізом звукового складу слова учнями з вадами вимови 2-4 класів допоміжної школи / М. А. Савченко // Питання дефектології. – 1971. – Вип. 6. – С.77 – 85.
16. Соботович Е. Ф. Формирование правильной речи у детей с моторной алалией / Е. Ф. Соботович. – Киев, 1981. – 150 с.
17. Соботович Е.Ф. О механизмах формирования фонематического восприятия у детей в процессе онтогенеза / Е. Ф. Соботович, И.Э. Соботович // Матер. Всеукр. наук.-практ.конф., Київ, 2-3 листопада 1994 р. – К., 1994. – С. 267 – 270.
18. Соботович Е. Ф. Формирование перцептивного и смыслового уровня восприятия речи (слов) в процессе онтогенеза/ Е. Ф. Соботович, И.Э. Соботович // Матер. Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 2-3 листопада 1994 р. – К., 1994. – С. 271 – 272.
19. Соботович Е. Ф. Нарушения речевого развития у детей и пути их коррекции: [навч.-метод. посібник] / Соботович Е. Ф. – К. : ІСДО , 1995. – 204 с.
20. Тарасун В. В. Науково-методичні основи формування знань, умінь та навичок у дітей з труднощами у навчанні: [наук.-метод. посібник] / В. В. Тарасун. – К., 1998. – 104 с.
21. Тарасун В. В. Психологічні умови ефективності дошкільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я / [Тарасун В. В., Таран О. П., Рождественська Д. Б. та ін.]. – К. : Актуальна освіта, 2005. – 285 с.
22. Тарасун В. В. Писемне мовлення: запобігання і корекція порушень: [наук.-метод. посібник] / В. В. Тарасун. – К., 2007. – 151с.
23. Тарасун В. В. Морфологічна готовність дітей з особливостями у розвитку до шкільного навчання: діагностика і формування (нейропсихологічний супровід) / В. В. Тарасун. – К.: Видавництво Національного педагогічного ун-ту ім. М.П. Драгоманова, 2008. – 299 с.
24. Трофименко Л.І., Ільяна В.М. Вивчення особливостей писемного мовлення молодших школярів з алалією // матеріали **II Міжнародної дистанційної науково-практичної конференції «INTERNATIONAL SCIENTIFIC DISCUSSION: PROBLEMS, TASKS AND PROSPECTS»**. 21-22 червня 2021 (м. Брайтон, Великобританія).
25. Чередніченко Н. В. Формування навичок грамотного письма у дітей із важкими вадами мовлення в умовах корекційного навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка» / Н. В. Чередніченко. – К., 1999. – 24 с.
26. Чередніченко Н. В. Формування орфографічної грамотності в учнів із важкими вадами мовлення / Н. В. Чередніченко // Дефектологія. – 1999. – №3. – С. 7 – 11.

27. Чередніченко Н. В. Вироблення в учнів з важкими вадами мовлення навички самоперевірки у процесі виконання письмових робіт / Н. В. Чередніченко // Дефектологія. – 2002. – №1. – С. 39 – 41.
28. Чередніченко Н. В. Комплексний підхід у корекційній роботі з попередження та подолання труднощів засвоєння писемного мовлення у школярів із тяжкими вадами мовлення / Н. В. Чередніченко // Дефектологія – К., 2005. – №2. – С. 34 – 37.
29. Чередніченко Н.В. Діагностика порушень писемного мовлення у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку / Н. В. Чередніченко // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова: До 170-річного ювілею. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. – К.,: НПУ, 2004. – № 1. – С. 139 – 154.
30. Dyslexia: The Dividends from Research to Practice. 23–30 March 2004, University of Warwick. – UK. BDA, 2004. – 122p.
31. Emich I. Thinking, speaking, writing of the child with cerebral damage / I. Emich // Das Behinderte Kind. – Wien, 1974. – P. 74 – 96.
32. Jaspers K. Gesammelte Schriften fur Psychopathologie / K. Jaspers. – Berlin, 1963. – 214p.
33. Kirk, Gallaher. Educating exceptional children / Kirk, Gallaher. – 6th ed. – Boston: Houghton Mifflin, 1989. – 598 p.
34. Learning disabilities in reading, spelling and writing / Nils Sovik. – Trondheim: Tapir, 1987. – 42 p.
35. Leisman G. Aetiological factors in dislexia: III ocular motor factors in visual perceptual response efficiency/ G. Leisman // Perceptual and motor skills. – 1978. – Vol.47, №2. – P. 675 – 678.
36. Orton S. Reading, writing and speech problems in childhood. / S. Orton – London, 1937. – 98 p.
37. Reid G. Dyslexia. A Practitioner's Handbook / G. Reid. – Third Edition – England: John Wile & Sons Ltd., 2003. – 420 p.